

*0: EK
*1: 2005-2006
*2: 11
*3: WordXP
*4: 11de vergadering
*5: Dinsdag 13 december 2005
*6: 10.05 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 66 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindersma, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pruiksma, Puffers, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Tan, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen en Woldring,

en de heer Zalm, minister van Financiën, de heer Nicolai, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, de heer Wijn, staatssecretaris van Financiën, en de heer Van Geel, staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van Heukelum, wegens verblijf buitenslands;

Jurgens, wegens verplichtingen voor de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa in Parijs;

De Wolff, wegens bezigheden elders;

Lemstra, wegens ziekte.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn

ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

Aan de orde zijn:

- de algemene financiële beschouwingen inzake het in 2006 te voeren beleid.

De **voorzitter**: Ik heet de minister en de staatssecretaris van Financiën van harte welkom.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar inbreng in eerste termijn. Soms leek het wel alsof ik hier nu voor het laatst sta, maar ik ben zeker van plan om hier ook volgend jaar nog te staan en, wie weet, hoeveel jaar nog meer, want de aanmoediging om Luns te verslaan, is natuurlijk een inspiratie.

Laat ik allereerst mijn excuses aanbieden aan de heer Van Raak, omdat ik zijn carrière zo heb geschaad door mijn positieve kwalificatie. Het is jammer dat zijn partijvoorzitter nu niet in de zaal zit, maar hij kan hem doorgeven dat ik hem vandaag kwalificeer als "het lid met de minst degelijke inbreng van de Eerste Kamer". Hij was niet het zuurst; ik denk dat die prijs naar de heer Rabbinge gaat, die over het Belastingplan sprak, maar eerst een beschouwing hield over hoe goed Zalm niet was onder Paars I en II, voordat hij überhaupt minister was en hoe beroerd hij nu is geworden. Ik heb zijn beschouwing drie keer gelezen, maar ik kan de adstructie niet vinden. Ik zou het prettig vinden als hij zijn complimenten voor Paars I en II terugnam; dan wordt het allemaal weer wat evenwichtiger.

Er zijn ook schriftelijke antwoorden gegeven. De staatssecretaris zal alles op fiscaal terrein voor zijn rekening nemen. Ikzelf zal vooral spreken over de economie, de begroting, Europa en het hervormingsbeleid. Ik kom verder nog even terug op de president van de Nederlandsche Bank en uiteraard op de koopkracht, een onvermijdelijk onderwerp in onze jaarlijkse besprekingen.

De afgelopen jaren waren geen gemakkelijke tijden. Wij hebben een tegenvallende economie gehad, een oplopende werkloosheid en daar kwamen ingrijpende bezuinigingen en hervormingen bovenop. Dat hebben de mensen goed gemerkt en weinig mensen zijn daar echt blij van geworden. Toch is dit beleid vooral gericht op de lange termijn, om ervoor te zorgen dat we ook de toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen zien. Wij hebben niet gekozen voor de gemakkelijkste weg. Daar krijg je electorale klappen van en je populariteit wordt daar ook minder van; dat is ook in het verleden wel gebleken. Ik hoef maar te herinneren aan het kabinet-Lubbers III, waarin Kok als minister van Financiën ook stond voor heel vervelende maatregelen en de PvdA op een dieptepunt in

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de peilingen terechtwam. Dat gebeurt je als je noodzakelijke, maar ook pijnlijke maatregelen neemt.

Ik denk dat deze begroting van een ander type is dan die van 2004 en 2005: dat waren "noodrembegrotingen", nu is een evenwicht gevonden tussen begrotingsconsolidatie, waarmee wij doorgaan, het ondersteunen van de koopkracht en de economische groei door middel van lastenverlichting en forse investeringen in de economische structuur. Gelukkig zien we resultaten van het beleid: de economie herstelt zich weer, de economische structuur is naar mijn overtuiging versterkt, ook voor de langere termijn. Ik kom hier straks op terug.

Enkele opmerkingen over Europa. De heer Leijnse suggereerde dat Europa door mij en door het kabinet als zondebok is gebruikt. De heer Schuyer stelde dat stille diplomatie toch veel beter is en dat de nettobegrenzer er toch wel komt, ook als je dat stilletjes doet. Laat ik hem uit de droom helpen: die zal er niet komen, zeker niet de eerstkomende zeven jaar. Dit neemt niet weg dat wij ons inzetten voor de beperking van onze afdrachten.

Voor het Stabiliteits- en Groeipact is een combinatie van monetair en budgettair beleid essentieel. In een economie waarin zowel de monetaire als de budgettaire autoriteit in één organisatie zijn vervat, kan het monetaire op het budgettaire beleid van een land reageren. Het probleem van één monetair gebied zonder één budgettaire autoriteit is alleen maar oplosbaar als er goede en duidelijke afspraken zijn over hoe landen zich budgettair gedragen. Daarvoor is het Stabiliteitspact bedacht, onder Paars met steun van minister-president Kok destijds.

Nederland is niet geruisloos door de 3% gegaan en heeft ook niet daardoor het gezag verloren om hardop te spreken. Integendeel, het is helemaal niet geruisloos gegaan. Er was wel aandrang om het geruisloos te houden, vooral vanuit de linkse partijen in de Tweede Kamer. Wij hadden een beroep kunnen doen op bijzondere omstandigheden om het niet te laten meetellen, maar wij hebben daar bewust niet voor gekozen. De geloofwaardigheid van een lidstaat is niet zozeer afhankelijk van het al dan niet door de 3% heen gaan, dat kan ieder land gebeuren, maar van de manier waarop het land daarop reageert. Ik denk dat de manier waarop wij hebben gereageerd -- direct corrigeren en het jaar daarop alweer beneden de 3% aanlanden -- het juist mogelijk heeft gemaakt dat wij met extra gezag kunnen spreken: wij hebben het immers ook een keer meegemaakt en hebben er ook mee te kampen gehad. Voor de adequate reactie hebben wij zowel van de Europese Commissie als van het IMF en de OESO complimenten gekregen; wij worden ten voorbeeld gesteld aan andere landen. Ik heb dus gelukkig geen last van gezagsproblemen.

De heer Leijnse suggereerde dat het pas na het referendum plotseling bij mij is opgekomen om te spreken over de nettopositie. Welnu, ik spreek daar al sinds 1995 over. De nettopositie, de Nederlandse afdrachten in verhouding tot de ontvangsten, is toen nadrukkelijk op de agenda gezet. Samen met premier Kok hebben wij een flinke correctie weten te bewerkstelligen. De inzet was toen 1,3 mld. gulden. Wij werden toen voor gek verklaard en moesten ook toen stil zijn, vooral niet te luid spreken.

Uiteindelijk bleek het resultaat een correctie van zo'n 1,5 mld. gulden. Daarmee is het evenwicht nog niet geheel hersteld; vandaar dat wij in deze ronde van de financiële perspectieven opnieuw een verdere correctie proberen te realiseren.

Deze terecht kritiek op de wanverhouding tussen onze bijdrage en onze welvaart heeft niets te maken met het ontkennen van de zegeningen van de EU. Ik kan die zegeningen namelijk urenlang bezingen. Ze gelden niet exclusief voor Nederland, maar voor alle Europese landen. Ze zijn ook geen reden om de oneerlijke contributieverdeling in stand te houden. Ook de heer Leijnse zal de zegen van het lidmaatschap van de PvdA urenlang kunnen bezingen, maar daaraan betaalt naar mijn weten iedereen een objectief te bepalen, inkomensafhankelijke contributie. Zo zouden wij dat voor Europa ook willen.

De Nederlandse methodiek voor de berekening van de nettobijdrage is heel eenvoudig: de nettobijdrage is namelijk alles wat wij betalen minus alle ontvangsten. Er zijn ook andere methoden, die bepaalde inkomsten- en afdrachtcategorieën buiten beschouwing laten, zoals de bijzondere invoerrechten. De andere landen gebruiken ook de methodiek die wij gebruiken, de zogenaamde boekhoudkundige methode. Ook de Commissie heeft diezelfde methodiek gebruikt om te bepalen of de nieuwe lidstaten, die aanvankelijk alleen maar iets kregen vanuit de Europese begroting in het kader van de voorbereiding van het lidmaatschap, een correctie nodig hadden als ze na de aanvaarding van het lidmaatschap er netto op achteruit dreigden te gaan. De Nederlandse benadering wordt ook buitengewoon goed begrepen. Het is volgens mij een misverstand dat je in Europa wordt beloofd als je maar zwijgzaam bent. Mijn ervaring is dat je in Europa hard en taai moet onderhandelen. Het Nederlandse belang dienen, is voor mij een erezaak. Als wij Europa elke keer over ons heen laten lopen, komen wij niet ver; zo doen Spanje, Italië en Engeland het ook niet.

Nu de economische ontwikkeling. In 2005 is het economische herstel nog bescheiden. Volgens de laatste ramingen van het CPB is het herstel toch iets beter dan verwacht, met name de prognose voor de productie van de marktsector is wat gunstiger. De wereldhandel groeit behoorlijk. Dit jaar zal de consumptie ook groeien en volgend jaar nog sterker. Ook de investeringen en de investeringen in woningen nemen toe. Voor 2006 zijn de ramingen 2,5%; dat zou de hoogste groei zijn sinds het jaar 2000. Ik vind geen aanleiding om door te somberen, zoals de heer Leijnse lijkt te doen, die vooral spreekt over het gebrek aan vertrouwen van werkgevers en de slechte ontwikkelingen in Europa. Wie het heel korte CPB-stukje van 1 december leest, kan zich bemoedigd achten: "we zitten in de lift omhoog", "alle seinen staan op groen voor een opleving van de economie" en "het producentenvertrouwen is in bijna vijf jaar niet zo hoog geweest". Dat zijn toch bemoedigende berichten.

De opmerking van de heer Van Raak dat het vertrouwen in de economie op een dieptepunt is, is in ieder geval dus niet juist voor de producenten en de consumenten. In 2003 hadden we een echt dieptepunt: toen stond het consumentenvertrouwen op -39. De huidige

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

stand is -19, dus een verbetering van 20 punten. Ook in de afgelopen twee maanden zagen we een stijging.

De heer **Van Raak** (SP): Geldt dit wel voor alle consumenten? Als ik het goed heb begrepen, gaan we volgend jaar gaan weer fors groeien. Ik mag dat hopen, maar gaat elke Nederlander van die groei meeprofitieren? Jarenlang zijn groepen in de samenleving erop achteruitgegaan, ondanks het feit dat we in de afgelopen jaren rijker zijn geworden. Volgend jaar maken we een grote sprong. Kan de minister met al zijn prachtige cijfers verzekeren dat volgend jaar niemand armer gaat worden?

Minister **Zalm**: Nee, dat kunnen wij niet garanderen. Zeker met belangrijke hervormingen in de gezondheidszorg kun je met algemene koopkrachtbeelden niet de koopkracht voor iedere Nederlander garanderen. Volgens de berekeningen van het CPB zal de gemiddelde koopkracht voor gezinnen volgend jaar wel ruim 1% stijgen. Dat kent een zekere spreiding, maar niet per definitie zo dat hogere inkomens er heel veel op vooruitgaan en lagere juist niet; de koopkrachtverbetering van AOW'ers zonder aanvullend pensioen staat er bijvoorbeeld beter voor dan die van gezinnen met twee keer modaal zonder kinderen. De zorgstelselwijziging betekent dat particulier verzekerden hetzelfde voordeel krijgen als de voormalig ziekenfondsverzekerden, namelijk dat kinderen gratis zijn verzekerd. Dat betekent uiteraard dat particulier verzekerden met kinderen een extra voordeel krijgen bij de overstap van het ene naar het andere systeem. We hebben geprobeerd de goede eigenschappen van de particuliere en de ziekenfondsverzekering te verenigen in het nieuwe zorgstelsel. Een van de goede eigenschappen van de ziekenfondsverzekering was volgens ons dat voor kinderen geen premie hoefde te worden betaald.

De heer **Van Raak** (SP): Wat vindt de minister er nu van dat we volgend jaar zoveel rijker worden, terwijl bepaalde groepen er toch op achteruitgaan? Als de minister een echte liberaal is, kan hij het accepteren dat de verschillen in de samenleving snel toenemen. Een socialist vindt dat geen goed idee, omdat zoiets onder andere de sociale cohesie bedreigt. De belofte van het liberalisme is dat iedereen meeprofiteert als de verschillen toenemen, ook de laagste inkomens. Onder dit ministerschap zijn echter jaren achtereenvolgend niet alleen de verschillen zeer veel groter geworden, maar ook de armoede. Nu hebben we voor de komende jaren een goed groeiperspectief, maar de minister kan toch niet verzekeren dat er geen mensen buiten de boot zullen vallen. Hoe kan hij dit rijmen met zijn liberale opvattingen?

Minister **Zalm**: Het algemene koopkrachtbeeld is positief. Dat geldt ook voor minimumuitkeringsgerechtigden, zeker voor hen met kinderen: volgens de laatste berichten staan die op +2%; de alleenstaande AOW'er met alleen AOW, een andere kwetsbare groep, staat op +2,25%; alleenstaande minimumuitkeringsgerechtigden op +0,25% -- dat is inderdaad geen vetpot; tweeverdieners met kinderen en anderhalf keer modaal staan op +0,5%; twee keer modaal met kinderen staat op +5%, zonder kinderen

beneden +1%. Zoals gezegd, dit vloeit voort uit de stelselwijziging. Recentelijk hebben wij, zoals bekend, besloten om extra middelen uit te trekken voor de bijzondere bijstand, om gemeenten te mogelijkheid te geven om mensen behulpzaam te zijn die in bijzondere financiële problemen zitten.

De heer **Van Raak** (SP): Waarom kan de minister hier dan gewoon niet toezeggen dat groepen mensen er niet op achteruit zullen gaan? Hij presenteert positieve cijfers, weliswaar niet voor iedereen even groot: minima gaan er bijvoorbeeld maar een heel klein beetje op vooruit. Er is allerlei beleid dat nadelig kan uitpakken voor mensen met een laag inkomen, zoals in de zorg. Gaat de minister nu vertellen dat wij er volgend jaar in ieder geval allemaal wel op vooruitgaan, of zegt hij dat nu niet?

Minister **Zalm**: Ik heb nooit gegarandeerd, niet aan de overkant en ik zal dat hier ook niet doen, dat niemand er volgend jaar op achteruit zal gaan. Alle standaardgroepen staan op positief, met een grote variatie, maar er zijn ook allerlei niet-standaardgroepen. Als je bijvoorbeeld volgend jaar je baan verliest, zul je er net als in andere jaren in koopkracht op achteruitgaan. De kans dat mensen hun baan verliezen, is gelukkig kleiner geworden vanwege de positieve werkgelegenheidsontwikkeling. Daarom wijst het SCP er ook op dat de ontwikkeling van de armoede volgend jaar gunstig zal uitkomen door de daling van het aantal werkloosheidsuitkeringen, bijstanduitkeringen, ziekte- en WAO-uitkeringen. Een baan krijgen is in sociale en in financiële termen voor mensen de grootste mogelijke plus.

Ik dacht eerder nog apart op de koopkracht terug te komen, maar het onderwerp is blijkbaar zo hot dat het zichzelf voorsorteert. Ik was echter bezig met de algemene economische ontwikkeling.

De heer **Leijnse** (PvdA): Mijn vraag gaat dan ook over de algemene economische ontwikkeling, niet over de koopkracht. De minister laat zien dat het CPB recentelijk nog de groeiraming heeft bijgesteld en geeft de cijfers. Wij hebben in het debat hier natuurlijk niet de cijfers van het CPB bestreden; dat zou niet opportuun zijn. Er waren een aantal vragen. Wat is de structuur, de onderstroom van de groei die in 2006 zo sterk omhoog gaat en wat doet het kabinet om die structuur te versterken? Of is het puur een effect dat ons overkomt door het aantrekken van de wereldhandel waar wij passief een beetje van meeprofitieren? Deze vraag gaat dus duidelijk om de mate waarin het kabinet inspeelt op de structurele onderstroom in deze groeiversnelling en die daarmee duurzaam maakt. En: waar is de behoedzaamheid? Sinds wanneer gaat deze minister naar een hoger pad bij een hogere groeiraming en zet hij daar zijn budgettaire beleid op in, in plaats van behoedzaam te zijn en vooralsnog van een voorzichtiger pad uit te gaan? Dat was met deze minister in het verleden het geval en daar heeft hij ook naam mee gemaakt.

Minister **Zalm**: Ik kom straks terug op het budgettaire beleid en op de begrotingssystematiek, inclusief de behoedzaamheidsdimensie. Overigens was de afgelopen drie jaar de groei gemiddeld 0,5%. Dat geeft je weliswaar

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de neiging om te denken dat 2,5% extreem is, maar dat is natuurlijk geen extreem percentage in een opgaande conjunctuur. Ik acht de kans zelfs groot dat we daar snel doorheen kunnen schieten.

In een opgaande conjunctuur kan ook van 4% sprake zijn. De samenstelling van de economische groei is voor volgend jaar buitengewoon positief. In de componenten zit een dikke procent consumptietoename, maar de investeringen die het vliegwiel zijn en de duurzaamheid van de groei garanderen een stijging met 8%. De investeringen in woningen zitten op een stijging van 3 à 4%. Ook is er sprake van een investeringsgeleide groei. De investeringen groeien zelfs harder dan de export. De consumptie wordt in 2006 vooral gedragen door de lastenverlichting die in de begroting is vervat. In de Miljoenennota werd de consumptie geraamd op 2 mld. De lagere zorgpremies rekenen wij tot het publieke domein, omdat het een wettelijk verplichte verzekering is. Tevens rekenen wij de extra lastenverlichting mee waarvoor de Tweede Kamer heeft gezorgd. Gelet op het voorgaande, zitten wij bijna op een lastenverlichting van 3 mld., een vergelijkbare omvang als in 2001 toen de groei geraamd op 4% werd geraamd en beneden de 1,5% uitkwam. In 2001 is een mooi anticyclisch beleid gevoerd, zij het per ongeluk.

De heer **Leijnse** (PvdA): De ervaring van 2001 leert ook dat een incidentele bestedingsimpuls leidt tot meer groei als gevolg van de toename van de binnenlandse bestedingen. Het is echter de vraag of dit duurzaam is. De minister geeft aan dat de bestedingsimpuls van de begroting voor 2006 doorwerkt in de groeiramingen op het punt van de binnenlandse bestedingen, maar dat de duurzaamheid daarvan zeer problematisch is. Het is dan de vraag of die groei kan worden onderhouden vanuit een toename van de investeringen. Zo ja, waar zitten die investeringen dan en wat kan het kabinet doen om in dat opzicht de groei meer structureel te maken?

Minister **Zalm**: Ik kom straks op het begrotingsbeleid terug. Nu maak ik de kanttekening dat wij absoluut niet zijn afgeweken van de bij het hoofdlijnenakkoord vastgestelde kaders voor deze kabinetsperiode.

Ik ga door met de actuele economische ontwikkelingen. Daarna kom ik terug op het trendmatige begrotingsbeleid omdat daarover misverstanden bestaan. De heer Van Middelkoop meende dat ik voor volgend jaar 1 mld. lastenverlichting had bedacht. Dit nu vloeit voort uit een systematiek die wij in 2003 al hebben afgesproken.

De heer Terpstra merkte terecht op dat de analyse dat gezinnen zich rot sparen omdat ze het kabinet niet vertrouwen inmiddels onderuit is gehaald door de revisie van de CBS-cijfers. Gezinnen blijken juist te hebben "ontspard". Ik leid daar niet onmiddellijk een vertrouwensvotum voor het kabinet uit af, maar de redenering dat men hard spaart omdat het kabinet niet wordt vertrouwd, bestaat niet. Wij hebben wel degelijk zware jaren achter de rug. In de jaren 2003, 2004 en 2005 ging de gemiddelde koopkracht achteruit en viel er weinig leuks te doen. Men neigt er dan snel toe om het spaargeld aan te spreken. Voor volgend jaar ligt er een ander beeld,

omdat er sprake is van een verruiming van de bestedingsmogelijkheden.

Ik ben het eens met de heer Van Middelkoop dat wij elkaar vooral niet in de put moeten praten door te blijven zeuren over een gebrek aan vertrouwen. Ik kom straks nog te spreken over de president van de Nederlandsche Bank. Het gaat niet alleen over de economische groei en de bestedingscategorieën. Ook de arbeidsmarkt begeeft zich in een beter vaarwater. Wij zien het aantal vacatures stijgen en de werkloosheid stabiliseert. Er is zelfs sprake van een lichte daling van de werkloosheid. De werkgelegenheid was in het derde kwartaal groter dan in het tweede kwartaal. In het tweede kwartaal was de werkgelegenheid zelfs al weer iets groter dan in het eerste. In de Miljoenennota werd uitgegaan van een werkloosheid van 550.000, dit jaar raamt het CPB 490.000. Het beeld verbetert dus. Het CPB kwam met een persbericht dat luidde: voor het eerst in tien jaar daalt het totaal aantal uitkeringen voor mensen beneden de 65 jaar. Dit is een bemoedigend bericht.

voorzitter: Bierman-Beukema toe Water

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter...

De heer **Thissen** (GroenLinks): Het aantal uitkeringen daalt weliswaar, maar betekent dit ook dat al die mensen aan het werk zijn? Je ziet dat door de WAO-herkeuringen mensen uit de statistieken verdwijnen, maar niet actief op de arbeidsmarkt terugkomen. Ik vind dat eigenlijk een schandaal.

Minister **Zalm**: Wij zien niet dat de mensen van de WAO de bijstand ingaan. Ook het aantal bijstandsgerechtigden stabiliseert c.q. vertoont een dalende tendens.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Het probleem van mensen in de WAO die opnieuw gekeurd zijn, is dat ze veelal een partner hebben en daardoor niet in aanmerking komen voor de bijstand. Een dergelijk huishouden heeft te maken met grote financiële aanpassingen.

Minister **Zalm**: Ik ben het ermee eens dat er nog veel te doen is. Mensen die nog arbeidsgeschikt zijn moeten aan werk worden geholpen. Geprobeerd is met de sociale partners afspraken te maken over kansen op werk. De werktop met de vakbeweging en de werkgevers ging vooral over dat onderwerp. Verder is gesproken over scholingsproblemen, stageplekken, enz.

De inflatie blijft laag en de loonontwikkeling is gematigd. Dit zijn op zich positieve verhalen. Het economische herstel is in belangrijke mate conjunctureel. Mede door de maatregelen om het arbeidsaanbod te verruimen, lopen wij minder snel vast zoals eind jaren negentig gebeurde. Toen was de arbeidsmarkt zo overspannen dat geen personeel te krijgen was, terwijl er meer dan 2 mln. mensen beneden de 65 jaar van een uitkering afhankelijk waren. Door de aanpassingen in de WW, de bijstand, de WAO, VUT en prepensioenen hebben wij voor de komende jaren een betere kans op een voldoende arbeidsaanbod. Als de economische groei verbetert staan voldoende werkers klaar en is het proces

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

niet in de kiem gesmoord door sterk oplopende loonstijgingen die onze concurrentiepositie verslechteren, zoals eind jaren negentig wel is gebeurd.

De heer **Terpstra** vroeg wat ik van het Duitse pakket verwacht. Hij doelt hiermee op de afspraken die in de grote coalitie zijn gemaakt. Duitsland maakt serieus werk van een structurele verbetering van de overheidsfinanciën, overigens in belangrijke mate door een belastingverzwaring. Men werkt serieus aan de eisen die het Stabiliteitspact stelt. Op het gebied van de arbeidsmarkt heeft men veel maatregelen getroffen. Het werd tijd dat de Duitse arbeidsmarkt werd geflexibiliseerd in vergelijking met de vrije starre arbeidsmarkt die men had. Op een aantal punten is men verder dan Nederland gegaan. Ik wijs erop dat de maximale duur van de werkloosheidsuitkeringen anderhalf jaar is – dit is door de socialisten doorgevoerd – en dat in Nederland de maximale duur drie jaar en twee maanden is.

Een interessant onderdeel van het pakket is de stapsgewijze verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Dit zal de haalbaarheid van het Duitse pensioenstelsel zeker vergroten. Omdat voor de aanvullende pensioenen het element van kapitaaldekking ontbreekt, moeten of de premies verder oplopen, en dan spreek je al snel over verdubbelingen, of iets aan de rechtenkant gedaan worden. Nederland is iets beter op de vergrijzing voorbereid. De noodzaak voor verhoging van de AOW-leeftijd zal zich minder snel voordoen omdat wij in de afgelopen decennia behoorlijk hebben gespaard om de vergrijzing op te vangen.

Op hoofdlijnen kan het Duitse pakket positief beoordeeld worden. Er is reden om te hopen dat men tussentijds verdere hervormingen zal toepassen. Het pakket is nu erg financieel georiënteerd. Hoe zal die grote coalitie uitwerken? Het sombere scenario is dat een wederzijdse verlamming optreedt. Als twee grote partijen elkaar in een greep houden, kunnen ze beide niets. Het is ook mogelijk dat men de conclusie trekt dat door zo'n grote meerderheid belangrijke hervormingen kunnen worden doorgevoerd die voor Duitsland van belang zijn. Ik hoop uiteraard met de heer **Terpstra** op het laatste.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik heb gisteren de in mijn ogen meer interessante punten uit het coalitieakkoord naar voren gehaald, te weten een flexibele AOW-leeftijd en de afschaffing van de pendant van onze hypotheekrenteaftrek.

Minister **Zalm**: Ik heb over de hypotheekrenteaftrek een uitstekend schriftelijk antwoord gegeven. Althans, ik hoop dat onze medewerkers dat braaf hebben gedaan.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Niet dat ik weet.

Minister **Zalm**: Doen zij dat niet meer? Dan verwijzen ze zeker naar verleden jaar.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter, kunt u ervoor zorgen dat wij de schriftelijke antwoorden ontvangen? Ik heb ze nog niet gekregen en als ik naar de collega's kijk, geldt dat voor iedereen.

Minister **Zalm**: Mijn excuses, ik wil daar dan wel op ingaan.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Als er enige beweging in uw antwoord te bespeuren valt, bijvoorbeeld door die Duitse impuls, zeg ik: neem daar rustig de tijd voor.

Minister **Zalm**: Mag ik het dan overslaan? Er is geen beweging in mijn standpunt.

In Nederland kennen wij een driesporenbeleid om de vergrijzingsproblematiek op te vangen. Bert de Vries wees er ook op dat wij als voordeel kennen dat wij een kapitaaldekking voor onze aanvullende pensioenen kennen en dat wij ook de omkeerregel toepassen. Het is gedurende de opbouwtijd aftrekbaar en tegen de tijd dat de aanvullende pensioenen worden uitbetaald, wordt belasting geheven. Dit betekent dat extra belastingopbrengst in de toekomst verwacht kan worden ter financiering van de groei van de aantallen AOW-uitkeringen en de groei van het beroep op de gezondheidszorg. Dit is echter niet voldoende om de gehele financiële problematiek te dekken. Verder zetten wij op een daling in van het aantal mensen van beneden de 65 jaar die afhankelijk van een uitkering zijn. Dit is het tweede stuk van de financiering van de vergrijzingsproblematiek. Het derde deel betreft de vraag of de ruimte door de berg rentelasten op de begroting kan worden vrijgespeeld voor uitgaven voor AOW en gezondheidszorg. Met een dergelijk drieluik wordt de zaak financieel sluitend gemaakt.

Niettemin kan het interessant zijn om na te denken over een geleidelijk opschalen van de AOW-leeftijd en dat houdt in dat ruimte wordt gecreëerd om bijvoorbeeld op andere prioritaire vlakken zoals onderwijs, infrastructuur of milieu additioneel, ook voor de toekomst, te investeren. Voor het vergrijzingsvraagstuk kunnen wij volstaan met het geleidelijk wegwerken van de rentebetalingen, het meer laten deelnemen aan de arbeidsmarkt en het minder afhankelijk laten zijn van de groep beneden de 65 jaar plus de belastingheffing over het aanvullende pensioen. Er komen nog nieuwe becijferingen van het CPB op dit vlak, maar dit is globaal genomen voldoende repliek op de vergrijzingsproblematiek.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Daarover hoeft ik niet met de minister in debat. Ik vind in de Duitse voorstellen voor koppeling tussen levensverwachting en AOW-leeftijd prikkelend. De algemene AOW-leeftijd wordt losgelaten, wat revolutionair zou zijn, maar daar zit een zekere rechtvaardiging in. Voor sommige groepen in de samenleving is de levensverwachting lager, zodat zij eerder voor de AOW in aanmerking komen. Politici worden meestal een stuk ouder. Zij kunnen wat langer doorwerken en komen wat later voor de AOW in aanmerking. Er zit een element van individualisering in.

Minister **Zalm**: Bij mijn weten wordt de leeftijdsverwachting niet op individueel niveau getrokken. Als roker zou ik dan lekker vroeg mogen ophouden. Het CBS maakt berekeningen over de levensverwachting van de Nederlander. Naarmate die langer wordt schuift de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

pensioenleeftijd automatisch omhoog. Dit gebeurt in Frankrijk en in de VS telt men een maand per jaar erbij. Duitsland wil hiertoe ook overgaan, maar dan wil men naar 67 jaar. De redenering is dat, als je langer leeft, je ook langer kunt werken. In Nederland is de feitelijke uittreedleeftijd nog lang geen 65, die ligt op begin 60. Onze bedoeling is dat steeds minder mensen voor hun 65ste uittreden. De vraag of men naar een levensafhankelijke AOW-leeftijd wil, is interessant voor de komende verkiezingsprogramma's. Het kabinet stelt dat het de handen vol heeft om de mensen beneden de 65 langer aan de slag te houden. Een discussie over de algemene AOW-leeftijd achten wij op dit moment niet erg zinvol.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister zegt dat het Nederlandse stelsel met drie peilers toekomstbestendiger is dan het Duitse waar de nadruk meer op de omslag ligt. In de aanvullende pensioenen zit bij ons een buffer. Onze financieringsproblematiek is minder dan die in Duitsland en daarom hoeft Nederland minder snel naar een opschuiving van de AOW-leeftijd te gaan. Als wij echter puur naar de betaalbaarheid van onze AOW kijken, rijst de vraag of, gezien de toenemende levensverwachting, wij toch niet naar een situatie moeten toegroeien waarin flexibilisering van de leeftijd van 65 jaar nodig wordt om de financiering evenwichtig te houden. Onze vergrijzing is niet alleen een liability, zij levert door de omkeerregel ook aanzienlijke belastingopbrengsten op. Hierin zit zoveel soelaas dat daarmee een belangrijk deel van de financiering van de AOW kan worden gedekt. Dat begrijp ik, maar dit is alleen mogelijk als de financiering van de AOW voor een groot deel wordt gefiscaliseerd. Anders blijven de belastingopbrengsten buiten de financiering van de AOW. Zegt de minister nu dat Nederland verder moet gaan met de fiscalisering van de AOW?

Minister **Zalm**: Er zitten twee voordelen aan het Nederlandse pensioensysteem ten opzichte van het Duitse. Alleen de basis-AOW en de omslag zijn gefinancierd en verder ontvangen wij via de aanvullende pensioenen belastingopbrengsten. Dit neemt niet weg dat de discussie over flexibilisering van de AOW-leeftijd kan worden gevoerd. Zeker naar achteren toe is er al sprake van flexibilisering. Men hoeft niet meer automatisch op 65-jarige leeftijd met werken op te houden.

De discussie over de fiscalisering loopt al wat langer. Onder paars is besloten om een stijging van de AOW-lasten niet alleen af te wentelen op de werkende mensen. Om die reden is de premie aan een maximum verbonden. De feitelijke AOW-uitgaven noodzaken nu al tot een rijksbijdrage aan het AOW-fonds. Die is afkomstig uit de algemene middelen en wordt dus door de gehele Nederlandse bevolking gedragen. Aansluitend op besluitvorming van eerdere kabinetten heeft dit kabinet daarom besloten om de AOW-premie aan een maximum te verbinden. Als de AOW-lasten toenemen, dan worden de lasten daarvan breed gespreid over de gehele Nederlandse bevolking, inclusief de gepensioneerden. Dat is het beleid en dat lijkt mij redelijk evenwichtig. Het uitsmeren van de bestaande maximum AOW-premie over de bevolking is

van een andere orde. Daartoe is geen noodzaak dus een besluit daarover zou van politieke aard zijn en ingegeven door gedachten over inkomensverdeling et cetera. Bij het bepalen van de ambitieniveaus ten aanzien van de brutopensioenen is er rekening mee gehouden dat het nettoresultaat gunstiger zou zijn omdat geen AOW-premie meer verschuldigd zou zijn. Het percentage van 70 bruto is gelijk aan een hoger percentage netto. Als iedereen een volledig pensioen zou opbouwen maar slechts 70% netto zouden krijgen, dan zou de situatie slechter zijn dan op dit moment feitelijk het geval is.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister zegt feitelijk dat als aan de maximering van de AOW-premie wordt vastgehouden, het stuk dat uit de algemene middelen moet worden gefinancierd, toeneemt.

Minister **Zalm**: Ja, dat wordt vanzelf groter.

De heer **Leijnse** (PvdA): Het lijkt mij interessant om dat op papier te zien, eventueel na het debat: een berekening van de kanteling naar de financiering uit de algemene middelen bij behoud van de maximering aan de AOW-premie.

Minister **Zalm**: Ik informeer u daar graag schriftelijk over. Het betreft de "sluipende fiscalisering".

Ik ben blij dat de heer Van Middelkoop de opmerking maakte over politici die zich niet met het monetair beleid over rentebeslissingen moeten bemoeien. Ik ben het daarmee eens. Zij moeten zich daarmee zeker in het openbaar niet bemoeien. De ECB is een volstrekt onafhankelijke centrale bank die moet zorgen voor prijsstabiliteit. Naar mijn mening moet de ECB beslissen dat ministers zich daar niet in het openbaar mee bemoeien. Het is wat anders als de Europese ministers van Financiën bij elkaar zitten en vrijelijk daarover van gedachten wisselen. Ik ben dus niet gelukkig met de wijze waarop de voorzitter van de Eurogroep in het openbaar heeft gesuggereerd dat ministers van Financiën een bepaalde opvatting over de rentepolitiek van de ECB hebben, namelijk dat de rente niet moet worden verhoogd. Ik heb in de laatste vergadering ook gezegd dat hij zich daarvan naar mijn oordeel in het vervolg moet onthouden. Als hij al meent dat de ECB de rente niet moet verhogen, dan is de beste manier om ervoor te zorgen dat de bank dat juist wel doet, zeggen dat de bank het niet moet doen. Ik heb in de Eurogroep gezegd dat de ECB kan worden vergeleken met slagroom: naarmate er meer in wordt geklopt, wordt de substantie stijver. Dat is over Bert de Vries ook al eens gezegd, maar in het buitenland kende men die uitspraak toch niet, dus daar kon ik het nog origineel brengen. Ik hoop dat dergelijke uitspraken in de toekomst worden vermeden. Ik heb zelf gezegd dat ik blij zou zijn met een renteverhoging door de ECB omdat dat een teken zou zijn dat de ECB de economie ziet aantrekken. Ik gaf daarmee wat tegenwicht aan de uitlating van de voorzitter van de Eurogroep.

De heer Van Raak vraagt of ik het dubbeltekort, het begrotingstekort en het tekort op de betalingsbalans, als een probleem zie voor de wereldeconomie. Mijn antwoord daarop is ja. Hij vraagt of ik de Amerikanen daarop wil

aanspreken. Het antwoord op die vraag is ook ja. Ik heb dat al gedaan. Ik heb hen niet de Zalmnorm aangeraden, want waarschijnlijk weten zij niet precies wat dat is. De Amerikaanse financiën kunnen niet alleen benaderd worden vanuit de betalingsbalanspositie van exporten minus importen. Volgens de definitievergelijking is dat gelijk aan $s \text{ min } i$, de besparing minus de investering. Het probleem in Amerika is evident gelegen in de besparingen. Gezinnen sparen niet of nauwelijks en de overheid heeft ook een spaartekort. De betalingsbalans vertoont daardoor een zeer omvangrijk tekort. Tot nu toe zijn betrekkelijk gemakkelijk leningen verstrekt, hoewel de afgelopen jaren de kapitaalmarktrente in de Verenigde Staten is uitgelopen op de Europese kapitaalmarktrente; die is momenteel een vol procent hoger. Het is essentieel dat de onevenwichtigheid ter hand wordt genomen. Het Amerikaanse regeringsbeleid moet daarvoor allereerst gericht zijn op het terugdringen van het Amerikaanse begrotingstekort en vervolgens op het stimuleren van de particuliere besparingen, in het bijzonder die van gezinnen. Die opmerkingen laat ik in het IMF en het G-team bepaald niet achterwege. Deze zijn ook te vinden in de stukken die de Tweede Kamer heeft ontvangen over het IMF en de Werelbankbijeenvkomsten.

De heer **Van Raak** (SP): Een van de redenen dat de tekorten in Amerika zo hoog zijn opgelopen, zijn de uitgaven van de verschillende oorlogen die Bush voert. Wij steunen nogal wat van die oorlogen. Is het niet vanuit het perspectief van de financiën wenselijk om daaraan onze steun te onthouden zodat wij Amerika niet stimuleren om de tekorten te laten oplopen?

Minister **Zalm**: Wij hebben ons in de zeventiende eeuw niet laten weerhouden van de overheidsfinanciën om de Engelsen, de Spanjaarden en de Fransen te bestrijden. Die zaken moeten op de eigen merites worden beoordeeld. Voor de uitgaven moet echter wel extra belasting worden geheven en daar ligt het probleem. De Amerikaanse overheid probeert een vrij expansief uitgavenbeleid te voeren zonder de belasting te verhogen. Die combinatie bleek in de zeventiende eeuw al vrijwel onmogelijk. Ik heb toevallig de biografie van de gebroeders De Witt gelezen dus ik zit helemaal in die goede tijden van de republiek. Toen is ook de Statenvertaling tot stand gekomen, zeg ik in de richting van de heer Van Middelkoop.

De heer Terpstra kaartte de invalshoek van de Verenigde Staten op een andere manier aan door te beredeneren vanuit $x \text{ min } n$, export minus import. De ontwikkeling van een land volgt een bepaalde tendens. Er wordt begonnen met een grote landbouwsector, 90%, dan komt de industrie op en vervolgens daalt deze weer en ten slotte neemt de dienstensector toe. Ik ben het met de heer Terpstra eens dat er altijd sprake moet zijn van een industriële basis. Diensten kunnen geëxporteerd worden; Nederland exporteert bijvoorbeeld financiële diensten. Ik ben het met hem eens dat de tekorten op de lopende rekeningen niet handhaafbaar zijn en dat er niet moet worden gewacht op enorme wisselkoersaanpassingen om dat proces te keren. De dienstensector wint in de Verenigde Staten aan belang, ook voor de export, in vergelijking met de industriële sector. De groeivoeten

wijken echter niet substantieel af. Het is meer dat het basisniveau van de export versus de import onevenwichtig is geworden in de loop der tijd. Dat is niet een natuurlijk proces, maar -- beredeneerd vanuit $s \text{ min } i$ -- veroorzaakt door het feit dat in de Verenigde Staten weinig wordt gespaard en producten gemakkelijk worden geïmporteerd. Producten voor de export worden ook op de binnenlandse markt geconsumeerd.

Het lijkt mij goed om uiteen te zetten hoe het begrotingssysteem en de begrotingsregels zich in de loop der tijd hebben ontwikkeld. Uit zijn wat kritische noten maak ik op dat de heer Rabbinge meent dat ik in het begrotingsbeleid mijn verleden verloochen. Ik ben van mening dat de regels van het begrotingsbeleid een prachtige progressie hebben doorgemaakt, zeker geen degressie. In het eerste paarse kabinet is begonnen met het vaststellen van een uitgavenplafond. Voor de inkomstenkant was niets geregeld. Als inkomsten mee- of tegenvielen, dan konden die vrijelijk worden besteed aan lastenverlaging of aan het terugbrengen van het tekort. Ook met tegenvallers kon vrijelijk worden omgegaan. Die handelswijze werd als vrij onbevredigend ervaren omdat daarmee procyclisch beleid in de hand werd gewerkt door meevallers in belastingverlaging om te zetten. In het tweede paarse kabinet is daarom een zekere nuancering aangebracht. Opnieuw werd een uitgavenplafond vastgesteld en daarnaast is een mee- en tegenvallerformule voor de inkomsten bepaald. Afhankelijk van het niveau van het saldo zou driekwart of de helft naar het saldo gaan. Dat is nog steeds een licht procyclische benadering. Ik ben dan ook blij dat wij in het regeerakkoord van het eerste en tweede kabinet-Balkenende hebben afgesproken dat er een uitgavenplafond en een lastenkader worden vastgesteld en dat alle mee- en tegenvallers het saldo ingaan.

Een uitzondering is gemaakt voor een dreigende 3%-overschrijding van het begrotingstekort, de noodremsituatie. In dat geval moet gewoon worden ingegrepen, linksom of rechtsom, of beide. Naar aanleiding van de overschrijding van het begrotingstekort en de budgettaire problemen zijn de uitgaven onder het plafond gezet en zijn lastenverzwaringen toegepast die niet waren gepland. Inmiddels zijn wij in veiliger vaarwater en wordt 3% niet overschreden; wij komen zelfs niet in de buurt van 2,5%. De begrotingsregels en kaders die eerder zijn vastgesteld, kunnen daarom in ere worden hersteld. Bij de uitgaven is dat al gebeurd. Uit de Miljoenennota blijkt dat de uitgaven in 2006 en 2007 weer op het niveau zijn van het afgesproken kader. In 2004 en 2005 lagen deze daar duidelijk onder. Ook het afgesproken lastenkader kan weer worden gehanteerd. De additionele lastenverzwaring van de eerste twee jaar van deze kabinetsperiode kunnen dus in de laatste twee jaar worden teruggedraaid. Uit de Miljoenennota is te destilleren dat als wij na de gehele kabinetsperiode willen uitkomen op het afgesproken lastenbeeld, wij nog ruim 1 mld. lastenverlichting moeten doorvoeren. Dat bedrag is niet zomaar bedacht, maar vloeit rechtstreeks voort uit de terugkeer naar de lasten- en uitgavenkaders van de Miljoenennota. Ik zeg hier wel bij dat sinds de Miljoenennota de omvang van de lastenverlichting in 2006 verder is opgelopen. Deze werd eerst becijferd op ruim 2 mld. maar is om een aantal redenen, waaronder de lage

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ziektenkostenpremies, opgelopen naar bijna 3 mld. De ruimte voor volgend jaar is inmiddels dus gereduceerd tot ruim 0,5 mld. en vloeit voort uit de methodiek en de kaders, niet uit willekeur of de wens van Zalm om eens een miljard lastenverlichting door te voeren.

De noodrem zal altijd wel nodig zijn; eerder zijn wij met het trendmatig begrotingsbeleid helemaal de bocht uitgevlogen, met name in de jaren 70. Het feitelijke tekort werd toen over het hoofd gezien en de mogelijkheid van een langdurig achterblijvende groei werd niet erkend. Als steeds wordt uitgegaan van een trendmatige groei van 2,5% en niet wordt gekeken naar de actuele ontwikkeling, dan komt het beleid in een kwadrant terecht waaruit vervolgens heel moeilijk te ontsnappen is. Om die reden was het beleid tot 1994 gericht op het volgen van actuele tekortdoelstellingen, een heel procyclisch beleid. Het systeem dat wij nu hanteren, met een vast uitgavenkader en vaste afspraken over belasting- en premiemaatregelen en het in- en uit laten stromen van inkomsten in het saldo, is het mooiste systeem. Dat is mijn mening als econoom en als bestuurder. Ik beschouw de ontwikkeling van het begrotingsbeleid dus als een groei, niet als het belanden in de hel, zoals de heer Rabbinge dat voorstelde. Ik weet niet precies of hij daarop doelde, maar ik ga ervan uit dat hij met de inleiding van zijn betoog sprak over het begrotingsbeleid.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik doelde daar niet op. Ik heb niets dan lof voor de door de minister uiteengezette methodiek. Een en ander stemt overeen met de tendens die in de beginjaren 90 is ingezet. De methodiek en de randvoorwaarden die de minister van Financiën hanteert, staan buiten kijf. De verantwoordelijkheden leggen waar zij horen en geen intensieve bemoeienis met de uitgaven en de inkomsten, behoren tot een verstandige manier van opereren door een minister van Financiën. Ik doelde op het vertrouwen dat wij uitstralen. Ik kom daarop terug. Ik ontving zo-even de schriftelijke beantwoording van de vragen die in eerste termijn zijn gesteld. Aan de hand daarvan zal ik op dit punt ingaan. Het misverstand is echter uit de wereld geholpen.

Minister **Zalm**: Het zal mij een genoegen zijn. Overigens mogen de complimenten over mijn paarse periode ook ingetrokken worden. Ik heb niet het gevoel dat ik een Saulus-Paulusontwikkeling heb doorgemaakt. Dat was wat overdreven. Misschien dat uw kritiek op de huidige periode ook wat overdreven was.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het gaat om de context waarin dat wordt gezien. Daar komen wij nog een keer op terug.

Minister **Zalm**: Ik wacht in spanning uw tweede termijn af.

De heer Leijnse heeft een wat sombere gesteldheid. Hij kan zich niet voorstellen dat er niet allerlei tegenvallers in de begroting staan. Hij meent dat de begroting buitengewoon onbehoedzaam is opgesteld. In de begroting is een tekortraming verwerkt van 1,8% zowel voor dit jaar als voor volgend jaar. Uit de herberekening van het CPB van december mag voor dit jaar gerekend worden met 1,2%. Dat spoort met ons inzicht. De raming

voor volgend jaar is gezet op 1,5%, wat lager is dan in de Miljoenennota stond. Tegenvallers zijn natuurlijk niet uit te sluiten, maar ik verwacht die niet in de macro-economische sfeer. Vaak geldt het verschijnsel dat als zich een meevaller voordoet, er vaak nog een paar achteraan komen. Dat heb ik publiekelijk aangekondigd en dat kan ik vrij rustig doen. Inkomstenmeevallers hebben immers geen enkele relevantie voor het beleid behalve voor de rente-uitgaven. Die vallen dan lager uit. In de Miljoenennota hebben wij hierover een mooie passage opgenomen: "Het kabinet keert terug naar het trendmatig begrotingsbeleid nu het tekort buiten de gevarenzone is gebracht. De uitgaven dienen binnen de afgesproken plafonds te blijven en voor de lastenontwikkeling geldt het daarvoor afgesproken kader. Voor het overige wordt de inkomstenkant vrijgelaten en komen mee- en tegenvallers tot uiting in het EMU-saldo." Het heeft dus geen enkele zin om meevallers aan de inkomstenkant op te sporen, te ontkennen of achter te houden, want die gaan gewoon op in het saldo. Daaraan is wel een indirect verbonden, dat kan cumuleren via de rentebetalingen, maar die zijn niet beschikbaar om wat leuks mee te doen. Dat zou immers in strijd zijn met de afspraak. Ik ben dus eigenlijk optimistischer dan de heer Leijnse over de vooruitzichten; 2,5% economische groei in een conjuncturele opgang is helemaal niet zo hoog. Je kunt dan ook percentages van 3 en 4 bereiken. Ervan uitgaande dat de trend 2% tot 2,25% is, dan is die 2,5% iets boven die trend, maar geen zeer optimistische raming van een opgaande conjunctuur. Alle signalen die wij nu door krijgen over de economie en de begroting zijn positiever dan wij in september mochten hopen. Het is natuurlijk goed dat wij de overheidsfinanciën verder op orde brengen. In relatieve termen zijn wij toe aan aflossing, maar in absolute termen nog niet. Wij hebben nog een hele weg te gaan.

De heer Van Middelkoop vroeg of wij, gelet op onze riant pensioenreserves, ook zulke overschotten nodig hebben als de Nordics. Volgens de laatste becijferingen van het CPB zullen wij een overschot moeten hebben als wij intergenerationeel neutraal willen opereren en geen lasten willen afwentelen op toekomstige generaties. Dat overschot zal wellicht niet van eenzelfde omvang behoeven te zijn als dat van de Scandinaviërs, maar het CPB heeft destijds becijferd dat wij een overschot nodig hebben van 1,5% à 1,75% van het bbp. Het CPB is met een herberekening bezig. Het zou mij verbazen als uit die herberekening niet ook als richtsnoer zou komen dat wij een overschot moeten aanhouden. Als je met overschotten de overheidsschuld reduceert, speel je de rentebetalingen vrij en kun je het daardoor vrijkomende geld inzetten voor het opvangen van de vergrijzingsgerelateerde uitgaven in de sfeer van zorg en AOW. Op niet al te lange termijn komt, zoals ik al aangaf, het CPB met een nieuwe studie over dit onderwerp. Ik ben heel benieuwd wat daar uit rolt. Wij krijgen dan een beter inzicht in de overheidsfinanciën en de houdbaarheid ervan op langere termijn.

De heer Terpstra heeft uitvoerig gesproken over mythen. De heer Van Raak sprak over procyclisch beleid, misschien een andere mythe. Hij doelde vooral op de omvangrijke lastenverlaging uit 2001. Ik heb al gezegd dat die viel in een jaar waarin de economische groei niet meer

was dan 1,5%. Achteraf zou dat als een grote wijsheid van het toenmalige kabinet kunnen worden gezien, maar het was allemaal per ongeluk. Dat is een van de redenen waarom ik niet in conjunctuurbeleid geloof. Immers, je voorspelt nooit goed wanneer de conjunctuur omslaat en in welke mate dat zal gebeuren. Toen was aanvankelijk het idee dat de economische groei in 2001 4% zou zijn, maar uiteindelijk kwam de groei op 1,5% uit. Ik denk dat je beter je beleid op de middellange termijn kunt oriënteren en dat je beter kunt doen wat nodig is zodra het kan, dan dat je probeert van jaar op jaar te fine tunen.

Ik meldde al dat wij inmiddels ook voor 2006 een belangrijke lastenverlichting in de pocket hebben. Dat is natuurlijk voor een gedeelte een kwestie van het terugdraaien van verzwareningen die wij in de eerste noodremjaren hebben moeten toepassen. Er zijn aan de uitgavenkant natuurlijk ook nog elementen van koopkrachtondersteuning voor 2006. Ik wijs op de 200 mln. die is uitgetrokken voor de kinderopvang en die in belangrijke mate zal terechtkomen bij gezinnen met kinderen in de kinderopvang. De tabellen worden immers verbeterd. Ik wijs ook op het afschaffen van het lesgeld. Dat is uit verschillende overwegingen sympathiek, onder andere voor de koopkracht van ouders met 16- en/of 17-jarigen voor wie zij lesgeld moeten betalen. Wij hebben ook nog besloten tot een rijksbijdrage om te vermijden dat de geweldige toeloop op groene stroom zou worden afgewenteld op de elektriciteitsgebruikers door middel van een verhoging van het aansluitarief. Dat zou anders van €52 naar €100 zijn gegaan, maar is nu bevroren.

Er is ook een discussie geweest over de ontwikkeling van de schuld. Puur nominaal gezien, zijn er maar drie jaar geweest (1999, 2000 en 2001) waarin wij een overschot hadden. Los van financiële transacties daalt de schuld in zo'n geval nominaal, omdat je dan echt aflost. Voor het overige hebben wij altijd tekorten gehad, maar wij kunnen vaststellen dat de overheidsschuld uitgedrukt in percentage van het bbp in 1993 78% bedroeg en inmiddels op 53% staat. In relatieve termen is de schuld dus fors verminderd.

Wat het versterken van de economische structuur betreft, is er het ogenschijnlijk nieuwe begrip kennisinvestering. Het lijkt heel modern, omdat er kennis in voorkomt en investering, maar eigenlijk gaat het erom hoeveel geld je ergens aan uitgeeft. En dat is input. Tegenwoordig vinden wij dat het niet veel zin heeft om te zeggen hoeveel geld je voor iets uitgeeft. Het heeft meer zin om te zeggen wat je ermee bereikt. Het moet dus gaan om de outcome. Eigenlijk wordt met de kennisinvestering louter gemeten hoeveel geld je ergens aan besteedt. Dat vind ik, wat lelijk gezegd, niet de top van het wetenschappelijk vernuft in Nederland. Natuurlijk investeren wij wel degelijk. Wij zijn als Nederland creatief en innovatief. Op een aantal terreinen scoren wij blijkens de outcome goed, bijvoorbeeld op het terrein van het massaonderwijs. Nederland staat bij tests van veertien- en vijftienjarigen altijd in de top drie. De Hongaren en Koreanen zitten altijd net voor ons, maar wij laten de Engelsen en Amerikanen ver achter ons blijkens de internationale scientetests. Ook de OESO-beoordelingen van ons onderwijssysteem zijn altijd heel behoorlijk. Wij hebben wel een aantal problemen die

vooral te maken hebben met het vroegtijdig schoolverlaten in vmbo en mbo. Wij moeten er hard aan werken om dat terug te dringen. Dat de kwaliteit van ons kennis- en onderwijssysteem louter zou kunnen worden afgemeten aan de euro's die wij eraan spenderen gedeeld door het nationaal inkomen, is onjuist. Dat is geen goede maatstaf. Wij zouden dan in 2003 met sprongen vooruit moeten zijn gegaan, want toen daalde het nationaal inkomen. Dat werkt altijd heel goed voor zo'n percentage. Iedereen begrijpt dat dit het niet is. Zelfs als inputindicator heeft zo'n quote z'n beperking. Zo'n quote zegt in ieder geval niks over wat je met je geld presteert en daarnaar moeten wij op zoek.

Wij doen vrij veel op het gebied van kennisinnovatie, bijvoorbeeld via de innovatievouchers voor het mkb. Wij hebben vanuit het FES een aardig programma kunnen ontwikkelen in de begroting voor dit jaar. Zelf vind ik het belangrijk dat wij in het kader van het FES zo'n 300 mln. hebben uitgetrokken voor praktijklokalen voor het beroepsonderwijs. Hierdoor kan voor kinderen die meer praktijkgeoriënteerd zijn, in een praktijklokaal een werkplek worden gesimuleerd. Wie een opleiding tot automonteur volgt, heeft dan niet langer alleen maar een schroevendraaier in de hand, maar kan ook met computers werken. Dit is een goede impuls voor de modernisering van het beroepsonderwijs, met name het vmbo, en vernieuwt daarop aansluitend ook het lesmateriaal in het mbo.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Het antwoord van de minister over de kennisinvesteringquote is niet onwaar, maar wel een beetje flauw. Het verhaal over de kennisinvesteringquote ging niet alleen over de input. De quote gaat wel over de hoeveelheid geld die je uitgeeft aan onderwijs en kennisproductie, maar er zit natuurlijk een analyse achter. En die laat zien dat wij weliswaar over de hele linie behoorlijk goed scoren in kennisproductie en onderwijs, maar dat er een aantal tamelijk pijnlijke minpunten in dat beeld zitten. Hij noemde er al één: de onderkant. Ik ben in mijn betoog daarop ook ingegaan en heb gewezen op die 64.000 schoolverlaters. Dat die er zijn, is geen losstaand gegeven, maar heeft iets te maken met de kwaliteit aan die onderkant. Daarbij hoort ook het verhaal over de toegepaste kennisproductie en de mate waarin wij bijvoorbeeld het mkb voldoende kennisintensief weten te krijgen. Ook op dat punt is er een pijnlijk manco in het over de hele linie gemiddeld positieve verhaal. Mijn vraag is of het verhaal over de kennisinvesteringquote niet een signaal is dat wij die pijnlijke punten systematischer moeten aanpakken. Wij komen er niet met 7,5 mln. innovatievouchers voor het mkb. Dat is een druppel op een gloeiende plaat.

Minister **Zalm**: Ik put geen enkele inspiratie uit de kennisinvesteringquote, behalve dan dat eruit blijkt dat de overheidsbestedingen voor onderwijs en R&D redelijk op peil zijn en dat in Nederland, mede door de sectorstructuur, vooral de R&D in bedrijven achterblijft. Iets geheel anders is het -- en daardoor voel ik mij wel geïnspireerd -- als je vaststelt dat wij bijvoorbeeld het probleem van de vroegtijdige schoolverlaters niet onder de knie weten te krijgen. Daarop moeten wij dan inzetten. Wat mij betreft, is erover te praten als er geld bij moet. Het bevorderen van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

innovatie in het midden- en kleinbedrijf vind ik ook een belangrijke doelstelling. Daarvoor hebben wij de WBSO, een vrij goed instrument. In deze kabinetsperiode hebben wij het daarvoor beschikbare budget fors verhoogd. Die beschouwingen houd ik liever zonder mij vast te klampen aan de kennisinvesteringquote, maar ik moet bekennen, dat dit ook een kwestie van persoonlijke preferentie is. U begrijpt dat wij over de kennisinvesteringquote in het kabinet nogal eens een aardig robbertje hebben gevochten, vooral omdat die zo strijdig is met de modernisering van het begrotingsbeleid, waarbij wij ons niet zozeer richten op wat wij erin stoppen als wel op wat eruit komt. Maar goed, als ik daarop verder inga, val ik in herhaling.

Ik denk dat de werktop kan worden gekwalificeerd als sociaal akkoord. Dat is dan het derde sociaal akkoord. Volgens mij zijn dat meer sociale akkoorden dan ik mij kan herinneren uit de hele paarse periode, en die was acht jaar. Als er één kabinet is dat het, afgemeten aan het aantal sociale akkoorden, geweldig kan vinden met de sociale partners, dan is het dit kabinet. Ik geef toe dat er ook wel eens akkoorden zijn waaraan men behoefte kreeg, nadat er eerder iets stevigs was neergezet. De werktop is vooral op verzoek van de vakbeweging geagendeerd. Ik ben er ook tevreden over.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik twijfel eraan dat een relatie waarin je voortdurend akkoorden moet sluiten en afspraken moet maken, goed is. Je kunt ook zeggen dat de relatie met de sociale partners in de paarse periode vele malen beter was, want toen waren er geen akkoorden nodig.

Minister **Zalm**: Kijk eens aan, u schiet paars te hulp.

De heer **Thissen** (GroenLinks): En dat is hulp uit overdachte bron!

Minister **Zalm**: Ik zit altijd goed, natuurlijk. Het is voor mijn staatssecretaris natuurlijk allemaal wat pijnlijk, maar voor mij niet.

Ik denk dat wij een behoorlijke reeks afspraken hebben gemaakt over het investeren in menselijk kapitaal. Scholen en werkgevers gaan beter samenwerken. De werkgevers en werknemers maken afspraken over praktijkleren, stageplaatsen en begeleiden van risicoleerlingen. Het beleid ter beperking van vroegtijdig schoolverlaten sluit daarbij natuurlijk aan. Het beleid wordt meer gericht op de praktijkkant voor jongeren die niet zo'n grote theoretische belangstelling hebben. Afspraken over leerwerktrajecten, participatiebanen en reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsgeschikten zijn allemaal gemaakt met het idee dat als de arbeidsmarkt aantrekt er extra aandacht moet zijn om ook mensen mee te nemen die niet zo snel en niet automatisch aan de slag komen. Ook het tegengaan van discriminatie en aandacht voor hooggeschoolde allochtonen die als voorbeeld kunnen worden neergezet, zitten in die afspraken. Het is een vrij veel omvattend pakket. Hier en daar is zelfs door het kabinet nog een bedragje uitgetrokken. In de fiscale sfeer hebben wij 40 mln. uitgetrokken. In overleg met partners bekijken wij wat wij langs de fiscale weg moeten doen ter bevordering van scholing en stageplaatsen. Wij

hadden nog geld liggen, doordat een regeling die ooit was bedacht absoluut niet bleek te werken. Wij konden het dus nog binnen het bestaande budget inpassen. In verband met de risicoleerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs hebben wij ook 60 mln. gereserveerd. Er loopt een interdepartementaal beleidsonderzoek waarvan wij goede voorstellen verwachten die -- en als financiële man zeg ik dan: helaas -- extra geld zullen kosten. Wij verwachten dat dit geld wel goed besteed zal zijn. Hoewel wij dat op Financiën natuurlijk zo lang mogelijk proberen te ontkennen, wordt geld soms ook goed besteed.

Ik heb het eigenlijk al gehad over de langetermijnuitdaging, de vergrijzing, de Duitse voorstellen, de maximering en fiscalisering en de Nordics. De heer Van Middelkoop heeft gezegd dat Nederland geen ruimhartig socialezekerheidsstelsel meer heeft. Ik denk dat dit meevalt, ook gezien het sociaal minimum dat wij in Nederland garanderen, ook voor alleenstaanden. Ik noemde al de duur van de werkloosheidsuitkering. Ook het systeem dat wij nu hebben betreffende de echte arbeidsongeschiktheid, is reden om te stellen dat ons voorzieningenniveau de toets der kritiek kan doorstaan. Er wordt nog wel eens gekeken naar het hoge percentage van het laatstverdiende loon voor de WW in Denemarken, maar men zit al heel snel op het maximum dagloon dat in aanmerking wordt genomen. Het komt veel dichterbij een algemene vlakke minimumuitkering dan in het Nederlandse systeem waarin vrij lang 70% van het laatstverdiende loon geldt. Het maximum dagloon dat in aanmerking wordt genomen bij het bepalen van de WW-uitkering ligt aanzienlijk hoger dan in Denemarken. Volgens mij kunnen wij het Nederlandse socialezekerheidsstelsel niet als schriel kwalificeren. Wij zijn vooral veel kritischer geworden bij de toetredingscriteria. Dat is het sterkst zichtbaar bij de nieuwe Wet werk en bijstand en bij de WAO.

De heer **Terpstra** (CDA): De minister zei dat hij het Nordics model had behandeld, maar volgens mij heeft hij alleen maar de overschotten op de rijksbegrotingen in die landen behandeld. Ik had ook een vraag gesteld over het model als zodanig. In de stukken wordt er vrij veel aandacht aan geschonken. Dat vind ik altijd een verdachte zaak, in de goede zin des woord. Ik heb gevraagd of de minister in het Noordse model ook een iets ruimere verzorgingsstaat ziet, maar met veel hardere normen. Mijn tweede vraag was of ons dodemussenland, om het zomaar te noemen, überhaupt in staat is om harde normen te handhaven.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dank aan de minister voor zijn zojuist gegeven antwoord, maar ik had een koppeling gelegd met een element uit het Nordics model, namelijk de lage ontslagbescherming. Daarover wil ik de minister nog horen, want die is natuurlijk anders dan bij ons.

Minister **Zalm**: Nederland heeft geen traditie van een zeer sterke overheid in die zin dat die tegen de burgers kan optreden. In de Noordse landen kan de overheid veel gemakkelijker verplichtingen opleggen dan in onze traditie mogelijk is. Wij zijn wel bezig een beetje de Noordse kant

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

op te schuiven. Vroeger was de WAO zo'n beetje toegankelijk voor iedereen die maar het gevoel had dat hij iets mankeerde. Daar komt men tegenwoordig door de aanscherping niet meer zo gemakkelijk in. Wij letten nu scherper op of iemand überhaupt wel recht heeft op bijstand of WW. Wij zijn met de ontslagwetgeving nog niet die kant opgegaan. Er zijn wel concrete voornemens van het kabinet om de proformazaken kwijt te raken. Dat is meer een efficiëncyslag, dan dat het een wezenlijke verandering is, al kan de rechterlijke macht er aardig door worden ontzien. Ook al zijn werkgever en werknemer het eens, toch moet de kantonrechter worden ingeschakeld, omdat de werknemer bang is dat hij anders zijn WW-uitkering niet krijgt. Daarvan willen wij af. Wij zijn nog in afwachting van het SER-advies over de fundamentele vraag op welke wijze een flexibeler ontslagstelsel gerealiseerd kan worden. Naar mijn overtuiging hebben wij op dat terrein nog het nodige te doen. Er is echter afgesproken dat eerst de sociale partners -- met name de SER -- de toon zullen zetten.

Ook op het punt van de kinderopvang is er verschil tussen de Noordse landen en Nederland. Ik wijs erop dat in ons land de kinderopvangfaciliteiten geleidelijk aan uitgebreid worden. Ik noem in dit verband het additionele bedrag op de begroting van 200 mln. en de motie-Van Aartsen/Bos. Niet voor niets is het CPB gevraagd om de kosten en baten van kinderopvang, zowel economisch als budgettair, goed in beeld te brengen.

Ik zeg tegen de heer Van Middelkoop dat ik de Handelingen zal doorgeleiden naar de president van de Nederlandsche Bank. De heer Leijnse was de tegengestelde opvatting toegedaan. Hij vindt dat gewenste ontwikkelingen tevoren aangekondigd moeten worden en dat de maatregelen ter zake geleidelijk moeten worden ingevoerd. Als er één land is waar alles langzaam en geleidelijk gaat, dan is het wel Nederland. Ik wijs op het bekende aan Heine toegeschreven, maar niet van hem afkomstige citaat: "Als de wereld vergaat, ga ik naar Nederland want daar gebeurt alles vijftig jaar later." Dat is nog steeds een beetje merkbaar.

Onder het tweede Paarse kabinet is bijvoorbeeld begonnen met het wijzigen van de WAO. Minister Vermeend heeft toen de commissie-Donner ingesteld. Het rapport van die commissie is vervolgens ter advisering aan de SER gestuurd. Kortom, het is begonnen in de periode 2000-2001 en nu, in 2006, worden de wijzigingen doorgevoerd. Als dat geen geleidelijk en tevoren aangekondigd beleid is, dan weet ik het niet meer. De maatregelen ten aanzien van VUT en prepensioen zijn weliswaar niet tevoren aangekondigd, maar daarbij gelden lange overgangstermijnen. Mensen van 55 jaar en ouder merken helemaal niets van de gewijzigde wetgeving. Men heeft een zeer lange periode om op de gewijzigde wetgeving te anticiperen. Ik merk trouwens dat heel "links" nu ook enthousiast is over de WBB. Ik spreek veel wethouders van andere huize dan de VVD die daar inmiddels zeer positief over zijn, terwijl hun fracties aan de overzijde van het Binnenhof deze wet niet als een zegening zagen. Met die wet zijn wij ook al mondjesmaat onder Paars gestart. Eerst is een klein deel van het financiële risico bij de gemeenten gelegd. Uiteindelijk is die operatie onder dit kabinet voltooid.

Wij zijn al dertig jaar in de weer met het nieuwe zorgstelsel. Aan het einde van Paars was het eigenlijk al klaar met uitzondering van de systematiek van premiebetaling. Ik kan de zeer kritische noten die heer Leijnse hierover kraakte dan ook niet goed plaatsen. In 2006 worden de wijzigingen eindelijk doorgevoerd. Ook hierbij geldt weer een lange aanlooptijd. Er is natuurlijk kritiek mogelijk op de keuze die ten aanzien van de premiebetaling is gemaakt. De heer Schuyer maakte een toespeling op het rondpompen van geld. Het had inderdaad anders gekund. In plaats van een nominale premie met een zorgtoeslag, had er ook gekozen kunnen worden voor een combinatie van een procentuele en een nominale premie. Materieel had dit naar mijn gevoel niet veel uitgemaakt. De PvdA-fractie in de Tweede Kamer heeft het langs die weg geprobeerd, maar die premies pakten voor de lagere inkomens zelfs nog iets slechter uit dan de kabinetsvoorstellen. Het idee dat de verzekeraars en zorgaanbieders moesten concurreren, zat al in de voorstellen die onder Paars waren ontwikkeld. Kortom, ik herken mij niet in de kritiek dat wij alles te snel en te abrupt doen.

De heer Van Raak is ingegaan op de armoedeproblematiek. Vooraf maak ik een analytische opmerking die niet politiek is bedoeld. Er zijn veel verschillende definities van armoede. De Wereldbank vindt dat er sprake is van armoede als men minder dan een dollar per dag verdient. Volgens die definitie kennen wij in Nederland geen armoede. In Nederland is er een link gelegd met het sociaal minimum. Het SCP stelt dat degenen die minder hebben dan 105% van het sociaal minimum arm zijn. Als je het sociaal minimum mee laat groeien met de welvaart, schuift de armoedegrens steeds verder op. De modale werknemer uit 1955 of 1960 zit volgens de hedendaagse standaarden beneden de armoedegrens. Armoede is een relatief begrip. Wij kunnen niet zeggen dat men niet arm is als men meer dan een dollar per dag te besteden heeft. De koppeling aan het sociaal minimum betekent echter ook dat je nooit van het verschijnsel af zult komen. Dat kan alleen als het sociaal minimum drastisch wordt verlaagd, maar dat kan nooit de bedoeling zijn.

Het SCP heeft geconstateerd dat in de periode 2003-2005 ongeveer honderdduizend personen meer onder de armoedegrens terecht zijn gekomen. Dat is volledig te verklaarbaar uit de stijging van de werkloosheid in die periode. Dat waren jaren met een slechte economische conjunctuur. Er werd een groter beroep op de bijstand en de WW gedaan. In 2006 zien wij een tegengestelde ontwikkeling. Het aantal uitkeringsgerechtigden daalt en ook het aantal uitkeringen op grond van de Ziektewet en de WAO neemt af. Dit leidt ertoe dat de armoedeproblematiek eveneens afneemt.

De inkomens van ouderen wordt veel minder door de conjunctuur beïnvloed. Ik wijs erop dat de inkomens voor die groep zich positief ontwikkelen. Zelfs in de periode 2003-2005 is het percentage ouderen onder de armoedegrens afgenomen. Voor degenen die nog geen 65 jaar zijn, is de ontwikkeling van de economie en daarmee van de werkgelegenheid doorslaggevend. Daar kunnen wij gelukkig weer positiever over zijn.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De afname van het aantal ouderen onder de armoedegrens is het gevolg van specifiek ingrijpen van het kabinet, namelijk de invoering van de korting voor alleenstaande ouderen. Het kabinet heeft het probleem gezien. Het wilde niet dat deze ouderen, die over het algemeen een grote bijdrage hebben geleverd aan de wederopbouw van Nederland na de Tweede Wereldoorlog, de laatste jaren van hun leven in armoede zouden moeten doorbrengen. Mijn vraag is of de minister van plan is specifieke maatregelen te nemen voor de huishoudens die in armoede blijven leven, ondanks dat de toename van de werkgelegenheid in 2006. Er is berekend dat ook bij een toename van de werkgelegenheid ongeveer 550.000 huishoudens onder de armoedegrens blijven. Dat is een schandaal in een schatrijk land als het onze. De uitdaging ligt bij de minister. Op welke wijze wil hij gericht ingrijpen om dat te voorkomen, zoals eerder ten aanzien van de ouderen is gedaan?

Minister **Zalm**: Dat is een stuk moeilijker, moet ik eerlijk zeggen. Bij ouderen is er geen sprake van een armoedeval. Mensen boven de 65 jaar mogen nog werken -- twee collega's in het kabinet doen dit toevallig -- maar het hoeft niet. Is men echter nog geen 65 jaar, dan is arbeid het eerst aangewezen middel om in het levensonderhoud te voorzien. Dat stimuleren wij door de arbeidskorting en door het vermijden dat men na het aanvaarden van werk, als een soort straf, een aanslag krijgt voor het gebruikersdeel in de ozb. Voor het overige is men aangewezen op de bijzondere bijstand. In dat kader kan maatwerk worden geleverd voor mensen met een bijzonder financieel probleem. Via het Gemeentefonds is daar 400 mln. voor beschikbaar. In 2006 komt daar een kleine 10% bovenop om gemeenten extra mogelijkheden te bieden. Dat zal het zo ongeveer zijn. Voor het overige geldt: aan de slag!

De heer **Van Raak** (SP): De definitie van armoede is een voor Nederlandse begrippen aanvaardbaar bestaan. Dat is een vage, politieke definitie. Je kunt van mening verschillen over de vraag wat wel en niet aanvaardbaar is. Een beter te kwantificeren criterium is dat je ervoor kunt zorgen dat mensen er niet op achteruitgaan. In tijden van grotere en kleinere economische groei zullen er altijd mensen in absolute, maar ook in relatieve zin op achteruitgaan. De inkomensverschillen in Nederland blijven toenemen. Het antwoord van de minister valt mij tegen. Hij veronderstelt dat de werkgelegenheid zal aantrekken. Ik snap dat hij er als liberaal van uitgaat dat de armoede vermindert als meer mensen aan het werk kunnen. Zo hoort het ook in een klassiek liberale samenleving. Ik heb echter al aangetoond dat wij in Nederland niet zo'n samenleving hebben. Een nieuw soort klasse wordt gevormd door de werkende armen. Een ander probleem wordt gevormd door al die WAO'ers die worden goedgekeurd, maar vervolgens niet aan het werk kunnen. Jonge allochtonen komen niet aan het werk. Een aanvaardbaar bestaan is een politieke definitie, maar wij moeten er in ieder geval voor zorgen dat de verschillen in de samenleving niet nog groter worden. Daarnaast constateer dat ik dat steeds meer werkenden niet meer rond

kunnen komen van hun salaris. Over die twee zaken moet de minister zich druk maken.

Minister **Zalm**: Ik denk hierbij vooral aan de bijstandsmoeders, de minimumuitkeringsgerechtigden met kinderen. Die groep gaat er volgend jaar gelukkig 2% op vooruit. Dat geldt niet voor alleenstaanden met een minimumuitkering zonder kinderen. Die mensen hebben meer mogelijkheden om aan de slag te komen.

In Nederland is er de koppeling tussen het minimumloon en de minimumuitkering, die als een grote verdienste wordt ervaren. Vervolgens wordt armoede gedefinieerd als minder dan 105% dan de netto-minimumuitkering. Daardoor worden wij geconfronteerd met het verschijnsel werkende armen. In ons financieel beleid kunnen wij maatregelen nemen om de arbeidsparticipatie aan de onderkant van de samenleving te bevorderen, zoals de arbeidskorting. Daarnaast moeten wij op dit punt ook met werkgevers en werknemers aan de slag. Dat allochtonen minder makkelijk aan een stageplaats komen dan autochtonen en dat allochtonen moeilijkheden ondervinden bij het solliciteren, kun je niet met financiële instrumenten ondervangen. De enige manier om die problemen op te lossen, is dat werkgevers zich anders gaan gedragen. Niet alles is met belastinginstrumenten en uitkeringen te regelen. Op de werktop hebben overheid, werkgevers en werknemers een serie afspraken gemaakt om de signaleerde problemen te ondervangen. Tijdens de groei in de jaren negentig nam de werkloosheid onder allochtonen fors af. Nu er weer kansen komen, zijn er ook voor die groep meer mogelijkheden.

De heer **Van Raak** (SP): Ik maak het de minister gemakkelijk. Ik wil het niet eens hebben over de negatieve gevolgen van de sociale hervormingsagenda van het kabinet voor mensen met een laag inkomen. Ik wil het ook niet hebben over het verschijnsel dat fiscale ondersteuningsregelingen te ingewikkeld zijn. Onze hulpdiensten krijgen heel veel mensen op bezoek die voor een deel uit hun armoede hadden kunnen worden geholpen als zij maar wegwijs worden gemaakt in de samenleving die wij met z'n allen veel te ingewikkeld hebben gemaakt. Ik wil het zelfs niet hebben over al die mensen die werken, maar toch niet kunnen rondkomen. Ik beperk mij tot de vraag naar de mening van de minister over het toenemen van de verschillen in de samenleving. Het is een probleem dat mensen er in absolute zin op achteruitgaan, maar ook dat de relatieve armoede toeneemt. De verschillen in de samenleving worden steeds groter en daardoor verschuift de definitie van een aanvaardbaar bestaan. Kinderen moeten in bepaalde kleding op het schoolplein verschijnen om erbij te horen. Gezinnen moeten een computer hebben. Kinderen moeten lid zijn van een sportvereniging. Waarom moeten dan de tegenstellingen in de samenleving elk jaar zoveel groter worden?

Minister **Zalm**: Die worden niet elk jaar groter. Het is hoopgevend dat ook het SCP zegt dat de armoede volgend jaar afneemt. Dat komt omdat wij het toch moeten hebben van de algemene economische ontwikkeling. Er moeten meer mensen aan de slag. Meer kansen op een baan is de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

beste manier om de tegenstellingen te verkleinen en niet het almaar bijspijkeren van allerlei uitkeringsregelingen.

De heer **Van Raak** (SP): Al die jaren dat u minister van Financiën bent, zijn de verschillen tussen de hoogste en laagste inkomens groter geworden. Dat gebeurt ook volgend jaar weer. Dat is niet alleen vervelend voor degenen met een laag inkomen die relatief armer worden omdat de standaard voor een aanvaardbaar bestaan hoger wordt, maar ook de sociale cohesie in de samenleving komt onder druk te staan. Dat moet de minister zich aantrekken. Waar komt toch het dogma vandaan dat de verschillen groter moeten worden? Waarom rust er een groot taboe op verkleining van de verschillen.

Minister **Zalm**: In zijn algemeenheid is dat niet waar. Mensen met twee keer modaal zonder kinderen komen volgend jaar uit op plus 0,25% en alleenstaanden met alleen AOW op plus 2,25%.

Minimumuitkeringsgerechtigden met kinderen komen uit op plus 2%. Voormalig particulier verzekerden die geen premie meer behoeven te betalen voor hun kinderen beneden de 18 jaar krijgen zelfs in 2006 een bijzondere bonus. Er is niet bewust besloten om die groep op plus 5% te zetten, maar dit is het gevolg van het overnemen van goede elementen uit het ziekenfonds. Dat is geen inkomenspolitiek, maar een kindpolitiek. Degenen met twee keer modaal zonder kinderen hebben vrijwel geen voordeel. In termen van koopkrachtontwikkeling kun je beter een AOW'er zijn dan een dubbelmodale yup.

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders voor de inbreng in eerste termijn. Ik stel het op prijs dat de procedure weer uitermate vlot is verlopen. In de inbreng van de heer Biermans kwamen veel feitelijke vragen aan de orde, maar daar staat tegenover dat wij door het schrappen van de schriftelijke ronde ontzettend snel konden werken. Op deze manier wordt het debat op het hoofdlijnen bevorderd. Ik zal proberen dat vast te houden. Ik zie dat de leden inmiddels de schriftelijke antwoorden hebben ontvangen. In tweede termijn hoor ik graag of wij daarbij wellicht verkeerde prioriteiten hebben gesteld.

Ik sta stil bij de volgende onderwerpen: de uitvoeringsaspecten; het vestigingsklimaat, de vennootschapsbelasting en het midden- en kleinbedrijf; de BPM en natuur en milieu; het algemeen nut beogende instellingen, maatschappelijk verantwoord ondernemen en vrijwilligers; kinderregelingen en verzilvering; en tot slot de buitengewone uitgaven, de levensloop en de evaluatiewet IB 2001.

Ik begin met de uitvoeringsaspecten. Diverse sprekers zeiden terecht dat eind 2005 en 2006 zeer belangrijke perioden zijn. Er komt een aantal majeure operaties: de nieuwe Zorgverzekeringswet; de aanpassing van vut, prepensioen en levensloop; de aanpassing van het loonbegrip en de premieheffing voor werkgevers; de WIA. Al deze zaken hebben gevolgen voor het werk van de Belastingdienst. Wij vinden die hervormingen nodig, maar

wij vinden ook dat ze bijdragen aan onzekerheid. De Belastingdienst zal er alles aan doen om die onzekerheid weg te nemen. In april hebben wij uitgebreid gediscussieerd over de bereikbaarheid van de Belastingtelefoon. Daarmee is het de afgelopen maanden heel goed gegaan. Ik dank eenieder voor zijn complimenten aan de Belastingdienst, maar bij ons gaan de kurken pas van de champagneflessen als alle betalingen daadwerkelijk zijn gerealiseerd voor het eind van het jaar. Tot nu toe loopt het goed, maar het blijft een proces met een hoog risico. Ik ben er dan ook van overtuigd dat er dingen fout zullen gaan. Ik ben er tegelijk van overtuigd dat, als dingen fout zullen gaan, de mensen van de Belastingdienst altijd wel weer een oplossing voor die fouten zullen bedenken. Zo praten wij er intern ook over: je moet te allen tijde zien te voorkomen dat het fout gaat, maar waar mensen werken, kan dat gebeuren; wat er in ieder geval altijd bij moet, is een oplossing. Tot nu toe is mijn ervaring dat die altijd wordt bedacht.

Hetzelfde geldt voor de loonaangifte 2006, waarover de heer Essers vragen stelde. Wat houdt de toezegging van een coulante opstelling in de beginfase precies in? Zijn er nog andere voornemens om werkgevers tegemoet te komen? Welnu, met elke werkgever die zijn best doet, die op tijd zijn aangifte doet of die op tijd contact met ons opneemt om vragen te stellen, zullen wij coulant omgaan. Werkgevers daarentegen van wie wij vermoeden dat zij gebruikmaken van de coulante houding om hun verplichtingen te ontduiken, gaan wij natuurlijk wel aanpakken. Wij zullen dat echter allemaal op een redelijke, soepele manier doen, want wij hebben elkaar ontzettend nodig: wij moeten natuurlijk ook van werkgevers te horen krijgen waar zaken niet goed gaan, wat beter kan. Met ontwikkelaars van softwarepakketten hebben wij ook voortdurend contact. Ik hoor vaak kritiek op het UWV, maar vanuit eigen ervaring kan ik zeggen dat de samenwerking tussen het UWV en de Belastingdienst uitstekend verloopt. Wij hebben een paar honderd mensen van het UWV in de Belastingdienst mogen verwelkomen; die zijn allemaal een aanwinst. Volgens de eerste berichten hebben ook zij het bij ons zeer naar hun zin.

In het kader van de uitvoering zeg ik ook graag iets over de administratieve lasten. De loonaangifte zal een perfect voorbeeld zijn van een verschil tussen gemeten en gevoelde administratieve lastendruk. Het is te vergelijken met de overgang van Wordperfect naar Word die wij allen hebben meegemaakt: de overgang van functietoetsen naar muis vonden we in het begin erg ingewikkeld, maar nu kunnen we ons dat niet meer voorstellen. Ik geloof dat werkgevers begin volgend jaar hetzelfde gaan doormaken met de loonaangifte: het zal in het begin allemaal best wennen zijn, wij vragen ook veel van werkgevers, maar uiteindelijk zullen zij ervaren dat de administratieve lasten omlaag gaan. Hetzelfde geldt voor de elektronische winstaangifte, afgelopen jaar geïntroduceerd, waarover in het begin ook iedereen zich zorgen maakte. Die invoering ging prima. Er werden vragen gesteld als: hoe zit het met de vermogensvergelijking en moet iedereen aangeven dat hij verzekeraar is of niet? Naar die laatste vraag zullen we nog kijken. De vermogensvergelijking is nodig voor een goede controle jaar op jaar, dus die wil ik erin houden. Naar het automatisch printen, wat duur is en langer duurt,

en andere zaken zal nog worden gekeken. Recentelijk heb ik met vertegenwoordigers van belastingadviseurs gesproken om te bezien hoe we alles kunnen optimaliseren. Per saldo ben ik trots op de dienst en zeer erkentelijk voor het advies van het bedrijfsleven. Wij zullen bezien of wij een extra slag kunnen slaan met de administratieve lasten. Een aantal zaken staan op de rails. Dit voorjaar wil ik met een wetsvoorstel komen dat ik in de krant "het anti-paarsekrokodillenwetsvoorstel" heb genoemd, waarmee we allerlei kleine irritaties uit de wereld willen helpen. Wij staan altijd open voor suggesties.

De handhavingsconvenanten zijn ook een voorbeeld van de wijze waarop we alles makkelijker proberen te maken. Professor Zwemmer heeft daar inderdaad een artikel over geschreven. In essentie heeft hij gelijk: een echt horizontaal toezicht is natuurlijk een aangelegenheid tussen burgers of bedrijven onderling. Zo zou de overheid helemaal niet meer nodig zijn of op zijn hoogst een facilitator zijn. Eeuwen geleden bestonden nog private belastingpachters; dat was pas echt horizontaal toezicht, een compleet geprivatiseerde belastingheffing. Daarmee hebben we in het verleden geen goede ervaring opgedaan, dus dat zullen we niet herinvoeren. Ik heb begrip voor het spanningsveld, maar tegelijk gebruiken wij "horizontaal toezicht" meer als een term voor een situatie waarin overheid en burgers zich gelijkwaardig gedragen. Dat kan inhouden dat op basis van wederzijds vertrouwen goede afspraken worden gemaakt over de snelheid van het verstrekken van gegevens en het nemen van beslissingen op het gebied van de transparantie van fiscale beslissingen, de zekerheid over een fiscale positie. Dat betekent dus niet dat de overheid haar machtsmiddelen afstaat, wel dat de overheid op basis van het wederzijds vertrouwen die machtsmiddelen niet toepast. Dat kan natuurlijk wel. Als de overheid zich niet aan zo'n convenant houdt, kan de rechter worden ingeschakeld of kan men zich aan het convenant onttrekken. Als de burger de balans doorbreekt, keert de overheid terug naar het reguliere verticale toezicht. Het gaat echter wel om een pilot: we bekijken hoe we samen het proces van belastingoplegging en -inning kunnen vereenvoudigen. Dat betekent dus: geen gesjoemel met regels, niets contra legem, alles binnen de kaders van de wet, wel zoeken naar eenvoudigere wegen. Ik vind de vergelijking van handhavingsconvenanten met mediation goed van toepassing: soms is ook mediation handig om juridische processen soepeler te laten verlopen, waarbij andere rechtsmiddelen niet hoeven te worden ingezet. Wij gaan met twintig bedrijven beginnen. Voor hen is dat een concurrentievoordeel noch -nadeel. Ik kan mij herinneren dat ik bij mijn aantreden hier in de Kamer flink ben gegrild over de attitude van de Belastingdienst jegens het bedrijfsleven. In de afgelopen jaren zijn wij stelselmatig bezig geweest om die attitude te verbeteren. Ik denk dat dit een goed voorbeeld daarvan is. Het gaat overigens om de wederzijdse attitude.

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Ik wil de staatssecretaris absoluut niet grillen want daar krijgt hij streepjes van, maar ik heb wel een aantal vragen gesteld naar aanleiding van het horizontale toezicht. Bijvoorbeeld: wat gebeurt er als een bedrijf weigert om het convenant te

tekenen? Het uitgezochte bedrijf wil gewoon zelfstandig en vrij blijven en de voordeligste fiscale weg kiezen. De staatssecretaris zegt ook dat hij naar de rechter zal gaan als het bedrijf de grenzen van het convenant overtreedt. Gaat hij dan naar de civiele rechter vanwege het bestaan van een contract, of naar de fiscale rechter? Ik vind het ten principale raar om te spreken van gelijkheid tussen overheid en de belastingplichtige; die is er gewoon niet en daarom vind ik het verschijnsel convenant hier zo vreemd.

Staatssecretaris **Wijn**: Bedrijven mogen weigeren om mee te doen aan zo'n convenant. Dat is prima, daar is niets mee aan de hand. Er komt dan ook geen wraakoefening, met inspecteurs die hun verzoeken expres onderaan in de stapel leggen, of iets dergelijks. Als bedrijven feitelijk niet meedoen, wordt teruggegaan naar het reguliere verticale toezicht. Ik zie in dat geval niet meteen een civiele actie voor me vanwege bedrog of dwaling of iets dergelijks. Wij gaan dan terug, alsof het convenant er niet is geweest. Ik zeg dit even grofweg, ik zie nu niet een-twee-drie casusposities voor me, bijvoorbeeld wegens onrechtmatige daad. Ik sluit dit niet op voorhand uit, maar in principe gaan we terug naar het reguliere fiscale toezicht.

U heeft net als Zwemmer gelijk dat een belastingplichtig natuurlijk nooit vervangen kan worden door een civiel contract, alsof men vrijwillig belasting betaalt. Ik heb het niet gehad over gelijkwaardig zijn, maar over zich gelijkwaardig gedragen op basis van wederzijds vertrouwen.

De heer **Biermans** (VVD): Dan een praktische vraag: zijn er al bedrijven die het verzoek om een convenant te tekenen, hebben geweigerd?

Staatssecretaris **Wijn**: Eerlijk gezegd, weet ik dat niet. Ik kom daar graag op terug in tweede termijn. Ik weet wel dat er in een bedrijf discussie is geweest en dat een ander bedrijf heel graag wilde.

De heer **Biermans** (VVD): Dit sluit aan op mijn laatste punt: de gelijkheid tussen groot en klein. Ik heb begrepen dat de conventanten worden gesloten met de grote bedrijven. Als het mij als mkb'er ook wat lijkt om zo'n convenant met de Belastingdienst te sluiten omdat ik een hekel heb aan controleurs continu over de vloer, kan ik me dan aanmelden?

Staatssecretaris **Wijn**: Nee, dat kan niet. Wij beginnen met een pilot met twintig grote bedrijven. U vraagt nu bijna om een andere gedragscode.

De heer **Biermans** (VVD): U heeft het over mijn "padvinderscode" van vorig jaar?

Staatssecretaris **Wijn**: Wat een kwalificatie...

De heer **Biermans** (VVD): Die kwalificatie bezigde ik vorig jaar. Ik wilde haar dit jaar niet herhalen, maar nu u erover begint, heb ik het toch maar gedaan. Dat verhaal is gelukkig van tafel, ik had het net over een convenant met het mkb.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik vind het nog steeds jammer dat dit van tafel is. Maar ja, als niemand het wil, doen we het niet. Het was een oprechte poging om klagers over de gedragswijze van de Belastingdienst concrete voorbeelden te laten geven. Er bestaan klachtenprocedures en allerlei manieren om klachten door te geven. Het was de bedoeling om hiermee een manier te vinden om de relatie tussen Belastingdienst en bedrijfsleven te verbeteren. Maar ik vind dat een relatie altijd van twee kanten moet komen. Wij willen die relatie graag verbeteren. Wij hebben iedereen opgeroepen om met ideeën te komen. Overigens noemde u het voor het eerst een echee.

De heer **Biermans** (VVD): Naar mijn idee hebben de belastingadviseurs die code niet geweigerd omdat ze de inhoud niet zouden onderschrijven. Integendeel, de adviseurs hebben gereageerd in de trant van: wij gedragen ons al op die manier, dus die regels hoeven wij niet vast te leggen.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat is interessant; dat zeiden de inspecteurs van de Belastingdienst namelijk ook, dat ze zich al zo gedroegen. Toch hoorde ik van beide zijden kritiek. Als men het niet nodig vindt, prima, maar laat men daarna dan niet meer aankomen met kritiek zonder concrete voorbeelden, zonder man en paard te noemen. Dat heb ik bijvoorbeeld tegen de NOB gezegd: dat we die algemene discussie, klagen zonder man en paard te noemen, achter ons hebben gelaten.

De heer **Biermans** (VVD): Het is mooi om te constateren dat wij het dan helemaal eens zijn.

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. Voordat wij het volledig eens zijn, mij gaat het vooral om het gelijkheidsbeginsel. Ik begrijp dat een aantal bedrijven worden uitgezocht voor de pilot, maar is het de bedoeling dat het mkb structureel van dit soort convenanten wordt uitgesloten?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik wil eerst de pilot afwachten. Wij zullen met een paar brancheverenigingen in het mkb kijken naar een invulling van het horizontale toezicht. In strikte zin gaat dit niet tegen het gelijkheidsbeginsel in, omdat de belastingplicht als zodanig voor iedereen gelijk blijft.

De heer **Essers** (CDA): Dat neemt niet weg dat het horizontale toezicht bepaalde voordelen oplevert; daarom is zo'n conventant ook zo aantrekkelijk. Dat voordeel is niet beschikbaar voor bedrijven in het mkb.

Staatssecretaris **Wijn**: Het heeft echter ook nadelen. De heer Biermans zegt niet voor niets dat hij het zich kan voorstellen dat bedrijven weigeren. Het betekent voor een bedrijf namelijk ook openheid, transparantie, afspraken over het aanleveren van gegevens et cetera. Ik wil er dus eerst gewoon mee experimenteren, gewoon om te zoeken naar wegen om de leus van de Belastingdienst "niet leuker, wel makkelijker" ook op deze manier invulling te geven. Daarna zal ik over de resultaten rapporteren.

De heer **Essers** (CDA): Ik ben het graag met u eens, maar wil er toch voor pleiten om het mkb de afwegingen voor en tegen gewoon zelf te laten maken en het niet bij voorbaat uit te sluiten van het mogelijk toekomstig horizontaal toezicht. Laten we de resultaten van de pilot maar afwachten.

Staatssecretaris **Wijn**: Ja, laten wij dat doen.

Mijn tweede onderwerp: vestigingsklimaat, vennootschapsbelasting en wat opmerkingen over het mkb. De heer Biermans vroeg om een reactie op het rapport van Ernst & Young over het fiscaal klimaat in 2005. Ik heb begrepen dat honderd personen zijn aangeschreven, de textdirectors van grote Nederlandse bedrijven, en dat 37 bedrijven hebben gereageerd. Uit het rapport blijkt dat de fiscaliteit steeds belangrijker wordt bij het nemen van investeringsbeslissingen. Dat bevestigt onze indruk. De verschillen in Europa worden kleiner. Ik zeg het wel eens zo: de Duitsers spreken ook Engels en de file bij de Périphérique rond Parijs lijkt soms veel op de congestie op de A13.

De fiscaliteit wordt dus inderdaad belangrijker. Men geeft ook aan dat het tarief, de kwaliteit van de wetgeving en de mogelijkheid tot het krijgen van zekerheid vooraf van groot belang zijn. Ten behoeve van de mogelijkheid tot het krijgen van zekerheid vooraf is de APA/ATR-praktijk aangepast, is een nieuw besluit over verrekenprijzen uitgebracht en is het besluit over hoofdkantoren aangepast. Ook is de snelheid bij de kennisgroepen versneld door het aantal kennisgroepen te halveren en door de taken van de kennisgroepen te beperken tot rechtsvragen. In de uitvoering zijn dus forse slagen gemaakt. Vanaf 1 januari wordt de kapitaalsbelasting afgeschaft. Het viel mij op dat daarover niets stond in het Ernst&Young-rapport terwijl daarmee een belangrijk signaal is afgegeven. Verder gaat het vennootschapsbelastingtarief volgend jaar naar 29,6%. Ook het mkb-tarief in de vennootschapsbelasting daalt. De maatregelen voor grondslagverbreding uit werk en winst worden niet overal met gejuich ontvangen, maar ik ben ervan overtuigd dat het pakket per saldo goed en evenwichtig is.

Naar mijn mening wordt een schijntegenstelling gewekt met betrekking tot mkb en grootbedrijf. De heer Rosenthal sprak daarover bij de algemene beschouwingen en daarom is het goed om daar nog even op in te gaan. Het is waar dat van het beperken van de afschrijvingen op gebouwen de herverdeeleffecten goed moeten worden bekeken. Dat komt ook aan de orde in de Tweede Kamer. Laten wij echter beginnen bij de rechtvaardiging van die maatregel. De rechtvaardiging van die maatregel is dat de balanswaarde van een pand niet lager mag zijn dan de economische waarde. In dat geval wordt namelijk feitelijk belastingsubsidie verleend voor dat gebouw. De vraag is of dat rechtvaardig is en of dat belastinggeld niet beter gestopt kan worden in een lager tarief dan in het fiscaal stimuleren van gebouwen. Uit de herverdelingseffecten in het pakket Werken aan winst blijken het grootbedrijf en het mkb daar op dezelfde wijze van te profiteren namelijk door een voordeel van per saldo 0,6%. Hoe hebben wij dat gerealiseerd? In de inkomstenbelasting wordt min of meer een nieuwe box geïntroduceerd, box 1a, voor ondernemers in de IB-sfeer. De winst uit onderneming wordt eruit

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gehaald waardoor de mkb-winstvrijstelling ontstaat. Daarbij mag 5% tot 10% vrijgesteld worden van de winst. Het restant komt in box 1. Dat is in strategisch opzicht een fantastisch instrument voor het mkb. MKB-Nederland had ik daar graag in positieve zin over horen praten, maar het punt wordt stelselmatig in alle uitingen van MKB-Nederland genegeerd. Een ander voorbeeld is dat over de eerste €41.000 maar 20% belasting hoeft te worden betaald. Dat is het minimumtarief dat wij graag in de Europese Unie geïntroduceerd zien. Dat gaat allemaal in de richting van het mkb. Het mkb moet zich niet vergissen. Als wij in dit land minder internationaal grootbedrijf zouden hebben, zouden toch de Vpb en de belastingen op winst moeten worden opgebracht. Als andere bedrijven wegtrekken, dan moet een kleiner aantal bedrijven die opbrengen. Het wegtrekken van het grootbedrijf zou dan ook een sluipende lastenverzwaring voor het mkb betekenen. Het mkb profiteert ontzettend van het grootbedrijf, als toeleverancier, als delers van kennis en als onderdeel van een diverse economie. Het moet daarom niet steeds die schijntegenstelling oproepen, zeker niet als onderaan de streep beide sectoren er 0,6% op vooruit gaan. Dat is natuurlijk een gemiddelde, maar voor het mkb worden gewoon maatregelen ingevoerd. De discussie die nu gevoerd wordt, vind ik dus niet altijd even vruchtbaar. Het kabinet vindt het niet of-of, maar en-en.

De heer **Biermans** (VVD): Die laatste opmerking maakt veel goed. Het is absoluut niet de bedoeling van mijn fractie om te gaan voor of-of. Ik heb heel expliciet aangegeven, dat er wat aan het tarief voor het grootbedrijf moet gebeuren. Namens de leden van de VVD-fractie heb ik ervoor gepleit om daarnaast waarde te hechten aan het mkb.

De staatssecretaris gaat met een heel principiële redenering in op het afschaffen van de afschrijvingen op onroerend goed. Hij vindt het vreemd dat onroerend goed voor een lagere waarde op de balans kan staan dan de economische waarde. Heb ik dat juist gehoord?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik wil hiermee niet een hele discussie over goed koopmansgebruik uitlokken. Die is al eens gevoerd en die wordt nog eens gevoerd in deze Kamer. U stelde zelf al voor om de commerciële balans af te schaffen omdat de fiscale balans voldoende inzicht geeft in de werkelijke positie van een bedrijf.

De heer **Biermans** (VVD): Laat ik eerst mijn vraag stellen want anders spreken wij zodadelijk over een compleet ander thema. Als dat uw benadering is, dan kunt u die toch betrekken op alle activa? U kunt dan toch zeggen: geactiveerde goodwill die niet in waarde vermindert en vaste installaties hoeven niet meer te worden afgeschreven? Die redenering geldt voor alle activa en wellicht kunnen ook bepaalde passiva worden bekeken?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik heb het misschien een beetje uitgelokt, maar ik wil nu niet discussiëren over het vraagstuk van het fiscale begrip van een goed koopmansgebruik tegenover het commerciële begrip van een getrouw beeld van de situatie van een bedrijf. Naar mijn mening stelt u wel een aantal interessante vragen. De

vraag of fiscale afschrijving van goodwill moet worden toegestaan, is interessant. Ik kom in het kader van de nota Werken aan winst in het Vpb-pakket graag daarop terug. Mijn standpunt is op dit moment dat ik aansluit op het fiscale begrip "goed koopmansgebruik". Omdat de praktijk rond de afschrijving op gebouwen wat uit de hand begon te lopen en omdat nu wordt gezocht naar mogelijkheden om het tarief te verlagen, vind ik het terecht om op die andere principiële lijn te zitten.

Voorzitter: Timmerman-Buck

De heer **Biermans** (VVD): Het is prettig om te horen dat hier ook interessante dingen worden gezegd. De staatssecretaris heeft de discussie zelf uitgelokt door een principiële redenering uiteen te zetten. Naar mijn mening is dat niet nodig bij de afschrijving op onroerend goed.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat is ook goed. Het maakt mij niet uit volgens welke overwegingen u dat voorstel straks steunt. Het is in elk geval goed om dat tarief te verlagen. De raad van economische adviseurs van de Tweede Kamer heeft ook gezegd dat lage marginale tarieven zorgen voor een betere investeringsbeslissing. De minister fluistert mij in dat wij er in dat geval nog maar eens over moeten nadenken, maar ik denk dat daar een kern van waarheid in zit.

Door een aantal leden, waaronder de heer Biermans, is gevraagd om een en ander af te zetten tegen lagere loonkosten. Het CPB stelt dat een lager tarief in de vpb op termijn enigszins beter uitpakt dan lagere loonkosten. Volgens mij werkt de verlaging van een belastingtarief ongeveer hetzelfde als een clickfonds: als het een keer verlaagd is, dan wordt het niet snel meer verhoogd. Dat blijkt uit de politieke historie. De loonkosten en de door de overheid beïnvloedbare WW- en WAO-premies gedragen zich als eb en vloed. Die ontwikkeling is veel minder zichtbaar. Ik heb inmiddels een paar keer de onderhandelingen voor de Miljoenennota meegemaakt in de boezem van het kabinet. Dat zijn toch punten die op het laatst als knopjes op het instrumentenpaneel worden gehanteerd. De loonkosten kunnen natuurlijk pas echt beperkt worden bij de CAO-onderhandelingen. Ik vind dat werkgevers in de afgelopen jaren wel heel gemakkelijk naar het kabinet hebben gekeken. In de belastingherziening 2001 is een forse lastenverlaging doorgevoerd. Daarbij is ervan uitgegaan dat de lastenverlaging kon leiden tot loonmatiging. Nou, quod non. Ik roep de werkgevers daarom op om bij de komende CAO-onderhandelingen te laten zien dat loonkosten echt het grootste probleem zijn. Ik wil wel eens zien wat werkgevers dan werkelijk bereiken op het punt waarop zij het kabinet in de afgelopen jaren alleen hebben laten staan, de loonkosten. Mijn prioriteit ligt bij het nijpende internationale concurrentieprobleem van de Vpb. Bij de loonkosten ligt de situatie een stuk genuanceerder. De werkgevers kunnen daaraan zelf ook nog heel wat aan doen.

De heer Biermans vroeg naar de afschaffing van het plafond in de WBSO. Dat zou alleen positief zijn voor

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een paar grote multinationals. Ik ben bereid om op zijn suggestie in te gaan en daar eens naar te kijken. Ik zal nagaan of op het gebied van voorlichting aan het mkb over toepassing van de WBSO verbetering mogelijk is. De heer Biemans heeft ook gesproken over de kennisbox. Ook daar heeft eigenlijk alleen het grootbedrijf wat aan. Dat zal ook blijken uit de verdelingseffecten. Ik vind het prima om daar aandacht aan te besteden zolang de effecten evenwichtig zijn.

Verskillende leden spraken over race to the bottom. Tijdens het voorzitterschap van de EcoFin-raad heeft Nederland in het Kurhaus gesteld dat 20% de bottom line moet zijn. Het kabinet stelt dan ook voor om de Vpb voor het mkb op die 20% te stellen. Helaas was het voorstel van Nederland als zaad dat niet op vruchtbare aarde maar op rotsen viel. Er heerst complete verdeeldheid in Europa over de vraag waarop moet worden omgegaan met harmonisering, coördinatie en afstemming van de vennootschapsbelasting. Tot daarover afspraken zijn gemaakt, doen wij mee met de concurrentie.

De heer **Van Raak** (SP): Dat vind ik dus jammer. Mijn fractie is niet voor het in beton gieten van die vennootschapsbelasting. In haar tegenbegroting doet mijn fractie voorstellen voor verlaging van het opstarttarief voor vennootschapsbelasting. Het verlengen van de schijf is goed voor het mkb en voor startende ondernemers. In 2003 heeft de staatssecretaris gezegd dat hij een race to the bottom zag, dat hij die niet wenselijk vond en dat alle overheden in Europa zich daarmee tekort doen. Nu zegt hij dat het in Europa niet mogelijk is om daarover afspraken te maken. Ik hoop dat hij schertst als hij zegt dat de bottom voor hem 20% is, want dat is wel erg laag. Een paar jaar geleden zaten wij nog op 35%. Het is niet mogelijk om hierover in Europa afspraken te maken. Mijn fractie is een groot voorstander van Europese samenwerking op dit gebied. Waarom is het niet mogelijk om Europese afspraken te maken? Waarom zijn de Europese overheden niet in staat om een vuist te maken tegen het bedrijfsleven en laten zij zich zo uitlokken en tegen elkaar uitspelen? Welk mechanisme zit daarachter?

Staatssecretaris **Wijn**: Zij gaan net zo selectief om met de voordelen van één Europa als uw fractie. Er is gewoon keiharde concurrentie in Europa ten aanzien van het aantrekken van bedrijfsleven. Onder leiding van de Commissie is een werkgroep ingesteld waar Nederland aan meedoet om tot een gemeenschappelijke grondslag te komen. Wij hebben gezegd dat die gecombineerd moet worden met een minimumtarief. De concurrentiedynamiek dwingt ons er echter toe om alles te doen om mobiele activiteiten naar Nederland te halen. Er zijn echt gewoon bedrijven die hun boeltje oppakken en zo naar een ander land verhuizen. De heer Biemans gaf nota bene een voorbeeld waarmee 1,5 mld. was gemoeid. Wij gaan daar dus in mee. Met het vaststellen van het percentage van 20 voor het mkb geven wij het signaal dat wij meteen op het minimum gaan zitten. Dat is ook redelijk in het licht van de collectieve voorzieningen. Ik zou daar dan ook niet onder willen duiken, maar ik kan de dynamiek op de langere termijn niet voorzien. Ik vind niet dat Nederland de prijs moet betalen van het ontbreken van afspraken in

Europa door bedrijven te zien vertrekken. De werkgelegenheid komt dan zwaar onder druk te staan.

De heer **Van Raak** (SP): Mijn fractie is niet selectief met Europa. Zij is wel heel uitgesproken over Europa: dingen nationaal regelen die nationaal geregeld kunnen worden en op Europees niveau goede afspraken maken over zaken die niet nationaal geregeld kunnen worden. De minister doet naast het vaststellen van de vennootschapsbelasting een oproep aan de werkgevers om wat te doen aan de loonkosten. Hij krijgt het niet voor elkaar, dus dan moet het maar via de lonen. Ik debatteerde zo-even met de minister over de werkende armen. De staatssecretaris vindt dat hun lonen moeten worden verlaagd. Ik constateer dat de minister en staatssecretaris van Financiën machteloos staan. Het lijkt mij erg vervelend dat al die Europese landen tegen elkaar uitgespeeld worden door bedrijven die voor een scheid in een ander land gaan zitten. Moeten wij niet structureler over dit punt nadenken in Europa? Waarom is dit mogelijk? Waarom wordt alleen aan het eigen land gedacht als Europa daar collectief aan onderdoor gaat?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik heb niet gezegd dat de loonkosten omlaag moeten. Ik heb gezegd: als loonkosten zo belangrijk worden geacht, laat dat dan ook blijken uit de CAO-onderhandelingen in de vorm van loonmatiging. Als u om meer details vraagt, dan zeg ik: zorg ervoor dat de loonkosten precies oplopen met de productiviteitsontwikkelingen, gecorrigeerd naar de internationale concurrentiepositie. Tegelijkertijd ben ik het wel met u eens dat die concurrentie ongewenst is. Dat geldt op veel meer gebieden. Sommige landen schermen de markt af voor de overname door bedrijven. Nederland verfoeit dat. Zeker in deze tijd van matige economische groei, globalisering, concentraties en schaalvergroting geeft elk land prioriteit aan behoud van de eigen werkgelegenheid. Dat wil Nederland ook. Wat dat betreft leven wij in een snoeiharde wereld.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De discussie over het vpb-pakket dreigt zich te verenigen tot een discussie over de hoogte van het tarief van de vennootschapsbelasting. Vorig jaar hebben wij daarover uitgebreid gediscussieerd. Wij hebben toen vastgesteld dat voor de sitting ducks een ondergrens moet worden bepaald; zij vertrekken niet gemakkelijk. Voor de andere gevallen mag dit instrument gehanteerd worden. Wij zijn ons er echter terdege van bewust dat er meerdere instrumenten en factoren bepalend zijn. De staatssecretaris heeft toen uitgebreid beaamd, vanuit zijn verleden als staatssecretaris van EZ, dat andere factoren minstens zo bepalend waren en zelfs meer bepalend. In welke mate kan dat flankerende beleid zo naar voren worden gehaald dat de positie niet alleen door dat ene cijfertje van de vennootschapsbelasting wordt bepaald?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik praat op dit moment natuurlijk vanuit mijn portefeuille. Die heeft niet dezelfde breedte als de portefeuille die ik bij Economische Zaken had. Ik kijk louter naar de fiscale concurrentiepositie. U hebt echter gelijk dat die concurrentiepositie breder moet worden

gezien. Ik kan wel een voorbeeld noemen. Ik sprak met afgevaardigden van de Japanse Kamer van Koophandel. Zij vonden de manier waarop zij aan verblijfsvergunningen moeten komen heel vervelend omdat zij die in de Bijlmer in Amsterdam moeten ophalen. Zij staan dan in de rij tussen mensen die een volstrekt andere achtergrond hebben.

Ik heb minister Verdonk gevraagd of in dit geval een zogenoemd Japan-loket kon worden ingesteld en zij vond dat een goed idee. De Japanse gemeenschap stelde dit zeer op prijs. Ik zal het verzoek van de heer Schuyer vroeg om een overzicht naar mijn collega doorgeleiden. Ik zei echter al dat mijn portefeuille niet meer zo breed is als die bij Economische Zaken. Ik ben het eens met de opmerking dat dit breder gezien moet worden, maar ik wil het fiscale punt niet laten lopen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Daar zijn wij het over eens. Het gaat niet om uitzonderingen, maar om maatwerk dat Financiën kan leveren. Allen zijn ermee gediend als de race to the bottom wordt gestopt. Als de vennootschapsbelasting nog verder wordt ingeleverd, is iedereen daar de dupe van.

Staatssecretaris **Wijn**: Hier staan kwalitatieve collectieve voorzieningen tegenover en kwaliteit mag een prijs hebben. Op dit moment echter deugt de verhouding tussen prijs en kwaliteit niet en dat moeten wij corrigeren.

De heren Biermans en Schuyer spraken over scholingskosten. De scholingsaftrek voor bedrijven is in 2001 geëvalueerd door het ministerie van Economische Zaken en de uitkomst was negatief. Binnenkort komt een evaluatie over de aftrek van scholingsuitgaven door particulieren, de zogenoemde persoonsgebonden aftrekposten. De verwachting is dat daarvan het resultaat positief is. Korthedshalve verwijs ik verder wat dit punt betreft naar de opmerkingen van minister Zalm over de werktop waar dit onderwerp aan de orde is geweest.

De heer Biermans vroeg of het beter is om de algemene investeringsaftrek te gebruiken in plaats van de 800 subsidieregelingen waarmee thans gewerkt wordt. Ik vond het bijna pikant dat de heer Schuyer in dit verband een opmerking maakte over de film-cv. Gestimuleerd door uw Kamer zal ik met de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in overleg treden of het mogelijk is een film-cv om te zetten in een subsidieregeling. Indien de minister van Financiën dit goedkeurt, mag wat mij betreft het hele budget worden overgeboekt worden van de inkomsten- naar de uitgavenkant, maar dan zonder bezuiniging. Ik zie dat de minister ja knikt: dat is dus alvast geregeld. Wij proberen steeds de belastinguitgaven te toetsen aan het toetsingskader van de Algemene Rekenkamer. De heer Van Middelkoop maakte opmerkingen over het proefschrift van Sigrid Hemels over kunst en cultuur. Wellicht blijkt dat een aantal van dit soort regelingen de toets der kritiek niet kan doorstaan. In mijn tijd is de box III-faciliteit voor culturele investeringen tot stand gekomen. Ik vond dat geen fantastische regeling, maar de Tweede Kamer houdt er van!

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik wil graag zaken doen. In mijn betoog sprak ik over een parlementaire lobby waar deze fiscale regeling is uitgekomen. De thans door de staatssecretaris gedane uitspraken zijn verstrekkend. Hij zegt namelijk dat hij er een subsidieregeling van wil maken. Ik wil zaken doen in die zin dat de staatssecretaris ons belooft dat wij binnen een door hem te kiezen termijn uitsluitel krijgen over het overleg. Ik neem zonder meer aan dat de staatssecretaris van OCW dit fantastisch vindt, omdat dit haar portefeuille verbreedt. Zij kan op deze manier beter subsidies binnen de sfeer van de cultuur met elkaar vergelijken. Ik wil echter aan deze toezegging het nodige gewicht geven.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik heb hierover al onder vier ogen met staatssecretaris Van der Laan een eerste gesprek gevoerd, waarbij de gedachte aan een filminvesteringfonds geopperd werd. Ik maak er geen geheim van dat dit onderdeel is geweest van het Paasakkoord van dit kabinet, maar ik wil dat staatssecretaris Van der Laan hierin leidend is. Samen komen wij hierop terug in 2006.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit is een zeer magere toezegging. Er is hierover niet voor het eerst gesproken. Ook in de stukken erkent deze staatssecretaris dat de huidige situatie onbevredigend is. Als nu deze beweging wordt gemaakt, vind ik het plezierig als daarover een concretere uitspraak kan worden gedaan.

Staatssecretaris **Wijn**: Een van u maakte een opmerking over het steunkader uit Europa.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dat was ik.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zeg u toe dat wij voor de zomer een uitspraak zullen doen. Als de uitspraak negatief is, zal u duidelijk worden gemaakt waarom wij niet gekozen hebben voor een subsidieregeling.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Volgende week spreken wij staatssecretaris Van der Laan en wij zullen dit deel van het overleg aan haar overhandigen, zodat zij – in positieve zin – weet wat haar te wachten staat.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zal haar dit deel toezenden, voordat zij hier verschijnt.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb gevraagd of het beter is om de 800 subsidieregelingen te vervangen door een algemene investeringsaftrek. Het antwoord luidt nu volgens mij dat de staatssecretaris deze 800 subsidieregelingen vervangt door 801. Voor de film-cv komt er namelijk een subsidieregeling. Is dit nu het antwoord op mijn vraag?

Staatssecretaris **Wijn**: Voor de belastinguitgaven beschikken wij over het toetsingskader. Per keer moet worden getoetst of een subsidieregeling effectiever is dan een belastinguitgave. Ik vind dat een subsidieregeling vaak

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

effectiever is dan een belastinguitgave, omdat deze generiek is. Het vertrekpunt voor mij is zaken uit de fiscaliteit houden en onder een subsidiesfeer brengen. Op deze wijze kan gericht worden gewerkt en kan ook maatwerk worden geboden. U suggereert nu een andere beweging. Het kabinet heeft twee jaar geleden het gehele subsidietraject doorlopen en dat was niet gemakkelijk.

De heer **Biermans** (VVD): Dat kan af en toe een uitdaging zijn.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik kan de bal terugspelen door te vragen op welke 800 subsidieregelingen u doelt.

De heer **Biermans** (VVD): Ik kan ze wel opnoemen.

Staatssecretaris **Wijn**: Misschien kunt u in tweede termijn aangeven wat u concreet van mij op dit gebied verwacht.

De heer **Essers** (CDA): Ook mijn fractie was zeer kritisch over de film-cv. Dat sluit dus zeer goed aan. Ik heb ook vragen gesteld over de Europese houdbaarheid van de film-cv. Bij toepassing van de filminvesteringsaftrek worden commerciële criteria aangelegd. Ik vroeg hoe dit zich verhoudt tot de culturele vrijstelling in het Europees Verdrag. In de schriftelijke antwoorden staat dat private investeerders commerciële levensvatbaarheid en marktpotentie zullen toetsen, maar het gaat mij erom of de overheid een commerciële toets aanlegt.

Staatssecretaris **Wijn**: De verantwoordelijkheid daarvoor ligt nadrukkelijk bij OCW alsmede de risico's die daaruit voortvloeien. Ik ben te weinig inhoudelijk op de hoogte om op deze vraag te antwoorden. Het toetsingskader, de aanmeldingsprocedures bij Brussel, enz., vallen onder de verantwoordelijkheid van het vakdepartement. Ik wil hierover niets zeggen, omdat ik anders staatssecretaris Van der Laan voor de voeten loop.

De heer **Essers** (CDA): U spreekt wel namens de regering. Als u deze vraag wilt doorgeven komt mij dat zeer goed uit. Voert Center Novem dit overigens niet uit? Dat maakt toch onderdeel uit van Economische Zaken?

Staatssecretaris **Wijn**: Met ingang van 1 januari 2006 wordt dit veranderd. EZ wordt uit de sfeer van de film-cv gehaald. Center Novem wordt voor dit onderdeel niet meer aangestuurd door EZ, maar als opdrachtgever door OCW.

Vandaag heeft het Hof over Marks & Spencer een uitspraak gedaan. Het Hof heeft het advies van de advocaat-generaal gevolgd. Dat wil zeggen dat als een verlies niet voorwaarts kan worden verrekend in het land van de dochteronderneming, dit in het land van de moedervestiging mag worden verrekend onder een aantal voorwaarden. Wij zullen het advies van de advocaat-generaal goed bestuderen. Ik hoorde vanmorgen om half elf de uitspraak en kan daarover nog niets naders mededelen. Marks & Spencer is echter in het gelijk gesteld.

De heer **Biermans** (VVD): Ik denk dat ik de bewindslieden een compliment moet maken. Of zij hebben

een vooruitziende blik gehad, of zij hadden voorkennis. Het eerst vind ik minder erg dan het tweede. Zij zijn inderdaad bezig met de verliescompensatie te beperken. Nu krijgen wij dus met het fenomeen te maken dat landen verliezen gaan exporteren.

Staatssecretaris **Wijn**: Wij waren op beide scenario's voorbereid. Natuurlijk hadden wij geen voorkennis. Wij konden het scenario volgen dat in Werken aan winst staat of wij konden niets doen. In het eerste scenario staan randvoorwaarden die de opmerkingen van de advocaat-generaal in zijn advies gedeeltelijk overlappen. Wij moeten, zoals ik al zei, dit advies goed bestuderen om te zien hoe een en ander in elkaar zit. U hebt echter gelijk met uw opmerking dat wij pro-actief waren.

Alle woordvoerders vroegen naar de toekomst van de dividendbelasting. Afschaffing van de dividendbelasting zou ons netto ruim 1 mld. kosten. Bovendien wordt deze belasting door buitenlandse belastingplichtigen opgebracht. Het zou dus een lastenverlichting voor buitenlanders zijn. Tegelijkertijd moeten wij eerlijk zijn. Er bestaat enige spanning met het Europese recht op bepaalde deelonderwerpen, zoals blijkt uit prejudiciële vragen van het Amsterdamse Hof. Ik heb niet veel toe te voegen aan wat ik hierover in de Tweede Kamer heb gezegd. Ik meen namelijk dat wij op deze manier geen negatieve invloed hebben op de Nederlandse procespositie bij zaken die nu bij het Hof van Justitie te Luxemburg een rol spelen. Wel denk ik dat op termijn de dividendbelasting moet worden afgeschaft. Op kortere termijn zie ik dat met name bij het deelonderwerp pensioenfondsen een potentieel probleem kan optreden. Wij kunnen uitvoeringstechnisch winst boeken door bijvoorbeeld naar het tarief te kijken. Er moet een goede balans worden gezocht tussen budgettaire mogelijkheden, juridische noodzaak en een wenselijk vestigingsklimaat, maar het signaal voor het bedrijfsleven mag zijn dat wij op termijn deze belasting niet zien overleven.

De heer **Essers** (CDA): Is het bedrag van 1,1 mld. netto of bruto?

Staatssecretaris **Wijn**: Het is netto, bruto ligt het bedrag rond de 1,3 mld. In tweede termijn zal ik u de feiten geven.

De heer **Essers** (CDA): Als de regering zegt dat op termijn de dividendbelasting niet houdbaar is, maar dat zij vanwege budgettaire en ongewenste overhevelingsaspecten nu nog niet kan worden afgeschaft, hoe verhoudt zich dat dan tot het Europese recht waar men aan budgettaire motieven geen boodschap heeft?

Staatssecretaris **Wijn**: Er zijn in ieder geval op deelterreinen spanningen. Op het deelterrein pensioenfondsen is de spanning evident. Wachten wij nu af totdat de rechter daar iets mee doet wat budgettair gemakkelijker is, omdat het dan endogeen is, of stellen wij ons pro-actief op en zeggen wij: als het toch die kant opgaat, moet het feitelijk ook als endogeen beschouwd worden? Deze discussie voeren wij echter binnen de aangrenzende kantoren.

De heer **Schuyer** (D66): Er zijn toch veel EU-landen die nog steeds dividendbelasting heffen? Als wij op termijn vinden dat dit niet meer kan, dan moet dat toch Europees geregeld zijn? Ik weet zeker dat Frankrijk dividendbelasting heft. Nederland zou dat niet in zijn eentje willen afschaffen.

Staatssecretaris **Wijn**: U hebt gelijk. Er zijn verkennende besprekingen geweest over gevolgen van uitspraken van het Hof. Verder wordt gekeken naar de vraag hoe men met regels die de politiek heeft vastgesteld iets kan doen bijvoorbeeld op het gebied van terugwerkende kracht. Elk individueel land wil de dividendbelasting behouden en heeft de opbrengst hard nodig en steeds rijst de vraag: keert de wal het schip of stuur je zelf? Vooralsnog wordt er gekozen voor de wal die het schip moet keren.

De heer Schuyer stelde een vraag over levensloop en dividendbelasting en de heer Biermans stelde vragen hierover naar aanleiding van de brief van de Nederlandse Vereniging van Banken. Wij zullen met deze vereniging contact opnemen om te bezien of vereenvoudigingen kunnen worden aangebracht. Wel is over inhouding van dividendbelasting bij de bron een amendement door de Tweede Kamer ingediend waarmee ik rekening moet houden.

De heer Biermans vroeg naar publicatie van verdragsonderhandelingen. Wij zoeken bewust geen publiciteit. Wel maken wij bekend met welke landen wij onderhandelen, maar op het moment waarop je tussentijds publiciteit zoekt, creëer je verwachtingen en schijnzekerheden en kun je verdragsonderhandelingen beïnvloeden.

De heer **Biermans** (VVD): Via internet kun je de onderhandelingen in België, de Nederlandse Antillen of Zuid-Afrika volgen. Nederland kan wel geheimzinnig doen, maar je vindt het toch terug. De oproep was: waarom geen openbaarheid, dan weten wij ook hier waar wij aan toe zijn.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik denk dat dit niet goed is voor onze onderhandelingspositie. Ik heb zelf in de beslissende fase de onderhandelingen met de Nederlandse Antillen gevoerd. Op het laatste moment veranderde er erg veel en als in de tussentijd alles op internet had gestaan, hadden wij in een eerdere fase iets kunnen weggeven waarvan wij later spijt hadden gekregen.

Mijn volgende onderwerp betreft biobrandstoffen. De verruiming van de accijnsvrijstelling geldt voor een jaar. In antwoord op de vraag van de heer Schuyer of dit geen fraudegevoelige constructie is, merk ik op dat wij de controle zullen uitoefenen op de door hem voorgestelde wijze. Wij hebben niet het idee dat de constructie fraudegevoelig is. Controle vindt plaats op basis van in- en verkoopfacturen.

Meerdere woordvoerders hebben benadrukt dat het maar voor één jaar is. Ik zie overigens ook op dat punt spanning tussen de fracties van de Partij van de Arbeid aan deze en gene zijde van het Binnenhof. De fractie van de Partij van de Arbeid aan de overkant was buitengewoon enthousiast over de accijnsvrijstelling, terwijl de fractie hier eigenlijk heeft gezegd: begin er maar niet aan. Dat wij het voor een

jaar doen is goed, want in die tijd kan de infrastructuur voor bijmenging en dergelijke worden opgezet. Vanaf het moment dat zover is, is het echt het beleidsterrein van staatssecretaris Van Geel. Ik waag mij hier niet aan pretentieuze uitspraken over een al dan niet rechtvaardig bijmengingspercentage. Ik vind dat echt een onderwerp voor de collega. Ik denk wel dat hij goed beleid voert, maar hij kan het beter verdedigen dan ik.

De heer **Schuyer** (D66): Dat begrijp ik. Ik zal er ook absoluut geen vragen over stellen, maar wat heeft iemand bewogen om het dan maar voor één jaar te doen?

Staatssecretaris **Wijn**: Permanent is de vraag of je iets doet met budgettaire prikkels of met een wetgevende norm. De afweging is geweest dat dit een omschakelingsjaar moet worden waarin de infrastructuur tot stand kan komen. De accijnsvrijstelling is er als tegemoetkoming voor de investeringen.

De heer **Schuyer** (D66): Die budgettaire prikkel komt over een jaar uit Europa. Dat is dus niet een argument om te zeggen: wij lopen daar een jaar op vooruit. Maar goed, het is een klein punt, dus laat maar zitten.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik moet eerlijk zeggen dat ik u geen ongelijk geef.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De staatssecretaris wil zich niet op glas ijs bewegen. Daarom maakt hij zich er zo vanaf. Hij zegt: kijk eens, het is inhoudelijk de portefeuille van staatssecretaris Van Geel, ik ga mij daar niet in mengen. Dat is dit geval een toepasselijke zin: ik ga mij niet mengen in het mengen van benzine met alcohol. Ik begrijp wel dat hij dat zegt, want dat is natuurlijk de gemakkelijkste uitweg, maar hij heeft er wel mee te maken. Hij kan wel zeggen: doe niet zo moeilijk, het is maar één jaar. Tegelijkertijd is het evenwel een tendens in Europa. Niet voor niets heb ik dat geadresseerd. Het is van belang om te onderkennen dat wij als deel van Europa meegaan in die beweging, of niet. Op het moment dat wij in die beweging meegaan, heeft dat niet alleen consequenties voor het milieu, waarbij ik niet alleen op de CO₂-uitstoot doel, maar ook en vooral op het landgebruik. Het heeft ook consequenties voor de inkomsten van de staat. Immers, er komt dan minder accijns binnen. Het lijkt mij niet verstandig om het hierbij te laten. De staatssecretaris hoeft er nu geen antwoord op te geven, maar ik meen dat het verstandig is dat er substantiëler en beter naar wordt gekeken. Het antwoord dat wij schriftelijk hebben gekregen, is wat dat betreft te gemakkelijk. Het is in zekere zin te oppervlakkig en gaat voorbij aan de punten die wij in eerste termijn hebben geadresseerd.

Staatssecretaris **Wijn**: Toch zeg ik, dat wij wel meegaan in de Europese beweging. Dat is het beleid van het kabinet. Daarvoor is in ieder geval in de Tweede Kamer steun uitgesproken bij de behandeling van de begroting van VROM en naar ik meen al vorig jaar. Wat u zegt, is zeer verstrekkend. Ik vind dat die discussie aan beide zijden van het Binnenhof moet worden gevoerd met de staatssecretaris van VROM. Want u haalt als het ware het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

tafelkleed van een goed gedekte tafel. Ik weet zeker dat uw eigen politieke beweging daar nog niet uit is. Daarom vind ik het ook moeilijk om erop te reageren.

Ik ben het met u eens over een punt waarover ook de heer Van Middelkoop sprak. Hij had het over het verschil tussen bijstoken met biomassa bij elektriciteitopwekking en het bijmengen bij autobrandstoffen. Ik ben het ermee eens, dat je de voordelen van het belastinginstrument zo moet gebruiken dat je per belastingeuro een optimaal milieurendement haalt. Ik kan in die zin tegen de heer Van Middelkoop en u slechts zeggen dat de volgende generatie biobrandstoffen naar verwachting een nog hoger milieurendement zal hebben. Qua efficiency zit er inderdaad een enkele keer spanning in het beleid. Tegelijkertijd vind ik het op zich verdedigbaar om te zeggen: wij voeren milieubeleid over de volle breedte en accepteren daarom dat af en toe de coëfficiënt milieurendement-belastingeuro niet helemaal gelijk is.

De heer Van Middelkoop heeft ook gesproken over relatieve of absolute differentiatie bij de bpm. Wij gaan nu differentiëren naar CO₂-uitstoot. Binnen klassen doen wij dat relatief. Ik vind dat verdedigbaar, omdat mensen een keuze maken, bijvoorbeeld voor een stadsauto of een limousine. Binnen die categorieën is het relatief. Ik heb begrepen dat wij volgens de heer Van Middelkoop een matrix moeten hebben die niet alleen twee-, maar ook driedimensionaal is. In zekere zin is dat ook zo, omdat de bonus en de malus in absolute bedragen worden uitgedrukt, waardoor die weer relatief uitpakken in relatie tot de waarde van een auto. Immers, het absolute grote bedrag tikt relatief meer aan voor een kleine auto, en dat is op zich ook terecht, omdat de kleine auto's over het algemeen een relatief betere milieuprestatie leveren. Wij hebben er overleg over gehad met de RAI. De auto-importeurs waren het met ons eens dat het vreselijk ingewikkeld wordt als je deze weg opgaat. Wat wij nu gaan doen, is al tamelijk ingewikkeld en moeilijk uit te leggen bij de dealer. De Tweede Kamer heeft daar een opmerking over gemaakt. Ik wil het hiermee proberen.

Wat de notitie van Fiat betreft, verwijs ik naar de schriftelijke antwoorden. Inzake de roetfilters moet ik een klein misverstand bij de heer Van Middelkoop wegnemen. De bpm geldt voor nieuwe personenauto's. Wij hebben in de bpm een roetfilterfaciliteit opgenomen. Voor andere voertuigen, zoals vrachtauto's en bussen, hanteren wij wel subsidies, omdat daarop geen bpm wordt geheven.

De heer **Biermans** (VVD): In de schriftelijke beantwoording heb ik gelezen dat de staatssecretaris de notitie van Fiat niet ter beschikking had. Ik overhandig hem die graag nu. Wellicht kan hij de antwoorden aanvullen met antwoorden op vragen die Fiat nog heeft.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat is prima. Bedankt.

De heer Rabbinge vroeg: waarom differentiatie in de bpm en geen accijnsverhoging? Gezien de grenseffecten en de pompen in ons land zitten wij met de accijns aan onze taks. Er zit gewoon geen ruimte in op dit moment.

Gesproken is over de u-bocht bpm-Luxemburg. Wie een auto huurt in Luxemburg en als Europeaan door Nederland rijdt, is van harte welkom. Het is ook prima als

een Nederlander met een in Luxemburg gehuurde auto twee dagen door Nederland rijdt. Doet hij dat langer, dan is er óf sprake van een constructie van huurkoop die wij gaan bestrijden óf van een gewone huurconstructie. Voor het laatste geval bereiden wij een wetswijziging voor, want dat iemand langere tijd hier met een buitenlandse auto rondrijdt om de bpm te omzeilen, kan natuurlijk niet.

Over de Natuurschoonwet heb ik veel op schrift gezet. Mijn spreektekst kijkt niet erg af van mijn schriftelijke tekst. Wij versoepelen nu anti-misbruikmaatregelen uit het jaar 2000. Men krijgt bij die landgoederen vrijstelling van overdrachtsbelasting, geheel of gedeeltelijk vrijstelling van successierechten, geheel of gedeeltelijk vrijstelling van schenkingsrecht, een lagere WOZ-waarde, een vrijstelling in box 3 voor de ongebouwde delen. Als je dit alles bij elkaar optelt en doet wat die organisaties willen, dan krijg je weer te maken met versnippering van de landgoederen en de postzegelproblematiek. Men is er juist mee akkoord gegaan dat wij er wat tegen deden. Dat is de enige legitimatie voor al die vrijstellingen. Je moet dan ergens in het rangschikkingsbesluit een besluit nemen. Wij hebben daarom bepaald dat het gaat om gebouwen van voor 1940. Er zal best een gebouw uit 1970 zijn dat er historisch gezien ook bij hoort, maar dat kunnen wij ons niet voorstellen. Vandaar deze fictie.

De **voorzitter**: Staatssecretaris, hoe lang denkt u nog nodig te hebben?

**

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zie dat ik ontzettend uitloop, voorzitter. Ik ga proberen mijn antwoord om één uur af te hebben.

De **voorzitter**: Ik ben ervan overtuigd dat u dat kunt.

**

Staatssecretaris **Wijn**: U weet waarschijnlijk zelf niet hoe streng u kunt kijken. Nu moet ik wel.

Voor kerken verandert er niets op het gebied van schenkings- en successierechten. Wat algemeen nut beogende instellingen betreft, het is niet de bedoeling om de definitie van algemeen nut te veranderen. Wij willen wel dat uitkeringen worden belast die louter een individueel doel hebben en worden gegeven door iemand die een relatie heeft met de schenker.

De heer Essers vroeg naar meer samenhang in maatschappelijk verantwoord ondernemen en vrijwilligerswerk. Ik vind dat heel moeilijk. De milieu-investeringsaftrek hangt samen met de regeling voor maatschappelijk verantwoord ondernemen voor milieu-investeringen. De in mijn ogen qua uitvoering vermaledijde mantelzorgersaftrek is iets heel anders. Mocht hij er behoefte aan hebben, dan spreken wij er in tweede termijn verder over.

In antwoord op de vraag van de heer Van Middelkoop over de vrijwilligers meld ik dat de regeling niet kan worden toegepast als de werkzaamheden worden verricht in een aan de vennootschapsbelasting onderworpen organisatie, omdat er dan sprake is van een winstoogmerk. Die €1500 is een forfait voor de werkelijke

kosten. Als die hoger zijn, mogen die wel degelijk worden vergoed. Er is ook gevraagd naar de VPB-plicht. Die hang hiermee wel samen. Ik blijf erbij dat ik het liever case by case doe, want ik weet precies wat er gebeurt als wij het generiek gaan doen. Dan worden er aan de overzijde en hier allemaal uitzonderingen aangedragen. Ik ben het eens met de wens dat er sprake is van een level playing field, maar laten wij dan nu ook vaststellen, dat de logische consequentie van de wens dat bv's, gelieerd aan universiteiten, gelijk worden behandeld, voor allemaal een VPB-plicht impliceert en niet voor allemaal een vrijstelling. Ik zou het politiek gezien voor mijn debat met de Tweede Kamer heel goed kunnen gebruiken als juist de CDA-woordvoerder hier bevestigt dat de conclusie "dan allemaal VPB-plichtig" wat hem betreft geen probleem is.

De heer **Essers** (CDA): Ik ben blij dat dit punt weer opkomt. U komt zelf met de universiteiten. Ik wil gewoon af van die benadering ad hoc. Iedere keer weer hebben wij te maken met een andere sector die in de belastingheffing moet worden betrokken. In deze Kamer wordt breed het voorstel gesteund om aan de hand van een notitie van het ministerie van Financiën een fundamenteel debat te houden over het heffen van belasting van overheidsbedrijven. Wij vragen u dringend niet meer, maar ook niet minder dan dat.

Staatssecretaris **Wijn**: Die fundamentele discussie resulteert wat mij betreft in één kader: daar waar er geen level playing field is en in concurrentie wordt getreden met commerciële partijen, moet iedereen voor de VPB gelijk worden behandeld. Ik heb daar geen principiële discussie voor nodig. Vervolgens is het de vraag hoe wij dat wetgevingstechnisch gaan doen. Elke keer dat wij een situatie zien waarin dit aan de orde is, moeten wij naar een VPB-plicht toe, maar ik voorspel u dat dan op deelterreinen soms zal worden teruggeschrokken voor de consequenties. Ik noem alleen maar de zorgsector als voorbeeld. Ik heb goed gehoord dat u niet terugschrikt voor de consequenties. Ik zal er dus case by case op terugkomen.

De heer **Biermans** (VVD): Wij hebben dat punt van de VVD-fractie uit ook aangebracht. De achtergrond is heel simpel. Ik meen dat ook eenvoudig weergegeven te hebben. Het is óf belastingplicht óf vrijstelling. De ene keer dit en de andere keer dat, dat kan niet. Als de staatssecretaris het zo helder uitspreekt, kan ik het volgen. Alleen, het duurt zo ontzettend lang voordat hier actie op komt. Ik heb zelf gezegd dat wij er al decennia over discussiëren. Elke keer komt er weer een voorbeeld dat maakt dat wij opnieuw gaan discussiëren over de vraag of het belastingplicht of vrijstelling is. Ik denk dat die discussie en die houding ten principale heel goed zijn.

De heer **Essers** (CDA): Ik heb een vraag gesteld over de vennootschapsplichtige lichamen en de vrijwilligersregeling. De staatssecretaris maakt een uitzondering voor de sportorganisaties. Ajax mag dus wel gebruikmaken van de vrijwilligersregeling, maar andere VPB-plichtige lichamen niet. Is dat te rechtvaardigen? In de schriftelijke beantwoording wordt eenzelfde antwoord

gegeven als aan de Tweede Kamer. Dat stelt niet tevreden. Het is een feit dat sportorganisaties ook banden hebben met amateurorganisaties. Ik vind het prima dan de vrijwilligersregeling toe te passen. Je moet uitkijken met voorbeelden, maar met voorbeelden spreek je het best tot de verbeelding. Ik noem als voorbeeld een koeriersbedrijf dat gehandicapt in dienst heeft en dat onlangs nog in aanmerking is gekomen voor de Marga Klompéprijs. Volgens mij treedt dat bedrijf in concurrentie met andere VPB-plichtige organisaties. Het zal dus wel belast zijn. Waarom zou zo'n bedrijf geen gebruik mogen maken van de vrijwilligersregeling?

Staatssecretaris **Wijn**: In het Belastingplan wordt alleen maar voorgesteld, het forfait voor vrijwilligers te verhogen. Dat leidt niet tot beleidswijzigingen. De vraag is wat de heer Essers nu wil. Accepteert hij dat de uitkomst van die discussie kan zijn dat Ajax geen gebruik meer kan maken van vrijwilligers?

De heer **Essers** (CDA): Het gaat mij om gelijkheid. Ik gun Ajax het beste en PSV ook trouwens. Er zijn echter ook andere bedrijven die heel goed vrijwilligers kunnen inschakelen, maar die kunnen geen gebruikmaken van deze fiscale faciliteit.

Staatssecretaris **Wijn**: De achtergrond van professor Essers wijkt veel af van die van mij en daardoor dreigen wij in een zeer ingewikkelde discussie terecht te komen. Ik kan mij voorstellen dat er vanuit academische invalshoek behoefte is aan een helder, goed aangeharkt beleidsterrein. Nu gaat het echter om de politieke invalshoek. De regels zijn duidelijk en die worden niet veranderd naar aanleiding van dit debat. Ik heb slechts voorbeelden gegeven. De feitelijk duiding vindt plaats op inspecteursniveau. Uit de praktijk zijn mij ook geen problemen gemeld.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het is goed dat dit debat wordt gevoerd, want er moet helderheid worden geboden. De staatssecretaris heeft terecht nog eens duidelijk de uitgangspunten neergezet en aan de hand daarvan kunnen de nieuwe gevallen beoordeeld worden. Er is overigens geen reden voor haastwerk. De woningbouwcorporaties zeggen zich overvallen te voelen en daarom is het zaak, eerst de uitgangspunten vast te leggen. Op grond daarvan kan de staatssecretaris zich een oordeel vormen over de verschillende vormen van casuïstiek.

Staatssecretaris **Wijn**: Voor het vrijwilligerswerk zijn de uitgangspunten goed uitgekristalliseerd. Bij een marktconforme beloning is er geen sprake van vrijwilligerswerk. Vervolgens moet worden nagegaan of de beloning in overeenstemming is met het werk en of er beroepshalve werkzaamheden worden verricht. Ook moet worden gecontroleerd of er niet de facto sprake is van een arbeidsrelatie.

Wij stellen alleen voor, het onkostenforfait voor vrijwilligers te verhogen tot €1500. Er zijn mij geen problemen uit de praktijk geworden. Ik heb dan ook geen zin om een theoretische discussie te starten. Eventuele

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

problemen in de praktijk komen allereerst aan de orde op het niveau van de inspecteur die de feiten moet duiden. Als die nopen tot wijziging van regelgeving komt dit vanzelf via een kennisgroep tot mij.

De heer **Biermans** (VVD): Hoewel het anders lijkt, maken wij toch snel voortgang in deze discussie. Wij discussiëren over twee thema's tegelijkertijd, namelijk de vrijwilligersregeling en de belastingplicht van rechtspersonen. Wij hebben behoefte aan algemene lijnen, aan algemene uitgangspunten. Het maakt in principe niet uit of het gaat om een vrijstelling of niet, als de uitgangspunten maar helder zijn. Er worden steeds voorbeelden aangedragen van verschillen in behandeling. Woningbouwcorporaties moeten hetzelfde worden behandeld als andere commerciële bedrijven. Daarvoor vragen wij aandacht. In de schriftelijke beantwoording wordt hier wel op ingegaan, maar slechts zeer fragmentarisch. Waarom is het niet mogelijk om de algemene lijnen te schetsen?

Staatssecretaris **Wijn**: Juist op het terrein van het vrijwilligerswerk zijn de algemene lijnen al jaren volstrekt helder. De casussen worden ter beoordeling voorgelegd aan de inspecteur, die bij de duiding uitgaat van de algemene regels. Het is duidelijk dat er sprake moet zijn van een level playing field en dat gelijke gevallen zoveel gelijk behandeld moeten worden. Het is vervolgens aan de inspecteur om dat te beoordelen. De discussie begon met casuïstiek, maar heeft vervolgens een zeer hoog theoretisch gehalte gekregen. Dat is helemaal niet nodig. De kaders zijn duidelijk. De definitie van het begrip "vrijwilliger" verandert niet. In de wet staat duidelijk welke instanties vennootschapsbelasting moeten betalen. Als uit bepaalde casussen blijkt dat de regelgeving aangepast moet worden, dan zullen wij daartoe overgaan. Op de woningbouwcorporaties kom ik nog apart terug.

De heer **Essers** (CDA): U bent zelf begonnen met het maken van een uitzondering voor sportorganisaties. Het gelijkheidsbeginsel is geen academisch begrip, maar een rechtsbeginsel. Heb ik u goed begrepen dat de verbreding van de uitzondering voor de sportorganisaties bespreekbaar is als daar in de praktijk behoefte aan blijkt te bestaan?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik denk dat u met uw opvatting een groot risico loopt op geheel andere uitkomst van de discussie. Ik neem er nota van dat de CDA-fractie mij vraagt om tevens te overwegen, de vrijwilligersregeling voor sportclubs terug te draaien.

De heer **Essers** (CDA): Dat doet geen recht aan dit debat. Ik heb geen moment gezegd dat ik het niet eens ben met de uitzondering voor sportorganisaties. De vraag is hoe breed die uitzondering moet worden toegepast.

Staatssecretaris **Wijn**: In het Belastingplan wordt alleen voorgesteld om het bedrag voor vrijwilligers ongetoetst mogen krijgen, te verhogen. Dat voorstel ligt ter bespreking voor. Ik zie in de praktijk geen problemen. Als u die wel ziet, dan zullen wij die bestuderen en dan kom ik

daar schriftelijk op terug. Uw opvatting wordt waarschijnlijk door uw fractiegenoten aan de overzijde van het Binnenhof als een zeer groot risico gezien, ook ten aanzien van de universiteits bv's.

De heer **Essers** (CDA): Ik kom hier in tweede termijn op terug.

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. Over de successiewetgeving is een aantal jaren geleden het rapport-Moltmaker verschenen. Bij het regeerakkoord is geld vrijgemaakt voor uitvoering van de aanbevelingen. Wij moesten echter 10% van onze wetgevingsambtenaren inleveren. Vanwege een gebrek aan budgettaire ruimte heb ik de ambtenaren gevraagd om zich meer met de vennootschapsbelasting bezig te houden.

Naar aanleiding van de motie-Crone informeren wij de Tweede Kamer onder welke voorwaarden wij in 2008 over kunnen gaan tot een kindertoeslag. Dat is zo ongeveer alles wat het kabinet op dit moment te zeggen heeft over verzilvering en negatieve inkomstenbelasting.

De heren Van Raak en Van Middelkoop hebben over de kinderbijslag gesproken. De kinderbijslag is afhankelijk van het aantal kinderen, maar de kinderkorting niet. Met het eerste kind zijn hogere kosten gemoeid en de kinderbijslag is inkomensafhankelijk. Werkende ouders komen nog in aanmerking voor de combinatiekorting en de aanvullende combinatiekorting. De kinderopvangtoeslag is weer wel afhankelijk van het aantal kinderen. Kortom, het is een mix van uitgangspunten. Na de intensivering van de afgelopen jaren hebben wij het idee, een evenwichtig gezinsbeleid te voeren.

De regeling voor buitengewone uitgaven lokt inderdaad calculerend gedrag uit. Er worden in een bepaald jaar voor een heel gezin brillen aangeschaft om de drempel te halen. Op deze manier wordt de regeling onhoudbaar. Er zal worden onderzocht op welke wijze zij kan worden aangepast.

De levensloopregeling voor de directeur-groootaandeelhouder is opgenomen in de ramingen. Als dit wordt verrekend met de inkomstenbelasting wordt het een zeer sterk fiscaal planningsinstrument en dat willen wij ook niet. Het is echter mogelijk dat de levensloopregeling in de loop der tijd een dusdanig vlucht krijgt, dat dit toch moet gebeuren.

Op dit moment wordt samen met Justitie onderzocht hoe beter tegen faillissementsfraude kan worden opgetreden. De heer Thissen heeft gelijk dat faillissementsfraude een probleem is.

De heer Schuyer heeft voorgesteld om de evaluatie van de wet IB 2001 te bespreken. Voorzitter, als u ons uitnodigt, zullen de minister en ik daar altijd gehoor aan geven.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.12 uur tot 14.00 uur geschorst.

*B

!Stemmingen!

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Aan de orde is de **stemming over een** motie, ingediend bij het Europadebat, te weten:

- de motie-Schuyer c.s. inzake Nederlands en Europees burgerschap in het onderwijs (XXX, A).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken van harte welkom.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik spreek net als vorige week namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie.

De heer Schuyer verraste ons vorige week aan het einde van het debat met een motie. Ik twijfelde toen al aan de opportuniteit van die motie en die twijfel is niet verdwenen, ook niet nadat ik de motie zorgvuldiger heb bestudeerd. De motie komt erop neer dat de minister van Buitenlandse Zaken met de boodschap naar de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt gestuurd om in de kerndoelen toch vooral aandacht te besteden aan Europa. Het lijkt mij niet nodig om daarvoor een motie in de Eerste Kamer in te dienen.

Daar komt nog bij, en dat heeft mij een beetje argwanend gemaakt, dat de heer Schuyer twee woordvoerders niet heeft gevraagd om de motie te ondertekenen, namelijk de heer Kox en mijn persoon, de woordvoerders van de eurokritische fracties in deze Kamer. Dat betekent dat onder deze motie naast de naam van de heer Schuyer uitsluitend namen staan van vertegenwoordigers van op dit terrein ouderwetse partijen. Omdat ik hier sta namens een tweetal zeer vernieuwingsgezinde en vooruitstrevende partijen, zal de Kamer begrijpen dat wij onze steun aan deze motie niet kunnen en zullen geven.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. U kent mijn grondhouding: voorstemmen als het maar enigszins mogelijk is. Soms wordt mij dat onmogelijk gemaakt, bijvoorbeeld als de Kamer een motie wordt voorgelegd waarvan ik geen idee heb waartoe die zou moeten leiden. Ik denk dan aan een motie waarin de Kamer tegen de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Europese Zaken zegt dat zij tegen de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap moeten zeggen dat zij tegen de betrokken partijen moet zeggen dat die iets moeten gaan zeggen over Europa en dat dat goed moet zijn en gedifferentieerd en dat het op kosten van de staat mag. Als een motie zo ingewikkeld is, komt bij mij de andere grondhouding van mijn partij boven, namelijk: voorzichtig, pas op.

Natuurlijk heeft de indiener de motie niet bedoeld als een pro-EU-motie. De motie zal ongetwijfeld veel dieper gaan dan ik kan doorgronden, maar mijn fractie kan niet stemmen voor een motie die wij niet begrijpen. In stemming komt de motie-Schuyer c.s. (XXX, A).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, D66, GroenLinks, de LPF, de OSF, de PvdA en de VVD voor deze motie hebben gestemd en

die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Voorzitter: Schuurman

*B

!Bodemsaneringen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet bodembescherming en enkele andere wetten in verband met wijzigingen in het beleid inzake bodemsaneringen (29462).

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer van harte welkom.

**

*N

De heer **Putters** (PvdA): Voorzitter. Ik maak mijn opmerkingen over deze wet in aanwezigheid van mijn opa en oma. Dat onderstreept nog maar eens het belang van deze wet voor toekomstige generaties!

"Vrouwen in het Twentse dorp Goor, waar veel asbest is verwerkt in paden, wegen en erven, lopen vijf keer meer risico op een zeldzame vorm van longkanker dan normaal. Bij mannen is dat risico twee keer zo hoog. Het Twentse plaatsje kampt met hoge concentraties van het materiaal door de vestiging van het bedrijf Eternit, dat jarenlang asbesthoudende bouwmaterialen produceerde. Veel afval werd gebruikt om wegen en paden te verharderen en om sloten te dempen. Inwoners van Goor konden het spul gratis afhalen om thuis te gebruiken."

"Staatssecretaris van Geel is geschrokken van de resultaten. Hoeveel geld er ook nodig is om de rommel verder op te ruimen, het komt er gegarandeerd. Het ministerie betaalde al zo'n 70 miljoen euro voor de schoonmaak en daar maakten zo'n 1300 mensen in en rond Goor gebruik van. Zo snel mogelijk moet nog worden uitgezocht hoeveel er nog onder de grond ligt. Het bedrijf Eternit uit Goor moet volgens Van Geel meebetalen, maar weigert dat." Zo meldde het Algemeen Dagblad eerder deze maand.

De vrouwen van Goor wisten het niet. Wij ook niet. Wel dat asbest slecht voor de gezondheid is, maar niet dat het daar overal in de grond zit op de route naar school en dat dit dodelijke consequenties kan hebben. Hoewel de kennis over de effecten van asbest breed bekend is, werd het gebruik ervan jarenlang oogluikend gedoogd en werd de noodzaak van saneringen niet op tijd signaleerd. Het voorbeeld laat zien hoe wezenlijk het is om vervuilde grond te signaleren en de noodzaak tot sanering onafhankelijk te beoordelen. Het voorbeeld laat in onze ogen ook zien hoe belangrijk de aansturing van de bodemsaneringen is. Het is cruciaal dat de afweging om al dan niet tot bodemsaneringen over te gaan op een

dusdanige manier wordt gemaakt dat het de individuele en actuele belangen van lokale overheden, bedrijven en burgers overstijgt. Gebeurt dat niet dan kost het de samenleving in een extreem geval, zoals in Goor, mensenlevens, en daarnaast vele miljoenen euro's om het alsnog op te ruimen.

In de kern heb ik daarmee de zorgen van de PvdA bij dit wetsvoorstel verwoord. Wij steunen het doel van het wetsvoorstel en van de staatssecretaris om de aanpak van de bodemsanering zo te regelen dat alle ernstige gevallen van bodemverontreiniging binnen afzienbare tijd gesaneerd of beheerst kunnen worden. Er zijn in de huidige situatie nog teveel problemen ten aanzien van de organisatie, financiering en uitvoering van saneringen. Dit wetsvoorstel moet er in voorzien dat de saneringen sneller, goedkoper en met particuliere investeringen plaatsvinden. Mijn fractie wil vandaag drie punten aan de orde stellen.

Het eerste punt is de signalering van de noodzaak van spoedeisende bodemsaneringen. Wanneer is bodemsanering spoedeisend? Was het dat in Goor al langer? De staatssecretaris geeft in de memorie van antwoord aan dat het ministerie van VROM nadere criteria in ontwikkeling heeft om het begrip spoedeisendheid te concretiseren, maar dat is nog geen praktijk. De PvdA-fractie vraagt de staatssecretaris snel meer duidelijkheid te geven over de situaties waarin spoedeisende sanering noodzakelijk is en over de wijze waarop de vele betrokken belangen gewogen moeten worden bij het besluit tot het uitvoeren van saneringen. Als nu aan tien gemeenten wordt gevraagd wat hun top tien noodzakelijke bodemsaneringen is dan krijg je tien verschillende interpretaties van spoedeisendheid en noodzakelijkheid. Wij krijgen signalen dat er een impasse is en blijft zolang het saneringscriterium niet scherper wordt aangegeven. Wanneer kunnen wij de uitgewerkte criteria verwachten en wat betekenen ze voor de uitvoering van het voorliggende wetsvoorstel? Wat gebeurt er als deze criteria of de bodemprestatieafspraken niet worden gehaald?

Aangezien het saneringscriterium per AMvB geregeld wordt en het de uitvoerbaarheid van de wet sterk zal bepalen, willen wij nog de bevestiging dat die AMvB ook aan dit huis wordt voorgelegd. Wij willen kunnen beoordelen of het voldoende is om te voorkomen dat volksgezondheid en leefkwaliteit het onderspit delven in de afweging met andere belangen. In een brief aan de Tweede Kamer d.d. 7 november jl. geeft de staatssecretaris aan dat enkel nog de AMvB's "die er toe doen", zullen worden voorgehangen. Nog afgezien van ons oordeel over de wijze waarop dat bepaald zou moeten worden, zou ik van de staatssecretaris graag horen of wij het vandaag over iets hebben "dat er toe doet".

De regering heeft de verlichting van administratieve lasten, decentralisatie en beleidsvrijheid als leidmotief voor haar beleid gekozen. Dat kan in onze ogen alleen als er een duidelijk afwegingskader door de regering wordt meegegeven voor situaties waarin volksgezondheid en milieu in het geding zijn. Voorkomen moet worden dat zij in de strijd met economische, infrastructurele en andere belangen het onderspit delven. Deze staatssecretaris lijkt soms zijn voorganger Pronk te verwijten dat hij te veel milieuregels stringent heeft verankerd. Mijn fractie wil hier nog eens benadrukken dat

diezelfde minister Pronk daarbij de volksgezondheid op het oog had. Natuurlijk kun je erover twisten hoe je daar vervolgens in regelgeving mee omgaat, maar dan zouden wij wel van deze staatssecretaris willen weten hoe hij voorkomt dat spoedeisende saneringen niet tijdig gesignaleerd worden en vervolgens, zoals in Goor, tot hoge financiële kosten en negatieve gezondheidseffecten leiden.

Dit alles raakt aan mijn tweede punt, namelijk de bredere sturingsfilosofie van de regering en meer in het bijzonder de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de overheid, bedrijfsleven en burgers. Er is bij de bodemsaneringen sterk ingezet op cofinanciering tussen overheid en bedrijfsleven, maar in de praktijk blijkt de haalbaarheid daarvan sterk tegen te vallen. Dat bleek opnieuw in het voorbeeld van Goor, hoewel daar nog flink over de financiering wordt gesteggeld. De sanering van de spoedeisende locaties blijft te sterk achter en dan hebben wij het nog niet over de sanering van duizenden andere niet spoedeisende vervuilde locaties.

De Algemene Rekenkamer concludeerde eerder dit jaar in een vernietigend rapport over de bodemsaneringen dat een goede sturingsfilosofie ontbreekt waarmee dit probleem effectief kan worden aangepakt. De Rekenkamer stelt dat de huidige aansturing faalt op bijna alle aspecten: financieel, juridisch en organisatorisch. Voor effectieve uitvoering van saneringen moeten op rijksniveau scherpere kaders worden gesteld waarbinnen lagere overheden worden gecontroleerd. De staatssecretaris reageerde -- ik vat hem enigszins kort door de bocht samen -- met: ik ben het niet met de Algemene Rekenkamer eens. Dat is te gemakkelijk. Zijn argument dat lagere overheden maximale vrijheid moeten hebben om met lokale partijen tot oplossingen te komen, houdt ons argument, en dat van de Rekenkamer, overeind dat het signaleren en overgaan tot bodemsaneringen om meer centrale sturing vraagt in het belang van de volksgezondheid en het milieu. Goor spreekt wat dat betreft boekdelen!

Wij nodigen de staatssecretaris uit om op de volgende, misschien wat scherp gestelde stelling te reageren; zolang de staatssecretaris van Milieu geen scherpere kaders aangeeft voor het afwegen van de vele belangen die bij bodemsaneringen een rol spelen en niet centraler aanstuurt wanneer en hoe de bodemsaneringen moeten plaatsvinden, accepteert hij doelbewust een structureel tekort op het terrein van de volksgezondheid en de leefkwaliteit. Graag een scherpe inhoudelijke reactie van de staatssecretaris.

Binnen de sturingsfilosofie is het ook van belang te kijken naar de inzet van instrumenten voor bodemsanering. Daarbij zou de PvdA-fractie juist een flexibeler benadering willen zien. Wij pleiten voor meer ruimte voor en investeringen in de ontwikkeling van alternatieve, op biologische methoden gebaseerde instrumenten. In onze ogen biedt dit wetsvoorstel daarvoor een uitgelezen kans, omdat de bodemsanering veel meer gekoppeld wordt aan de functies die de grond speelt of moet spelen. Dat betekent dat niet enkel meer het signaleren van een stof of levend organisme in de grond reden voor sanering is, maar dat ook gekeken wordt naar de functie van de grond, dus waar de grond voor wordt gebruikt of gebruikt gaat worden. Ook de Europese Milieugenda heeft als doel

hierbij alternatieve instrumenten voor bodemsanering te ontwikkelen en in te zetten. Het recente rapport van de SER Milieu als kans doet hiervoor allerlei suggesties. Op langere termijn bevordert dat de effectiviteit en snelheid van de bodemsaneringen. Is de regering bereid hierin meer te investeren en meer ruimte te bieden voor experimenten? Op welke wijze moedigt de staatssecretaris dat aan, net als de daadwerkelijke toepassing van beschikbare kennis en kunde over alle kokers van Ruimtelijke Ordening, Milieu, Economie en Volksgezondheid heen?

Vraagt dit niet om meer centrale prikkels vanuit VROM richting de lagere overheden en bedrijven? Het gaat niet vanzelf. De ontwikkeling én toepassing van innovaties dienen volgens ons sterker gestimuleerd te worden en onderdeel te zijn van de sturingsfilosofie.

Mijn derde en laatste punt haakt aan bij de sturingsfilosofie. Ik heb het nu over dubbele petten bij de uitvoering. Specifiek wil ik ingaan op de dubbelepettenproblematiek. In het wetsvoorstel wordt naar ons idee wel veel in één hand gelegd: het signaleren van de noodzaak tot bodemsanering, de opstelling van saneringsplannen, de beoordeling of deze plannen adequaat zijn, de uitvoering ervan en het toezicht op de effectieve uitvoering liggen te veel op dezelfde plek. Hoe meer er in één hand ligt, des te meer schaadt deze situatie van dubbele petten de onafhankelijkheid van de uitvoering en controle. Ons bereiken ook signalen dat de gemeentelijke afdelingen Milieu in de praktijk vaak tegelijkertijd adviseur zijn rond de aanpak van bodemsaneringen bij bouwplannen en infrastructurele projecten, en tevens zelf ontwikkelaar van dergelijke plannen zijn. Aan het bedrijfsleven en bijvoorbeeld de milieukundige adviesbureau's stellen wij scherpe eisen om dergelijke rolvermenging tegen te gaan. Zouden wij diezelfde eisen niet ook scherper aan onze eigen overheden moeten stellen? Treden hier geen rolvermenging en belangenconflicten op, of ten minste het risico daarop?

In zijn memorie van antwoord bij onze schriftelijke vragen gebruikt de staatssecretaris opnieuw de argumenten van de vermindering van administratieve lasten en het belang dat eraan gehecht moet worden dat lagere overheden de ruimte hebben om zelf afwegingen te kunnen maken. Wij begrijpen dit, maar vinden ook dat wat mager. Lagere overheden hebben met veel partijen en vaak tegengestelde economische belangen, huisvestings-, volksgezondheids- en leefbaarheidsbelangen te maken. De afweging daartussen moet zorgvuldig plaatsvinden. Dat vraagt om een helder besluitvormingskader, met een duidelijke rollenscheiding van de betrokken partijen. Laat ik de vrouwen van Goor hier nog een keer in de herinnering roepen. Het mag niet zo zijn dat bodemsaneringen aan de grillen van lokale politieke, financiële of sociale omstandigheden worden overgeleverd. De VROM-Inspectie heeft dan wel de taak om toe te zien op de adequate uitvoering van de saneringen, maar wij vragen ons af hoe sluitend die controles zijn en of deze niet meer het karakter hebben van hier en daar door het ijs prikken en achter incidenten aanlopen. Heeft de Inspectie ook wel de mankracht om dat meer sluitend te kunnen doen? Kortom, waarom trekt de regering de verschillende signalerende, uitvoerende en controlerende rollen niet wat meer uit elkaar, zodat wij de

zaken meteen aan de voorkant goed regelen en niet via de Inspectie achteraf moeten constateren dat het misgaat?

Ik sluit af met te memoreren dat wij hier een half jaar geleden met iets meer irritaties tegenover elkaar stonden. Deze Kamer had kritiek op de werkwijze van de staatssecretaris en op de manier waarop met de behandeling van het wetsvoorstel in dit huis werd omgegaan. Wij hebben daarover in juli met elkaar gesproken naar aanleiding van het wetsvoorstel over de handhavingstructuur. Onze kritiek was zowel inhoudelijk als procedureel van aard. Mijn fractie houdt kritiek op de inhoudelijke visie en aanpak van een aantal grote milieuproblemen, zoals de luchtkwaliteit en ook de bodembescherming. Wij steunen echter deze wet, en ook de ambities daarachter. Wij vinden wel dat de sturingsfilosofie gebaseerd moet zijn op een duidelijkere inhoudelijke visie op de borging van het volksgezondheidsbelang en de leefkwaliteit. Administratieve lastenvermindering en beleidsvrijheid voor gemeenten en provincies zijn daaraan ondergeschikt. Die visie missen wij te veel. Op procedureel vlak zijn wij echter positiever gestemd geraakt. Wij bemerken een grotere precisie en bereidwilligheid van de kant van de regering bij de beantwoording van onze vragen. Wij zijn daar blij mee. Het maakt dat wij vandaag het antwoord van de staatssecretaris met veel vertrouwen zullen afwachten.

*N

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. Allereerst wil ik graag een groet brengen aan de grootouders van mijn zeer gewaardeerde collega Kim Putters. Het is hartverwarmend om de belangstelling van de grijze generatie waar te nemen. Wel is het zo -- en dit is een waarschuwend woord -- dat, als dit het begin is van een nieuwe tendens, wij met de komende vergrijzingsgolf zullen moeten komen tot vergroting van de capaciteit van de publieke tribune.

Mijn fractie dankt de staatssecretaris voor de beantwoording van de door haar gestelde vragen. Daardoor kan haar inbreng in dit debat beknopt zijn. Niemand is tegen bodemsanering, dus een wetsvoorstel als het onderhavige kan dan ook snel op adhesie rekenen, en dat is ook in mijn geval aan de orde. Wel blijft nog altijd de vraag knagen hoe het zover heeft kunnen komen. Het is toch niet goed te begrijpen hoe wij in de afgelopen decennia erin zijn geslaagd ons nest te bevullen, en dan nog wel zo'n klein nest met vele bewoners. Alle schone pogingen, alle commissies, zoals de Commissie-Oele en andere schone maar onvervulde beleidsvoornemens ten spijt. Voor een goed begrip, dit is niet slechts op het conto van de overheden te schrijven. De rol die hier bedrijven en instellingen hebben gespeeld behoeft nadrukkelijk vermelding, en wel in aanklagende zin.

Mijn fractie heeft waardering voor de gekozen beleidsmatige insteek: geen incidentenbeleid meer, maar een beleid dat erop is gericht de functie van de bodem als leidend

uitgangspunt te kiezen. Dit verschaft een toetsingskader dat bijdraagt aan een doelmatige aanpak. Vervolgens wordt gestreefd naar een gestructureerde samenwerking van de betrokken partijen, en dat zijn -- zoals reeds gesteld -- niet alleen de bestuursorganen, maar ook de relevante private partijen. Deze laatsten komen ook goed van pas in financiële zin, want de hele operatie kost geld, te veel geld zelfs. Als bij zoveel goede Nederlanders huizen ook in de borst van deze staatssecretaris zowel de koopman als de dominee.

Dit probleem is duizelingwekkend. In de Milieubalans 2005 wordt gesproken van zo'n 55.000 à 65.000 locaties met ernstige bodemverontreiniging, die sanering behoeven. En dat moet dan zo'n slordige 18 mld. kosten. Het bemoedigt niet dat, als wij in het huidige tempo doorgaan, het karwei pas in 2065 is geklaard. Natuurlijk valt op deze cijfers best wat af te dingen, maar ook andere gegevens, zoals vervat in de Evaluatie Beleidsvernieuwing Bodemsanering, geven eenzelfde magnitude weer. Wij komen dus van verre, en mijn fractie heeft er begrip voor dat deze staatssecretaris met een niet geringe erfenis zit opgezadeld. Hij verdient dan ook steun als hij deze Augiasstal wil gaan opruimen.

Dit wetsvoorstel betekent een belangrijke stap daartoe. Het is daarom dat mijn fractie eraan hecht zeker te stellen dat zij en de staatssecretaris eenzelfde beeld voor ogen hebben. Naar de mening van mijn fractie kunnen de te nemen stappen compact als volgt worden weergegeven. Wat moet er gebeuren en waarom? Wat gaat dat kosten? Hebben wij dat geld? Hierbij moet ook een afweging plaatsvinden met andere milieu-investeringen. Als wij niet voldoende geld hebben, hoe komen we dan aan meer? Welke prioriteitsstelling wordt gehanteerd? Hoe vindt controle op kwaliteit en uitvoering plaats, met eventuele terugkoppeling naar het eerste punt, te weten de vraag of de continuïteit van het project op lange termijn verzekerd is.

De eerste vraag is dus: waar hebben we het over, met andere woorden wat moet er gebeuren en waarom? Uit de veelheid van bronnen komt een nog onzeker beeld van deze onderwerpen naar voren. Ook de Algemene Rekenkamer onderstreept dit en dringt aan op een adequate planning van de bodemsanering als geheel. Mijn fractie onderschrijft dit van harte. Gaarne ontvangen wij een reactie van de staatssecretaris.

Het tweede punt betreft de kosten. Wat dat betreft vliegen de miljarden ons om de oren. Zeker gezien de gewenste bijdrage van andere partijen is het scherp stellen van het benodigde budget, met een voldoende horizon van bijvoorbeeld 5 jaar voortschrijdend, noodzakelijk. Dit hangt vanzelfsprekend nauw samen met het vorige punt. Is de staatssecretaris het daarmee eens?

Mijn fractie heeft gedurende de afgelopen tien jaar bij herhaling aangedrongen op een geobjectiveerde prioriteitstelling bij milieu-investeringen. De milieu-euro van de burger dient immers zo kosteneffectief mogelijk te worden besteed. Het wil echter maar niet lukken. Hoe en wanneer denkt de staatssecretaris een gekwantificeerde prioriteitsstelling van de te maken milieu-investeringen te presenteren die voldoende inzicht biedt aan het parlement om de beleidskeuzes te kunnen beoordelen?

Het Rijk heeft niet voldoende geld op zak. Dit houdt dus in dat andere overheden, en de private sector, zowel de eigenaren als de gebruikers, moeten bijpassen. Kan de staatssecretaris aangeven hoe nu een harde verplichtende afdwingbare structuur in deze lappendeken kan worden aangebracht om een solide financiële basis tot stand te brengen? Vanzelfsprekend dient deze basis zich over een voldoende lange termijn uit te strekken. In de Milieubalans 2005 wordt aangegeven dat een verhoging van de bijdrage van marktpartijen van 50% naar 75% nodig is om de saneringsoperaties vóór 2030 te verwezenlijken. Mijn fractie zou dat gaarne beogen. Is de staatssecretaris voornemens dit na te streven en hoe denkt hij de marktpartijen tot een hogere donatie te bewegen? De Algemene Rekenkamer geeft in een antwoord op de desbetreffende vraag van de vaste commissie voor VROM van de Tweede Kamer aan dat er nog onvoldoende aandacht is voor kostenbeheersing. Gezien de omvang van de hierbij in het geding zijnde bedragen moet deze zorg op de kortst mogelijke termijn worden weggenomen. Hoe denkt de staatssecretaris dit te bewerkstelligen?

Dan kom ik nu op de prioriteitstelling. De staatssecretaris vertrouwt erop dat het gekozen uitgangspunt van de functie van de bodem zal leiden tot een goede prioriteitsstelling van de uit te voeren projecten. Mijn fractie hoopt van harte dat de staatssecretaris daarmee gelijk heeft en zeker gelijk krijgt, maar acht het toch prudent om objectieve kenmerken te hanteren. Deze zijn dan tevens van belang voor de controle of de werkelijkheid een goede afspiegeling is van het beleidsvoornemen. VROM heeft hiertoe de bodemprestatie-eenheden ontwikkeld. Kan de staatssecretaris mijn fractie informeren hoe de ervaringen hiermee zijn en of dit een toereikend instrument blijkt te zijn?

Dan kom ik nu op het zesde en laatste punt. Dit betreft de handhaving, monitoring, terugkoppeling en waarborgen van de consistentie van het beleid, inclusief de daarbij behorende financiering. Mijn fractie stelt het op prijs, van de staatssecretaris een helder beeld te krijgen hoe hij deze cluster denkt in te richten. Hierbij hecht mijn fractie eraan de belangrijke rol van de VROM-Inspectie te beklemtonen. Het heeft mijn fractie gerustgesteld dat uit de brief van de staatssecretaris van 7 april jongstleden blijkt dat de VROM-Inspectie kritiek heeft geleverd op de kwaliteit van toezicht en handhaving en ook op de kwaliteit van uitvoering van de bodemsaneringsoperatie. Kennelijk zit deze dienst dicht op dit dossier, en dat moet ook zo blijven. Kan de staatssecretaris dit onderschrijven en mijn fractie de verzekering geven dat de Inspectie ook op langere termijn daartoe in staat blijft gesteld?

In dit verband wil mijn fractie nog een ander aspect in het geding brengen, te weten de integriteit. Een van de belangrijkste oorzaken van grote problemen waar wij nu mee zitten is dat het tal van actoren in het verleden aan integriteit heeft ontbroken. Het gaat er mijn fractie niet om oude koeien uit de sloot te halen of te zwartepieten, maar het verheugt haar te constateren dat de staatssecretaris hier eveneens belang aan hecht. Mijn fractie baseert dit op het inmiddels ook in dit huis aangenomen wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer en de Wet op de economische delicten,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

houdende regels inzake de kwaliteit van werkzaamheden in het milieubeheer en de integriteit van de daarbij betrokken uitvoerders". Graag krijgt mijn fractie de stellige verzekering van de staatssecretaris dat hij in dit dossier als een bok op de haverkist blijft zitten. De enorme offers die de samenleving zich moet getroosten vereisen dit.

Er is nog een lange weg te gaan. Mijn fractie steunt het ingezette beleid en onderstreept het belang van het gaandeweg verder ontwikkelen en verscherpen van het beleid. Daartoe vraagt zij de staatssecretaris, te verzekeren dat hij het parlement met meer dan gewone regelmaat via evaluaties wil blijven informeren over de voortgang bij het kuisen van onze bodem. Mijn fractie kijkt met belangstelling uit naar de beantwoording door de staatssecretaris.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik maak mijn opmerkingen in aanwezigheid van mijn zoon en schoonzoon. Bodemsanering is van belang voor de toekomstige generaties. Ik denk dat wij allen op dit punt onze verantwoordelijkheid moeten nemen. Het is erg leuk dat er vandaag zoveel generaties aanwezig zijn.

De voorgestelde wijziging van de Wet bodembescherming heeft tot doel de sinds 1997 gegroeide praktijk van bodemsanering te legaliseren, waarbij de centrale doelstelling is, bodemsaneringen te versnellen. Er zijn drie hoofdonderwerpen die onderwerp van wijziging zijn. Een nieuwe saneringsaanpak leidt tot wijziging van de saneringsdoelstelling; saneren wordt goedkoper door rekening te houden met het uiteindelijk gebruik van de bodem. Ook worden de procedures in eenvoudige gevallen vereenvoudigd.

Er wordt een saneringsplicht ingevoerd voor eigenaren of erfpachters van bedrijfsterreinen, met een wettelijke basis voor een bijdrageregeling. Tot slot komt er een nieuw financieel hoofdstuk, waarin meer flexibiliteit wordt geboden aan decentrale overheden voor een programmering die aansluit bij de maatschappelijke dynamiek en met meerjarenbudgettering op basis van een saneringsplan. Derden worden gestimuleerd tot (markt-)investeringen in bodemsaneringen. De bepalingen voor de handhaving door het bevoegd gezag worden aangescherpt.

Sinds dit voorstel bij de stemming in de Tweede Kamer met algemene stemmen is aangenomen, is er al weer heel wat gebeurd op dit beleidsterrein. Gelukkig hebben de ontwikkelingen wat dat betreft niet stil gelegen, ondanks het oponthoud tot de plenaire bespreking vandaag in deze Kamer. Wij willen de staatssecretaris dan ook complimenteren met zijn voortvarendheid en zijn ambities op dit terrein. Desondanks heeft mijn fractie er nog behoefte aan enkele opmerkingen te plaatsen en wat vragen te stellen die deels ook zijn opgeroepen door rapporten die dit afgelopen jaar gepubliceerd zijn op het gebied van de bodemsaneringen.

Ik doel dan op het rapport met een evaluatie van het beleid en de uitvoering tot nu toe, op het jaarverslag bodemsaneringen over 2004, waarin ook een landsdekkend overzicht van mogelijk verontreinigde lokaties is opgenomen en een beschrijving van de praktijk van bodemsaneringen, de scenario's bodemsaneringsoperaties

van het RIVM en het kritische rapport -- mijn collega van de PvdA-fractie had het zelfs over een "nogal vernietigend" rapport en ik ben het eigenlijk wel eens met die kwalificatie -- van de Algemene Rekenkamer (ARK) "Voortgang bodemsanering".

De staatssecretaris heeft zich ten doel gesteld, de bodemkwaliteit in 2030 overal geschikt te laten zijn voor gewenst gebruik, door sanering bij ernstige gevallen van verontreiniging en door beheersing van de verontreiniging als er geen direct gevaar is. Voor 2015 moeten voor 14.000 lokaties met een bekend spoedeisend risico saneringsplannen zijn gemaakt, de risico's moeten beheerst zijn en de bodemkwaliteit verbeterd. Dat geldt dus voor 14.000 lokaties en dient voor 2015 te gebeuren. Wat het spoedeisende risico betreft, sluit ik mij aan bij wat collega Putters vroeg: wat is nu precies de definitie van "spoedeisend"? Wat zijn de harde criteria? Of zijn de criteria in feite boterzacht?

Door de sanering te koppelen aan ruimtelijke of economische ontwikkeling verwacht de staatssecretaris dat de markt bereid zal zijn ook investeringen te doen, investeringen die naar zijn inschatting in 2030 75% van het benodigde budget zullen opbrengen. Met de ARK stelt mijn fractie daar toch vraagtekens bij, gelet op de bereidheid van de markt tot nu toe. Is de inschatting van de staatssecretaris geloof of stellige zekerheid? Is het onderbouwd of is het wishful thinking? Waar moet eventueel de 900 mln. weggehaald worden die ontbreekt om de gestelde doelen van 2015 te behalen? Om nog maar te zwijgen van al het geld dat nodig zal zijn om de 45.000 lokaties genoemd voor 2030 aan te pakken.

Overigens geeft de staatssecretaris zelf ook al aan dat mogelijk extra middelen met ICRE geld zijn te verwerven. Wat wordt daar eigenlijk onder verstaan? Heeft de staatssecretaris al extra overlegd met het bedrijfsleven en is er al een convenant gesloten?

De ARK stelt ook vragen bij de sturingsfilosofie, decentraal wat decentraal kan en centraal wat centraal moet. Ook mijn fractie vraagt zich af hoe duidelijk deze rolverdeling is. Ik vond het opvallend, op het klimaatcongres van twee weken geleden in het Kurhaus van gemeenten te horen dat zij zo graag willen dat het Rijk bij een zo urgent en complex vraagstuk als klimaatbeheersing meer verantwoordelijkheid neemt, ook al omdat kennis over dit vraagstuk zo specifiek en ingewikkeld is. Geldt dat dan ook niet voor bodemsanering? Hoe schat de staatssecretaris het kennisniveau van gemeenten in als het gaat om potentiële risico's van bodemverontreiniging?

Over alles is natuurlijk advies in te winnen, maar leert een dossier als dat van asbest bijvoorbeeld ook niet dat kennis van risico's en daarop gebaseerde normen in de loop van de tijd kunnen veranderen? Pleit dat niet voor een meer centrale aanpak, juist omdat het onmogelijk is om op een te decentraal niveau alle expertise te integreren? Het gaat toch in dit soort gevallen om risico's die de gezondheid van mensen bedreigen en het lijkt mij een taak van de rijksoverheid om die zo klein mogelijk te houden. Graag hoor ik hierop een reactie.

Met de ARK en collega Putters blijven wij zorgen houden over de kwaliteit van het toezicht en de handhaving. Gemeenten en provincies hebben niet zelden

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een dubbele pet op, als uitvoerder én controleur van saneringen.

Overigens zijn wij blij dat de staatssecretaris ten aanzien van de laatste ontwikkelingen in het asbestdrama zijn verantwoordelijkheid neemt. Ik wijs er nog even op dat 15 jaar geleden drie vrouwen uit Goor met de SP het eerste proces tegen Eternit hebben gevoerd voor schadevergoeding in verband met de ziekte van hun mannen. Ik heb uit publicaties begrepen dat de staatssecretaris het nu ook zelf in overleg met Eternit gehad heeft over eventuele juridische stappen. Ik ben benieuwd naar de stand van zaken. Ik dacht dat er gisteren overleg was. Is Eternit bereid om over de brug te komen, nu is aangetoond dat asbest niet alleen slachtoffers heeft gemaakt onder mensen die beroepsmatig ermee in aanraking kwamen? Het gerucht gaat dat Eternit zou betalen. Als dat zo is, wil ik graag van de staatssecretaris horen of dat ook perspectieven schept om andere vervuilers aan te pakken. Dan denk ik bijvoorbeeld aan Shell en de stort van Troost.

Nu is aangetoond dat men asbestziekte ook buiten zijn beroep kan oplopen, pleit dat dan ook niet voor een rechtvaardige compensatieregeling naast de regeling die geldt voor beroepsziekten? Een dergelijke regeling is in november 2003 al eens in deze Kamer bepleit in de motie van mijn fractiegenoot Meulenbelt. Daarbij gaat het om een tegemoetkoming voor werkenden die niet in de asbest werken, maar wel een asbestziekte hebben. Is de staatssecretaris bereid zijn collega De Geus hierop te attenderen?

Tot slot, als ik mij de 658.158 in kaart gebrachte mogelijk verontreinigde lokaties voor de geest haal, zakt mij de moed wat in de schoenen en schaam ik mij ook een beetje voor mijn kinderen op de tribune. Het lijkt op vechten tegen de bierkaai als wij de omvang van de vervuilingen tot ons laten doordringen. Hoe langer wij echter wachten, des te groter de verspreiding. Juist asbest bewijst dat de risico's alleen maar toenemen. Graag zou ik van de staatssecretaris vernemen of hij niet met mij van mening is dat het tijd is voor een deltaplan bodemsaneringen. Om ambities te verwezenlijken is de inspanning van veel partijen nodig, evenals een staatssecretaris die als bok op de haverkist zit. Ik vond dat wel een mooie uitdrukking van collega Ketting. Wij zullen de staatssecretaris van harte ondersteunen als hij initiatieven in deze richting onderneemt, zoals wij hem ook steunen bij deze wetswijziging. Wij wachten de beantwoording van de staatssecretaris met belangstelling af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Algemene financiële beschouwingen!

Aan de orde is de voortzetting van:

- de algemene financiële beschouwingen inzake het in 2006 te voeren beleid.

De voorzitter: Bij dit debat komen aan de orde:

- de Miljoenennota 2006 (30300);
- het Belastingplan 2006 (30306);
- de Wet VPB-pakket 2006 (30307).

Opnieuw heet ik de minister en de staatssecretaris van Financiën welkom.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor hun uitgebreide beantwoording van de vragen die in eerste termijn door de Kamer zijn gesteld. Ik zal in mijn bijdrage in tweede termijn vooral ingaan op de antwoorden die de minister heeft gegeven. Dat zal de staatssecretaris mij wel willen vergeven.

De minister heeft uitgebreid en goeddeels bevredigend geantwoord op onze vragen. Hij stond er ook bepaald ontspannen bij. Dat getuigde van een overzicht en een zekere genuanceerdheid in een benadering die ongetwijfeld op ervaring gebaseerd is. Daar zie je weer eens dat langjarige ervaring niet altijd slecht hoeft te zijn. Ik moet u bekennen dat ik een moment lang even dacht dat ik de suggestie moest terugnemen waarmee ik mijn eerste termijn afsloot, namelijk dat de minister beter kan opstappen, voordat hij in zijn laatste jaar mogelijkerwijs nog ongelukken begaat. Dat was een zwak moment en het was gauw voorbij. Daarna vond ik de minister op een aantal punten net niet diep genoeg ingaan bij al het overzicht dat hij heeft. Misschien moeten wij daar nog even op terugkomen. Voorlopig laat ik mijn oordeel dus even hangen.

In de eerste plaats is daar Europa. De minister is in de toelichting vooral ingegaan op de vraag of hij zich in Europees verband op het punt van zowel de Duitse en Franse overschrijdingen van de begrotingsnorm als ten aanzien van de nettobetalingsspositie minder hard of harder zou hebben moeten opstellen. Hij had het ook over de vraag wat in Europees verband de meest gereede onderhandelingstactiek is. Hij heeft gezegd: je moet je in Europa hard en taai opstellen, anders bereik je niets. Maar dát is volgens mij niet het punt wat hier in eerste termijn door mij en ik dacht ook door de heer Schuyer naar voren is gebracht. Volgens mij bestaat er namelijk op dat punt niet zoveel verschil van opvatting. Er is niet gezegd: zou u het in Europa wat rustiger aan kunnen doen, al was daar misschien nog wel enige aanleiding voor geweest in de onderlinge verhoudingen met andere landen. Er is vooral gezegd: zou u het voor binnenlandspolitiek gebruik niet wat rustiger aan hebben kunnen doen.

Ik bedoel daarmee: Zoudt u zich wat meer bewust kunnen zijn van de binnenlandse politieke effecten van de Europese opstelling van de minister van Financiën, met name de effecten op de beeldvorming van Europa in Nederland, die zo belangrijk is geweest in de aanloop naar het referendum over de Europese grondwet? De minister kan deze effecten hieruit niet abstraheren; hij moet niet alleen zeggen dat hij moeiteloos een uur over de zegeningen van de Europese Unie zou kunnen spreken, hij moet het misschien af en toe ook doen om bij de burger

werkelijk het beeld te doen postvatten dat die zegeningen opwegen tegen de grote netto-afracht van Nederland aan de Unie.

Niet beantwoord zijn mijn vragen over de pepernoten van onze nationale Zwarte Piet, de heer Verhagen. Ik neem aan dat de minister hierover heeft gezegd uit piëteit en compassie; daar heb ik eerlijk gezegd vrede mee. Maar zoals in verschillende interrupties al naar voren is gekomen, steekt het debat over "de nieuwe armoede" dieper. Even los van de koopkrachtplaatjes en de plussen en minnen bij deze en gene groep is er een onderstroom in het debat merkbaar. Je kunt wel constateren dat sommige groepen er bij de koopkrachteffecten van verschillende fiscale maatregelen en de maatregelen in de sfeer van de toeslagen minder goed of juist beter van af komen. Je kunt ook merken dat er bepaalde verschillen worden gemaakt en dat die een zekere rationaliteit hebben. Je kunt daarnaast duidelijk zien dat ouderen hun positie op de inkomensladder hebben verbeterd; deze trend zou zich in de komende jaren wel eens in aanzienlijke mate kunnen voortzetten. Maar de minister mist bij alle nuanceringen en het totaaloverzicht van wat er met verschillende groepen gebeurt, toch dat er zich zo langzamerhand een concentratie van armoedeproblemen aftekent bij een groep van gezinnen met kinderen. Voor die groep gaat armoede gepaard met gebrekkige perspectieven voor kinderen op goed onderwijs, het vooruitzicht van ongediplomeerd de school verlaten en van een slechte positie op de arbeidsmarkt. Dit betekent dat er zich ook voor een volgende generatie een perspectiefloos bestaan aftekent. En dan gaat het allang niet meer alleen om armoede, maar om perspectiefloosheid in bredere zin die door armoede wordt gevoed. Als dit zich gaat concentreren bij bepaalde bevolkingsgroepen met een bepaalde kleur, en als die ook nog in bepaalde wijken bij elkaar wonen, dan ontstaat er het type explosief mengsel dat je niet meer in koopkrachtplaatjes kunt vatten. Dit alles vraagt om politiek beleid om dergelijke maatschappelijke achterstanden weg te werken en het stelt mij dan ook teleur dat de minister dit probleem te veel in termen van inkomensverdeling en koopkrachtplaatjes blijft benaderen.

Over de economische groei in het jaar 2006 heeft de minister met enige overtuigingskracht gesproken, en hij gaf aan dat het mogelijk ook nog voor de jaren daarna zou gelden. Ik denk dat hij heeft laten zien dat wij weliswaar risico's kunnen aanduiden, maar dat er op dit moment niet veel aanleiding is om het denken in termen van risico's een overheersende rol te laten spelen. Bij een opgaande conjunctuur moet je er volgens de minister rekening mee houden dat met name in het eerste jaar daarvan de groei behoorlijk kan doorschieten, omdat je van een laag niveau procentueel vrij fors omhoog gaat. Dit heeft mij ervan overtuigd dat wij in 2006 een groeicijfer kunnen verwachten dat zelfs in de buurt van 3% zou kunnen komen.

De minister voorspelt vervolgens wederom meevallers, naar ik aanneem vooral aan de inkomstenkant. Hij geeft aan dat hij de begrotingsregels, die in "de noodremjaren" wat anders gehanteerd moesten worden, weer op een straffe manier wil gaan toepassen. Dat wil zeggen: alle meevallers, zowel aan de inkomstenkant als aan de uitgavenkant, worden besteed aan het reduceren van

het tekort. In de schriftelijke antwoorden wordt ook nog aangegeven dat er in 2007 voor lastenverlichting eigenlijk niet meer dan ongeveer een half miljard beschikbaar is; daarna is zo ongeveer het lastenkader bereikt waarvan het kabinet oorspronkelijk was uitgegaan. Ik hoor graag nog iets over de opvattingen van de minister over het hanteren van de meevallers in de komende jaren bij een aantrekkende groei en over de strafheid waarmee hij wil vasthouden aan het lastenkader. Het gaat mij er dus om wat hij vindt van verdere lastenverlichting; ik heb al een keer gezegd dat ik een moment dacht dat de minister volgend jaar niet in dezelfde kuil zou vallen.

Interruptiedebatten hebben de kwestie van de betaalbaarheid van de AOW al aanmerkelijk verhelderd. De minister zegt dat op dit moment een flexibilisering van de AOW-leeftijd rondom de 65-jarige leeftijd niet aan de orde is, omdat wij in Nederland zeker in vergelijking met de situatie in Duitsland nog wel wat tijd hebben. Maar hij zegt ook niet dat dit onderwerp taboe is, dat wij er voorlopig niet aan beginnen of dat het voor Nederland helemaal niet aan de orde is. Toch lijkt het mij verstandig om het debat hierover ten minste op gang te brengen en ons af te vragen of flexibilisering van de AOW-leeftijd, die logischerwijze past in de lijn die wij al in 1996 bij vut en prepensioen hebben getrokken, namelijk een geleidelijke verhoging van de leeftijd waarop men feitelijk kan uitreden, zo langzamerhand niet ook geleidelijk aan zou moeten worden aangepakt. Ik verneem graag van de minister of ik uit zijn reactie mag opmaken dat dit voor hem inderdaad geen taboe is en dat wij hier maar eens aan moeten beginnen.

Bij de fiscalisering van de AOW-premie wil ik het nog wat scherper stellen, want de minister zegt eigenlijk dat wij hier al naar op weg zijn, omdat via het AOW-spaarfonds eigenlijk nu al een toenemend deel van de AOW-inkomsten niet uit de premies, maar uit de algemene middelen verkregen wordt. Als het huidige premieplafond gehandhaafd wordt – ik meen dit ongeveer 12% is – moet er een steeds groter deel uit de algemene middelen worden gehaald, zodat er eigenlijk een geleidelijke fiscalisering ontstaat. Je zou dit proces nog kunnen versnellen door het premieplafond te verlagen, maar dat is geen principiële punt, dat is een kwestie van afwegen. Als de minister kan bevestigen dat hij dit een verstandige manier vindt om het draagvlak voor de AOW-inkomsten te verbreden, dan denk ik dat wij aardig in de geest van de heer Wellink handelen.

Niet in de geest van de heer Wellink is de reactie van de minister op de vragen over de hypotheekrenteaftrek. Wij hebben hierover schriftelijk een uitgebreid ambtelijk antwoord gekregen waarin de feiten en de technische facetten helder op een rijtje zijn gezet. Het is een voortreffelijk antwoord, geheel in de stijl van de ambtenaren van het ministerie van Financiën. Hulde en dank hiervoor, het ziet er buitengewoon goed uit. Maar ja, met dit ambtelijke antwoord doet de minister natuurlijk geen recht aan de politieke vragen op dit punt, zodat ik de ambtenaar in de minister toch even moet passeren om te proberen, de politicus in hem te vinden. Hij laat het bij dit ambtelijke antwoord en hij vermijdt een politiek antwoord; daarmee bevestigt hij een beetje de kritiek van de heer Wellink, hij begeeft zich niet in een politieke afweging van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de houdbaarheid van de hypotheekrenteaftrek. Op dit punt zou ik toch nog een verhelderende en genuanceerde verhandeling over een mogelijke beperking van de aftrek van hypotheekrente van de minister willen horen, voorzien van alle mitsen en maren en alle voors en tegens. Daar is hij immers juist zo goed in...

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Voorzitter. Ook ik dank de regering voor het beantwoorden van al onze vragen. Deze dank geldt ook en in bijzondere mate voor de ambtenaren van de bewindslieden, die een deel van de nacht hebben moeten doorwerken, al heb ik de indruk dat mijn bijdrage maar zeer beperkt heeft bijgedragen aan deze nachtarbeid.

De heer Rabbinge dank ik speciaal voor zijn college over biomassa-centrales en de ontwikkeling van de landbouw in de sfeer van tien f's. Ik zal dit uitgebreid aan mijn achterban uit de doeken doen als ik de Handelingen heb ontvangen.

Voordat ik begin aan mijn reactie op het antwoord van de regering, wil ik uit respect en waardering enige opmerkingen maken over de bijdragen van mijn medewoordvoerders. Ik ben het met de minister eens dat de bijdragen van de fractie van de PvdA vergeleken met die van andere fracties en ook in vergelijking met haar bijdrage aan de algemene politieke beschouwingen minder vrolijk waren. Hoe komt het nu dat deze vrolijkheid geleidelijk aan afneemt? Ik heb hiervoor een verklaring gevonden; ik denk dat dit komt doordat de successen van het kabinet steeds groter worden. Niet voor niets heeft de heer Leijnse opgemerkt dat de meeste hervormingen van dit kabinet reeds in gang zijn gezet door vorige kabinetten waarin de PvdA heeft deelgenomen. Hij dekt zich dus reeds in voor nog meer successen van dit kabinet.

Het verschil van mening met de heer Rabbinge over de biomassa kunnen wij hoogstwaarschijnlijk oplossen door in mijn oude tekst het woord "duurzame energie" te vervangen door "chemie".

De heer Thissen dank ik buitengewoon hartelijk voor de kritiek van zijn fractie op de heer Zalm dat hij de invloed van het CDA op het gezinsdenken te weinig heeft tegengesproken. Dat het CDA een stempel op dit kabinet drukt, horen wij niet altijd.

De heer Van Raak is een jaar geschorst geweest als financieel woordvoerder, alleen omdat de minister hem een degelijke man vond, een echte rekenaar. Ik vraag me af of de uitspraak van de heer Van Raak zelf dat SP'ers de beste beleggers van Nederland zijn, geen reden vormt om de SP tijdelijk op te heffen, want de gemiddelde belegger is nog kapitalistischer dan de minister van Financiën.

Ik geloof dat ik nu alle fracties behandeld heb, behalve die van de heer Van Middelkoop, maar daar kom ik straks nog wel even op.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Liever niet...

De heer **Terpstra** (CDA): Dan ben ik toe aan het antwoord van de regering.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik vind het toch wel curieus dat u als enige ook een recensie van de bijdragen van alle andere woordvoerders geeft, waarmee u een beetje op de stoel van de regering gaat zitten. Wat moeten wij nu als het CDA een keer niet aan de regering deelneemt? Dan kunt u dit soort bijdragen niet meer leveren.

De heer **Terpstra** (CDA): Volgens mij heb ik in de vorige eeuw als lid van een oppositiepartij ook gediscussieerd met woordvoerders van andere fracties. Ik vind niet dat de Kamer alleen met de regering discussieert. Ik vind mijn standpunt net iets beter dan dat van een andere fractie; zo iets kun je ook in het debat naar voren brengen. Nu zijn wij geen voorstander van een extreem dualistisch stelsel, maar in het dualisme is ook een onderlinge discussie tussen fracties mogelijk. Je moet het alleen niet te veel doen, want anders heeft de minister niets meer te doen. Ik ben begonnen met de bijdragen van de andere fracties, die ik volgens mij op een evenwichtige en nette wijze heb toegesproken, en ik ben nu toe aan een reactie op het antwoord van de regering, zoals ik al aangaf.

Ik dank de bewindslieden voor alle beschouwingen over de wereld, de Scandinavische landen en de Europese Unie. Uit alle cijfers blijkt dat het in ons land economisch hoogstwaarschijnlijk steeds beter zal gaan. Wij zijn blij met de verder oplopende lijn die de minister verwacht. Citaten uit publicaties van het CPB dat alle seinen op groen staan, spreekt het CDA buitengewoon aan; wij hebben niet voor niets een groene vlag...

De uiteenzetting van de minister over het begrotingsbeleid is helder; wij steunen hem daarin. In 1994 heeft het CDA de start van dit proces vanuit de oppositie gesteund. Wij zezen er toen wel op dat ook de heer Zijlstra als bedenker van het uitgavenkader kan worden geprezen. Minister Zalm heeft het uitgavenkader uitgebreid tot de sociale zekerheid; indertijd spraken wij wel van de Zalm-/Zijlstranorm om onze buitengewoon grote waardering voor deze norm tot uitdrukking te brengen.

Interessant vond ik de discussie over de AOW. Zowel de heer Leijnse als de heer Van Middelkoop wees op de situatie in Duitsland om ook hier te gaan discussiëren over een flexibele pensioenleeftijd die geleidelijk aan in de richting van 67 jaar zou moeten gaan. Wij zijn het met de minister eens dat dit niet nodig is. Ons systeem met de drie pijlers is robuuster. Wij hebben ook al veel maatregelen genomen naar aanleiding van de discussie over het rapport van de jonge Drees. De jonge Drees was overigens 73 toen hij dit rapport schreef, maar hij was nog steeds de jonge Drees. Denk aan de maatregelen voor het maximeren van de AOW-premie en het geleidelijk laten stijgen van de rijksbijdrage. Alhoewel binnen het CDA de wijziging van het socialezekerheidsdenken in de richting van de fiscus een moeilijke principiële hobbel en discussie is geweest, heeft het CDA indertijd als oppositiepartij dat toch gesteund. Wij steunen de vraag van de heer Leijnse naar een notitie over dit systeem, al vind ik het een beetje vreemd dat de heer Leijnse namens de PvdA vragen stelt over een systeem dat zijn partij zelf heeft ingevoerd.

Wij gaan ervan uit dat de resterende problemen in onze maatschappij, zoals de werkloosheid onder

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

laaggeschoolden en het armoedevraagstuk, door dit kabinet even krachtig zullen worden aangepakt als de reeds opgeloste vraagstukken. Wij wensen de minister veel succes toe met zijn verdere leven en uiteraard ook met zijn verdere beleid.

Mijn collega Essers zal uitgebreid ingaan op het betoog van de staatssecretaris.

De heer **Leijnse** (PvdA): U zegt dat het vreemd is dat de heer Leijnse een vraag stelt over een systeem dat de PvdA zelf heeft ingevoerd. Dat is niet zo vreemd, want ik vroeg de minister of hij een berekening kan geven van de verschuiving naar fiscalisering als de premie op het huidige niveau blijft. Het is dus eigenlijk meer technisch verhaal. De minister heeft het ook toegezegd. Vervolgens sluit u zich bij de vraag aan. Dat is vreemd, want het CDA is nooit voorstander van fiscalisering geweest. Ik proef nu in uw benadering dat die hobbel is genomen. U zegt dat er een principiële hobbel lag en dat het CDA die heeft genomen. Het CDA is nu voor een gemengd systeem, waarin een deel uit de algemene middelen en een deel uit de premie komt. Dat zou echt winst zijn.

De heer **Terpstra** (CDA): Die winst is dan al elf jaar aan u voorbijgegaan. De discussie over het systeem van de financiering van de AOW op basis van het rapport-Drees is gevoerd tijdens het kabinet-Lubbers III. Onder Paars I is die doorgegaan. Een van de eindconclusies was dat de premie zal verdubbelen, als de socialezekerheidsgedachte bij de AOW wordt gehandhaafd; iets waar het CDA indertijd principieel voor was. Een ander punt was dat ouderen nauwelijks bijdragen aan de financiering van het extra probleem. Dat kun je oplossen door ouderen via accijnzen op sterke drank en sigaren, dus via de schatkist, te laten meebetalen aan de AOW. Die hobbel heeft het CDA genomen onder Lubbers III of Paars I. U bent dus nu blij met een wijziging van ons standpunt van tien jaar geleden.

De heer **Leijnse** (PvdA): U bent wel de verkiezingen van 2003 ingegaan met een programma waarin stond dat de volksverzekeringen weer geheel in de premiesfeer worden gebracht en niet gekristalliseerd worden. Dat is een springend punt voor het CDA geweest in de periode 2002-2003. Dat hebt u nu in feite losgelaten.

De heer **Terpstra** (CDA): Nee, ik baseer mij op het huidige systeem dat wij eind vorige eeuw hebben aanvaard.

*N

De heer **Essers** (CDA): Mijnheer de voorzitter. Met veel waardering heeft mijn fractie kennisgenomen van de mondelinge en schriftelijke beantwoording van de door ons in eerste termijn gestelde vragen. Het doet ons genoegen dat de zorgoperatie op schema ligt en ook dat het buitengewoon goed is gesteld met de kwaliteit en de bereikbaarheid van de Belastingtelefoon. Dit alles dwingt grote waardering en bewondering af voor de flexibiliteit en dynamiek van de Belastingdienst.

Niet helemaal gerustgesteld zijn wij echter na de beantwoording van de vragen inzake personeelsbeleid van de Belastingdienst. Er geldt kennelijk nog steeds een algemene vacaturestop. Daaruit leid ik af dat de gemiddelde leeftijd inderdaad op dit moment met een jaar is gestegen tot 45 jaar. Wel rekent de Belastingdienst erop dat vanaf 2010 sprake zal zijn van een flinke uitstroom van oudere werknemers. Er staat echter niet expliciet bij dat de uitstroom gecompenseerd zal worden met een instroom van nieuwe mensen. Ik krijg daarover nog graag een toezegging van de staatssecretaris. Het lijkt mij namelijk echt nodig, gezien de moeilijkheidsgraad en de toenemende taken, dat de dienst verjongd wordt.

Verder danken wij de staatssecretaris voor zijn uitgebreide beantwoording inzake het horizontaal toezicht. Wij hechten er sterk aan dat de weg naar het horizontaal toezicht, naar de handavingsconvenanten, niet wordt afgesloten voor het midden- en kleinbedrijf. Wij wachten de resultaten van de pilot af. Overigens krijgen wij wel graag een indicatie wanneer wij de resultaten van de pilot tegemoet kunnen zien.

Verder heb ik in de beantwoording gemist een analyse van de voors en tegens van de negatieve inkomstenbelasting en de koppeling met de kindertoeslag. Gaarne vernemen wij dat in tweede termijn alsnog van de staatssecretaris.

Ik kom vervolgens op de belastingheffing bij overheidsbedrijven. Vaststaat dat de huidige wettekst in artikel 2 van de Wet op de vennootschapsbelasting voor de belastingheffing bij overheidsbedrijven volstrekt achterhaald is. Deze past eerder in de negentiende eeuw dan in de moderne eenentwintigste eeuw. Er wordt gesproken over mijnbouw, nijverheidsbedrijven en handelsbedrijven, maar bijvoorbeeld de dienstensector staat er niet in. Vaststaat ook dat de overheid een bijzondere verantwoordelijkheid heeft bij de belastingheffing voor eigen activiteiten. In een tijd dat de NMa en AFM hun best doen om een level playing field te bewerkstelligen, moet dit natuurlijk ook gelden voor overheidsbedrijven.

Ik heb heel goed geluisterd naar de staatssecretaris. Hij lijkt ervoor bevreesd te zijn dat een algemene regel het leveren van maatwerk onmogelijk maakt of dat wij moeten overgaan tot extra lastenverzwaring voor instellingen waarvan wij allen zeggen dat het niet de bedoeling is. Dat behoeft echter helemaal niet het geval te zijn. Een algemene regel kan heel goed op specifieke gevallen worden toegepast, met inachtneming van de bijzondere aspecten van die gevallen. Dat is een heel normale zaak in het rechtsverkeer. Het is dus ook heel goed denkbaar dat er een algemene regel komt die gekoppeld is aan het verlenen van de bevoegdheid om bij algemene maatregel van bestuur overheidsbedrijven als belast aan te wijzen. Dat kan heel goed binnen dit kader passen. Ik wil echter heel uitdrukkelijk op de uitkomst van de discussie niet vooruitlopen. Er moet eerst een notitie komen waarin deze problematiek wordt behandeld en waarin alternatieven worden geschetst. Wij staan er derhalve op dat voor de zomer van 2006 de regering met een dergelijke notitie komt. Daartoe dien ik de volgende motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Essers, Schuyer, Biermans, Rabbinge en Van Middelkoop wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het huidige ad-hoc beleid met betrekking tot de belastingheffing van overheidsbedrijven of door de overheid gefinancierde lichamen onvoldoende garanties biedt voor het bereiken van eerlijke concurrentievoorwaarden,

spreekt uit dat de problematiek van de belastingheffing van overheidsbedrijven op een gestructureerde en geïntegreerde wijze dient te worden benaderd en roept de regering op om vóór 1 juli 2006 met een notitie komen over deze problematiek alsmede over de mogelijke oplossingsrichtingen en maatregelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. D (30306, 30307).

**

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. Ik wacht met belangstelling de reactie van de staatssecretaris op deze motie af.

Verder wil ik een antwoord van de staatssecretaris over de mogelijke gevolgen van de toepassing van de levensloopregeling voor de DGA op het omslagpunt bv/inkomstenbelasting ondernemer. Volgens mij kan het wel degelijk gevolgen hebben voor het omslagpunt.

Tenslotte hebben wij goede nota genomen van de toezegging van de staatssecretaris in de schriftelijke beantwoording, dat bij de fiscale invoeringswet op de rechtspersoonlijkheid van personenvennootschappen de problematiek van de bedrijfsopvolging in acht zal worden genomen. Het is echt noodzakelijk dat de bedrijfsopvolging integraal en niet alleen fiscaal en zeker niet vanuit een bepaald belastingmiddel wordt bestudeerd, maar dat ook wordt gekeken naar de consequenties vanuit het civielrecht en het erfrecht. Wij zijn het met de staatssecretaris eens dat de invoeringswet op de rechtspersoonlijkheid personenvennootschappen een heel goed moment is om die problematiek aan de orde te stellen. Wij zien met vertrouwen het antwoord van de staatssecretaris tegemoet.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Ik dank de aanwezige bewindslieden voor de uitvoerige beantwoording van alle aangesneden zaken en de gestelde vragen. Ik ben net klaar met het lezen van de laatste bladzijde. Het is mogelijk dat ik hier en daar een technisch punt heb gemist, maar ik neem aan dat de staatssecretaris coulant is en zal toezeggen dat hij latere vragen alsnog zal beantwoorden.

Voor de minister heb ik een paar vragen.

Allereerst heb ik expliciet gevraagd of de minister wil reageren op de negatieve inkomstenbelasting. De staatssecretaris heeft er kort iets over gezegd. Is de minister bereid om daaraan wat aandacht te besteden?

Het volgende punt past ook het best op het briefje van de minister. Dat betreft de vraag naar de budgetneutraliteit. Daarover heb ik helemaal niets gehoord of gelezen. Ik doel op de neutraliteit die in acht wordt genomen bij de aanpassing van de Wet op de vennootschapsbelasting.

Vraag 11 betreft de mechanismen die leiden tot de administratieve lasten. Tot mijn genoegen antwoordt de minister dat hij het gedrag van iedereen die betrokken is bij de administratieve lasten zal onderzoeken. Hij spreekt over controlezucht, internationalisering, gelijkheidsdenken, incidentenpolitiek, democratisering en het zoeken naar draagvlak. Dat sluit goed aan op het voorbeeld dat ik heb genoemd en de bijdrage van de VVD, toen ik sprak over instanties die zichzelf in stand proberen te houden door steeds meer formaliteiten in het leven te roepen. Wij zijn heel benieuwd wat dit onderzoek oplevert.

Over het antwoord op vraag 12 over de PPS-constructies ben ik niet helemaal tevreden. Dat is wellicht ook omdat ik geen antwoord heb gekregen op de vragen over de gemeente die het zwembad gaat privatiseren en vooral de fiscale gevolgen daarvan. De oorzaak is misschien dat niet helemaal duidelijk is wie die vragen zou moeten beantwoorden. Ik zou het toch op prijs stellen als daaraan nog even aandacht wordt besteed.

De minister heeft vraag 13 in het algemeen beantwoord naar aanleiding van de brief die hij in september heeft geschreven. Ik neem er nota van dat het een pilotproject is. Ik neem aan dat wij in de toekomst de resultaten vernemen en kunnen zien of het in de praktijk goed loopt met die PPS-constructies.

Ook voor de staatssecretaris heb ik een aantal vragen. De eerste betreft de geïntegreerde aanpak van de bedrijfsopvolging, waarover de heer Essers ook sprak. Misschien moet ik het daarbij maar laten. De heer Essers heeft gevraagd naar een notitie erover. Ik steun namens de VVD-fractie die vraag van harte. Het beeld dat wordt opgeroepen is dat er in de praktijk geen knelpunten zijn. Ik denk dat dit niet waar is. In de literatuur erover en in artikelen die erover worden geschreven, niet alleen in het vakbladen maar ook in kranten, bijvoorbeeld het Financieel Dagblad, worden wel degelijk knelpunten in beeld gebracht. Het zou prettig zijn als de staatssecretaris daarnaar een onderzoek doet en daarop reageert.

Misschien is het goed om even een algemene opmerking te maken. Ik heb een paar keer in de discussie vandaag geproefd dat gezegd werd: jullie praten nu wel ergens over, maar dat is helemaal niet aan de orde bij dit belastingplan. Vorig jaar of twee jaar geleden werden wij geprezen omdat wij zo'n brede blik hadden op het belasting plan; wij noemden dit toen ook "belastingbeshouwingen". Blijkbaar mag dat dit jaar niet meer en moeten wij ons helemaal beperken tot de tariefsdiscussie of wat dan ook ... Nu, ik zie de staatssecretaris al nee knikken. Dat komt ongetwijfeld

goed met zijn antwoord en dan zijn wij het straks ook daar weer over eens!

Vervolgens heb ik een vraag over de beroepspensioenregelingen en de Wet VPL. Het antwoord dienaangaande begrijp ik niet helemaal. Ik heb de indruk dat de staatssecretaris zegt dat de definitie van pensioenen in de beroepspensioenregeling niet aansluit bij de Wet VPL. Welke consequenties heeft het, als de definitie niet aansluit? Is het dan zo dat al die pensioenregelingen vanaf 1 januari 2006 onzuiver zijn? Wat zijn daarvan de consequenties?

Ik heb het in mijn bijdrage gehad over de herziening van de vennootschapsbelasting en over een aantal vereenvoudigingen. Ik heb namens de VVD-fractie gevraagd of het niet mogelijk is om, mede gelet op de rapportage van de Wereldbank, na te gaan waar er vereenvoudigingen kunnen plaatsvinden in de aangifte vennootschapsbelasting en de aangifte inkomstenbelasting. In de schriftelijke beantwoording zegt de staatssecretaris een paar keer dat het invullen met de huidige technieken niet zo moeilijk is. Ik vind dit echter niet de goede benadering. Ik denk dat de benadering moet zijn: wij vragen geen overbodige zaken. Dat zou de insteek moeten zijn, niet of het nu veel of weinig tijd kost om te reageren op vragen, want anders kun je iedereen wel vragen: heb je een slagerij, ben je verzekeraar, ben je een pensioenlichaam? Naar mijn idee werkt het op die manier niet goed. De insteek moet zijn: wij stellen alleen die vragen waar wij werkelijk wat aan hebben. Dat was de achtergrond van de voorbeelden die ik noemde. Het gaat daarbij om een royelere kijk in de zin van: waar kunnen wij de boel vereenvoudigen? Of zoals de staatssecretaris het altijd laat zeggen: waar kunnen wij het gemakkelijker maken?

In dat zelfde kader had ik de commerciële jaarrekening geplaatst en op dat punt begrijp ik het antwoord evenmin. Op grond van de mij bekende informatie heb ik begrepen -- ik ben echter geen civielrechtelijk jurist -- dat elke besloten vennootschap een commerciële jaarrekening bij de Kamer van Koophandel moet neerleggen, op basis van de civiele wetgeving. De staatssecretaris heeft blijkbaar het plan om dit achterwege te laten en de fiscale jaarrekening te laten publiceren of te gaan gebruiken. Ik denk dat dit niet kan en mijn vraag was waarom wij het niet beperken tot de commerciële jaarrekening en waarom wij in de aangifte niet datgene aanpassen wat er aangepast moet worden; daarin verwerken wij dan de wijzigingen.

Over de stadsherstellingslichamen hebben wij, naar ik meen, twee jaar geleden gesproken. Uit de beantwoording heb ik begrepen dat er vragen zijn gesteld aan Brussel. Wanneer zijn die vragen gesteld en wanneer kunnen de antwoorden verwacht worden? Ik had er de vraag bij gesteld of alle activiteiten van de stadsherstellingslichamen, gelet op dit belastingplan van 2006, vrij zijn gesteld. Daar heb ik het antwoord nog niet op gevonden.

Ietwat uitdagend heb ik gesproken over mijn auto met het Luxemburgse kenteken. Daar heeft de staatssecretaris op gereageerd, zeggende dat hij dit onmogelijk gaat maken. Ik kan de staatssecretaris geruststellen. Voor mij hoeft hij de wetgeving niet te veranderen, want ik heb de auto met dit kenteken nog niet;

ik heb zelfs nog geen bestelling geplaatst! Wel vraag ik mij af hoe het daarmee in Europees verband zit. Is het zo eenvoudig om de Nederlandse wetgeving, gelet op de Europese wetgeving, te wijzigen?

Bij het lezen van de antwoorden op het punt van de woningbouwcorporaties bekwam mij een beetje hetzelfde gevoel. De achtergrond van de regeling is dat woningbouwcorporaties hetzelfde behandeld moeten gaan worden als commerciële bedrijven die met dezelfde activiteiten bezig zijn. Ik moet het eigenlijk omkeren en zeggen: de woningbouwcorporatie doet commerciële activiteiten en moet daarvoor belast worden. Daar zijn wij het uiteraard helemaal mee eens en dat zal iedereen vanmorgen ook uit de discussie begrepen hebben. Ik heb de vraag gesteld: als het gelijk maken van het speelveld nu het uitgangspunt is, zou je dan niet moeten kijken naar alle punten die nog niet gelijk zijn? Daarbij noemde ik het voorbeeld van de fiscale eenheid en artikel 28, maar wellicht zijn er nog andere punten waar het niet gelijk is. Wij kregen daar de schriftelijke reactie op dat wij het hier hebben over de belastingplicht en dat die gelijk wordt getrokken. Ik denk dat dit wat te kort door de bocht is. Ik denk dat het noodzakelijk is dat als je bedrijven gelijk gaat behandelen, het dan ook op alle punten gelijk is. Het is om die reden dat ik de staatssecretaris nog eens vraag of hij een notitie wil opstellen waarin die ongelijkheden, als deze er zijn, naar voren komen. Als zij er niet zijn, is het uiteraard ook goed; dat lezen wij dan wel in de notitie.

Ten aanzien van overheidslichamen en aan de overheid gelieerde lichamen dan wel door de overheid gefinancierde lichamen hebben wij vanmorgen al een hele discussie gehad. De aanpak van de staatssecretaris, zo lees ik in de stukken, is een "case by case"-aanpak. Wij hebben vanmorgen gepleit voor een geïntegreerde aanpak die er heel eenvoudig uit kan zien: iedereen belast of iedereen vrij. Moeilijker hoeft het niet te zijn. Dat is ook de reden waarom de VVD-fractie de motie van de heer Essers van de CDA-fractie, mede door een aantal andere fracties ingebracht, van harte steunt.

Ik kom bij de handhavingsovereenkomsten. Ik heb er vanmorgen al het nodige over gezegd. Ik complimenteer de staatssecretaris met de timing. Vooral de accountantswereld heeft behoefte aan rust en aan zekerheid over de jaarrekeningen. Die rust en zekerheid kan de staatssecretaris via de conventanten bieden. De timing is daarmee uitstekend; alle complimenten daarvoor. Voor het overige wachten wij de resultaten van de pilot af.

Ik kom te spreken over de postzegellandgoederen. Ik denk dat de benadering van de staatssecretaris daar niet helemaal in de haak is. Hij begint te redeneren vanuit een antimisbruikbepaling en zo komt hij in de stukken tot de conclusie dat wat de eigenaren van landgoederen vragen, niet juist is. Mijn benadering zou andersom zijn: waarom zijn landgoederen vrijgesteld? Landgoederen zijn vrijgesteld, omdat zij een heel duidelijke maatschappelijke functie hebben. Eigenaren van landgoederen worden in staat gesteld via een veelheid aan regelingen de landgoederen in stand te houden. Als dat het vertrekpunt is voor de landgoederen, dan is de vraag die de eigenaren op dit moment stellen, helemaal niet vreemd. Zij vragen het volgende: als wij een stuk van het landgoed via erfpacht tijdelijk ter beschikking stellen aan iemand anders, met de

zekerheid dat het straks weer terugkomt bij de eigenaar, dan zou dat toch een heel goede insteek kunnen zijn om deze situatie onder de hoofdregel van de vrijstellingen te laten vallen? De gedachte daarbij is dat de erfpachtconstructie belangrijk is voor de landeigenaren om inkomen te kunnen genereren. Daarmee kunnen zij de landgoederen in stand houden. Als je het zo benadert, kom je tot een positieve conclusie, maar als je de lijn volgt van het misbruik, kom je tot een negatieve conclusie. De VVD-fractie spreekt in elk geval de door mij bepleite lijn aan, maar dat zal niemand verbazen.

Mijnheer de voorzitter. Ik heb de punten genoemd, die ik moest noemen en ik wacht wederom in spanning -- deze keer graag zonder nachtwerk -- de antwoorden van de regering af.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor de wijze waarop zij in dit debat de Kamer en ook onze fractie hebben beantwoord. Ik was wederom wat laat in de zaal, maar dat was vanwege de positieve en optimistische aansporing van de minister dat het goed gaat in Nederland. Ik was namelijk consumenteninvesteringen aan het doen in de lokale economie van Den Haag, reden waarom ik wederom mijn excuses ervoor aanbied dat ik hier iets later binnenkwam.

Met de economische structuurversterking en met de notie van het economische herstel dat de minister aankondigt, ben ik op zichzelf genomen blij. Dat is op zichzelf een beter uitgangspunt dan wat de afgelopen jaren door de kabinetten Balkende I en II, ook bij monde van de minister van Financiën, over het land aan opvattingen en waarschuwingen is uitgestort. Doemprediken past sowieso niet bij een liberaal. Er werd ook een spookbeeld van een apocalyps op het punt van de economie door afgeroepen, waardoor mensen wellicht te veel beducht zijn geweest om investeringen te doen en te veel hebben gespaard, iets wat niet goed was voor de economie. Men zag zelfs dat toen de twee jaar eerder ingelegde jaren spaarloon vrijkwamen, dit niet massaal geleid heeft tot het doen van investeringen in de consumentensfeer.

Er is meer voor nodig om het vertrouwen van mensen in het beleid van dit kabinet te herstellen. Dit temeer omdat heel veel mensen in de eigen portemonnee zien dat het hen toevallig niet betreft dat het beter gaat. In het kader van het interruptiedebat waar de heer Van Raak en ik bij betrokken waren, heeft de minister er al enige dingen over gezegd. Het blijft echter iets onbestaanbaars dat dit kabinet te weinig oog heeft voor de vele honderdduizenden huishoudens die te maken hebben met overlevingsproblematiek, als het gaat om de kosten van levensonderhoud. Natuurlijk, het kabinet kan erop wijzen dat volgend jaar, in 2006, iedereen in dit land er generiek op vooruitgaat. Echter de mensen die, grof gezegd, wat meer hebben, gaan er net wat meer op vooruit dan de mensen die de afgelopen jaren een te hoge rekening hebben moeten betalen voor het economische herstel.

De bewindslieden hebben ook geen goed, adequaat antwoord gegeven op wat het Sociaal en

Cultureel Planbureau in de armoedemonitor naar voren brengt, namelijk dat het opvallend is dat er onder de mensen die aan het werk gaan, een groeiende groep is die behoort tot de werkende armen. Het betekent wellicht dat arbeid voor bepaalde categorieën mensen die aan de slag gaan in dit land -- vanuit bijvoorbeeld een WAO-herkeuring, een bijstandsverblijf, een WW-situatie of wellicht zelf een niet-uitkeringsgerechtigde situatie -- te weinig loont en dat mensen dat te weinig in de portemonnee merken. Dit kabinet en ook voorgaande kabinetten komen dan altijd met het verhaal van de armoedeval. De armoedeval wordt eigenlijk verhaald op de individuele huishoudens. De armoedeval wordt nooit verhaald in de zin van: kunnen wij voor die specifieke groepen de arbeidskorting niet juist veel groter maken? Immers, dat bedoelen wij met verschil maken in de verzorgingsstaat.

Kan de regering niet een arbeidskorting introduceren die afhankelijk is van het inkomen? De minister zei zo-even heel trots dat de arbeidskorting ongeacht het inkomen geldt. Wij zouden graag zien dat de arbeidskorting hoger wordt naarmate de stap vanuit uitkering naar betaald werk financieel minder oplevert. Door het ingrijpen in de arbeidskorting kan mensen zo meer perspectief geboden worden om definitief uit de sfeer van armoede te komen. Aangetoond is dat mensen dan juist meer participeren in de samenleving. Dat beantwoordt toch aan het motto van dit kabinet om mee te doen? Ik zou daaraan toevoegen: meedoen is belangrijker dan winnen. Het is zeker van belang dat burgers in dit land meedoen, maar dat moeten zij dan wel kunnen en het kabinet stelt hen niet altijd in staat dát zij dit kunnen. De minister laat de individuen voor de armoedeval betalen, terwijl ook het Sociaal en Cultureel Planbureau zegt: de armoedeval vormt niet de hindernis als mensen aan de slag willen, want de mensen in dit land hebben nog altijd een hoog arbeidsethos. Wees daar trots op en doe daar wat mee.

Voor heel veel mensen zal deelname aan de arbeidsmarkt niet of niet meer mogelijk zijn. Minister De Geus heeft daarover vorig jaar omstreeks deze tijd in Trouw een aantal behartigenswaardige woorden gesproken. Hij waarschuwde ervoor dat het in de toekomst voor wellicht twee miljoen leden van de beroepsbevolking niet meer mogelijk zal zijn om volledig op de arbeidsmarkt te participeren, laat staan dat zij daaraan duurzaam kunnen deelnemen. Wel zullen zij heel af toe kunnen werken, maar meestal niet. Daarover zouden wij samen moeten nadenken. Daarom dacht ik: daar zal de werktop over gaan. Die top leverde echter slechts 20.000 stageplaatsen en leerplekken op. Het aantal van 20.000 is wel een zeer schamel percentage van die twee miljoen. Het probleem is dat als de onderkant van de beroepsbevolking rechtstreeks op de arbeidsmarkt komt, zij geen onderkant van de arbeidsmarkt meer vindt. De lageloonchalen zijn namelijk niet ingevuld en er zijn weinig banen die passen bij de mensen die met wat minder talent, minder scholing en wat minder startkwalificatie op de arbeidsmarkt komen. Daarover zouden wij samen eens echt goed moeten nadenken. Als wij voor deze kwestie een oplossing op een werktop vinden, zou die pas echt geslaagd zijn. Wij moeten dus proberen om mensen zonder WSW-indicatie

die ook niet interessant zijn voor werkgevers perspectief te bieden. Hoe kunnen wij het aannemen van deze mensen voor werkgevers interessant maken? Het mag toch niet zo zijn dat wij het in een beschaafd en schatrijk land als Nederland voor lief nemen dat twee miljoen leden van de beroepsbevolking niet mee kunnen doen, dat zij niet kunnen participeren op de arbeidsmarkt. Ik doe daarom een klemmend beroep op de minister en vraag hem met echt goede strategieën te komen. Wat mij betreft gaat hij in het nabije en verre buitenland kijken om uit te vinden met welke maatregelen het voor bepaalde categorieën fiscaal aantrekkelijk kan worden gemaakt om zich op de arbeidsmarkt te begeven. Daarnaast moet het voor werkgevers aantrekkelijk worden om mensen in dienst te nemen en om ze in te schalen in cao-lonen die nu meestal onbenut blijven. Hier heeft de minister het te weinig over en in die zin mis ik "hart" bij dit kabinet, en hart schrijf ik met de t van tof. Vaak is nu het leven voor de mensen in de lagere loonschalen te hard.

Voorzitter. De minister heeft niet gereageerd op mijn verhaal over de gemeenten. Ik weet dat volgende week in deze Kamer een debat wordt gehouden over het afschaffen van het gebruikersdeel van de ozb. Op dat debat wil ik niet vooruitlopen. Ik wil echter wel signaleren dat de rijksoverheid essentiële overheidstaken decentraliseert naar de lagere overheid. Vorig jaar zei de minister in dit huis tegen mij: die taken gaan naakt aan de haak over. Dat wil zeggen dat de overgang geen impliciete bezuiniging met zich brengt en dus niet verrekend wordt met WMO, WWB, onderwijshuisvesting of met toekomstige modernisering van de AWBZ. Gelet op de debatten aan de overkant over met name de WMO belast de minister de lagere overheden wel met een zorgplicht. Dat is een feit. Dit brengt per definitie een opneindfinanciering met zich mee. De gemeenten kunnen namelijk niet in september tegen de burgers zeggen: mevrouw of mijnheer, u hebt wel recht op een bijstandsuitkering, u heeft wel recht op meervoudige thuiszorg en er moet bij die school eigenlijk een klaslokaal bijkomen, maar helaas, het budget is op, komt u in januari maar terug. De zorgplicht betekent een opneindfinanciering en daarom moet een gemeente over voldoende algemene middelen kunnen beschikken. Wat de minister doet, is eigenlijk een ledemaat van de gemeente wegsnijden. Hij onttrekt ze namelijk de mogelijkheid om te voorzien in de algemene middelen. Het is van tweeën één: of de minister doet dat niet, hij keert terug op zijn schreden en hij stelt de gemeenten wel in staat om het nodige voor de burgers in dit land te doen of hij zegt: wij handhaven de situatie die een beperkte inkomstenmogelijkheid voor gemeenten betekent en wij doen alleen iets met specifieke uitkeringen. In het laatste geval moet de rijksoverheid het risico voor de opneindfinanciering dragen. Iets daartussen bestaat niet.

Voorzitter. Ik zie dat mijn spreektijd op is. Ik merk nog het volgende op. Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris met betrekking tot een nader onderzoek naar de opsporing van de faillissementsfraude. Ik vind dat breed in deze Kamer verontwaardiging zou moeten bestaan. Voor de 160 mln. aan sociale-zekerheidsfraude worden namelijk bijna 1200 ambtenaren ingezet, maar voor de bijna een miljard aan faillissementsfraude worden 55 opsporingsambtenaren

ingeschakeld. Die verhouding is scheef en ik ben blij dat de staatssecretaris heeft gezegd hieraan aandacht te zullen besteden. Verder ben ik blij dat de heer Terpstra in ieder geval op één punt bij GroenLinks appreciatie heeft ontdekt. Die betrof het feit dat het CDA aan dit kabinet deelneemt. Ik zal hem geruststellen: het zal bij dat ene punt blijven.

De **voorzitter**: Alvorens het woord te geven aan de heer Van Raak, merk ik op dat de minister en de staatssecretaris het mogelijk willen maken dat de tweede termijn van de kant van de regering voor vijf uur wordt afgerond. Daaraan moet dan ook de Kamer meewerken. Mocht blijken dat de discussies uitlopen, dan zal de regering vanavond antwoorden. Dus ik vraag de medewerking van de leden.

**

*N

De heer **Van Raak** (SP): Ik zal mijn best doen, voorzitter.

De heer Terpstra en kinderen spreken de waarheid, maar daar blijft het niet bij. Politici spreken ook altijd de waarheid tegen kinderen, althans dat geldt voor de minister in een interview met Politiek voor kids. Zie het nummer van dat blad van 20 september. In een gesprek over de begrotingsbehandeling na prinsjesdag zegt hij daarin in alle eerlijkheid: Soms veranderen wij veel, soms veranderen wij wel een aantal dingen, maar dat zijn eigenlijk maar heel kleine veranderingen.

Het ging toen over het debat in de Tweede Kamer, dus niet eens over het debat in de Eerste Kamer. Tot nu tot was dat een interessant debat, maar heel veel hebben wij niet veranderd, laat staan verbeterd. Wel was er veel dank voor het feit dat ik de minst degelijke van alle woordvoerders ben. Daarmee kan ik in ieder geval verder. Misschien ben ik ook wel een klein beetje te ongeduldig. Dat zou kunnen. Soms komen de veranderingen pas lange tijd na prinsjesdag. Ik denk aan de discussie in de Tweede Kamer over de compensatie voor de hogere energiekosten. Mij valt op dat zo'n debat altijd erg veel winnaars heeft. Dat was nu ook het geval. Verhagen was een winnaar, want hij begon met nul, kreeg eerst 25 mln. en daarna 70 mln. Ik zie de minister denken: wacht eens even, wij begonnen met 250 mln. en nu is nog maar 35 mln. uitgetrokken voor verhoging van de kinderkorting. Wie heeft dan het meest gewonnen? Ik denk toch de minister als wij alles uitrekenen.

Zijn de mensen met de lagere inkomens hier ook iets mee opgeschoten? Volgens de FNV niet. Vanochtend stond in Trouw: De lage inkomens profiteren zeker niet van het verhogen van de kinderkorting. Dat is ook logisch, want mensen met een echt laag inkomen betalen bijna geen belasting en zij kunnen dus ook niets terugkrijgen. De conclusie is: er verandert niet veel, aan de overkant niet en hier niet.

Wel zijn vandaag enkele opmerkelijke uitspraken gedaan. Aan drie ervan wil ik refereren. De minister zegt: wij kunnen niet garanderen dat iedere Nederlander volgend jaar profiteert van de groei van 2,5%. Dat is toch een zeer opmerkelijke uitspraak. Elk jaar waarin deze minister

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verantwoordelijk was voor de financiën in ons land zijn de verschillen tussen mensen groter geworden. De minister gaf enkele cijfers waaruit zou blijken dat de verschillen volgend jaar niet groter worden, maar hij durft niet toe te zeggen dat wat hij zegt ook de realiteit zal zijn. Ik wijs er in dit verband op dat twee maal modaal er een kwart procent op vooruit zal gaan. Uitgedrukt in euro's is daarmee een veel groter bedrag gemoeid dan de 2% die de minima erop vooruit zouden gaan. De verschillen worden dus toch veel groter.

Bovendien is wat de minister zegt helemaal niet waar. Alleenstaande uitkeringsgerechtigden zullen er in ieder geval op achteruitgaan, maar ook allerlei andere groepen, dus niet alleen mensen die werkloos worden. De gevolgen van het hervormingsbeleid van dit kabinet voor heel veel mensen met een laag inkomen zijn namelijk nog lang niet duidelijk. Ik verwacht dat volgend jaar heel veel mensen er echt op achteruit zullen gaan.

Onduidelijk is hoe de individuele koopkrachtplaatjes eruit gaan zien. Zij zullen wel verschillen. Structureel groeien de mensen in inkomen uit elkaar en daarmee groeit de samenleving uit elkaar. Onder het oog van deze minister is in Nederland een onderklasse ontstaan en een onderklasse is vatbaar voor onderbuikgevoelens. Nederland heeft buitenwijken met werkloze jongeren die geen uitzicht hebben op een zinvolle deelname aan hun samenleving. Ook wij krijgen banlieus.

Los daarvan heeft de minister geen antwoord kunnen geven op mijn vragen over de werkende armen, de nieuwe klasse van mensen met wel werk, maar met een laag inkomen, zodat zij hun kinderen niet een aanvaardbaar bestaan kunnen bieden. Dat vond ik erg opmerkelijk.

Het tweede opmerkelijke is dat de minister een Vriesiaan is. In 2003 zei hij nog dat vergrijzing een tijdbom onder de samenleving was, maar nu is volgens hem de vergrijzing geen reden voor aanpassing van de AOW. Hij zegt dus hetzelfde als ik in 2003: de pensioenen zijn redelijk op orde. De minister sprak nu over belastingen en noemde enkele andere punten en zei: wij hoeven niet bang te zijn, wij hoeven de leeftijd niet aan te passen, wij redden het wel. De vergrijzing zou niet de belangrijkste reden voor zorg zijn. Tegen mijnheer Terpstra zeg ik: hier hebben wij weer een mythe weggenomen. Het is dus niet zo dat de vergrijzing de aanleiding is om allerlei sociale voorzieningen slechter te maken.

Een derde mythe heeft te maken met het antwoord van de staatssecretaris over de vennootschapsbelasting. De vennootschapsbelasting zou een race to the bottom zijn. Het is een harde wereld, zei hij tegen mij, maar dat wist ik al. Er is gezegd: Wij kijken ernaar, maar wij kunnen niets uitrichten. De landen worden in Europa tegen elkaar uitgespeeld en zij kunnen zich niet wapenen. Ik constateer dat de politiek in Nederland, maar ook die in Europa machteloos staat tegenover het internationale bedrijfsleven.

Misschien moet de staatssecretaris Das Kapital van Marx er nog eens op na lezen. Dan weet hij waardoor dit precies komt. In 2003 had hij de hoop dat het mogelijk was om Europese afspraken te maken over een

aanvaardbaar gemeenschappelijk minimumniveau voor vennootschapsbelasting. Die hoop heeft hij laten varen, terwijl het wel mogelijk is om afspraken te maken over lagere lonen, slechtere arbeidsomstandigheden en minder sociale zekerheid. Dus soms is het wel mogelijk om op Europees niveau afspraken te maken. Op andere terreinen kan dat echter veel minder. Hoe komt dat?

De staatssecretaris zegt dat de komende jaren de economie zal groeien en in beweging zal komen. Er zullen hogere winsten worden gemaakt, maar hij verwacht dat juist met het oog op die groei en de dynamiek van de economie de vennootschapsbelasting lager zal moeten worden. Dus: meer winst voor bedrijven en tegelijk veel minder belasting.

Dat zijn toch drie opmerkelijke punten van dit debat. Verder zijn wij weer gestuit op twee stevige taboes. Ik wist dat wij daarop zouden stuiten, maar ik wilde weten hoe hard die taboes nog waren. Welnu, zij blijken hard te zijn. Ik denk nu aan ons voorstel om budgettair neutraal iets te doen voor gezinnen met kinderen en een laag inkomen en aan het geven van een inkomensafhankelijke kindertoeslag. Dat is eigenlijk niet mogelijk. Hoe komt dat? Willen wij geen inkomensafhankelijke regelingen? Ik weet dat het kabinet die regelingen niet graag wil, maar zij bestaan. De zorgtoeslag is inkomensafhankelijk, maar ook de compensatie voor de gestegen energiekosten zou inkomensafhankelijk zijn. De weigering kan dus niet gebaseerd zijn op het idee dat er geen inkomensafhankelijke regelingen mogen zijn. Om welk taboe gaat het dan wel? Mogen misschien de verschillen niet kleiner worden? Is dat het taboe waar wij hier op stuiten? Is dat de harde kern? Jarenlang mochten de verschillen in de samenleving groter worden, maar niet kleiner. Waarom? Het lijkt mij juist wel goed voor de samenleving dat de verschillen kleiner worden. Waarom is het zo gevaarlijk dat de verschillen in de samenleving niet groter, maar kleiner worden?

Een ander taboe betreft natuurlijk de hypotheekrenteaftrek. In het volgende kabinet zal deze sponsoring van de rijken ongetwijfeld aan de orde worden gesteld. Die sponsoring is een openeindregeling. Deze minister wil die nog niet afschaffen. In 2005 zal de overheid 11,7 mld. kwijt zijn en de 7% rijkste huishoudens strijken daarvan 3,2 mld. op, terwijl aan de totale huursubsidie 1,7 mld. wordt uitgegeven. Van die cijfers schrik ik steeds weer. Eigenlijk zijn de verschillen ongehoord. Ik heb gevraagd wat de toename van de rente met 1% zal betekenen voor de inkomstenderving en welke verhoging wordt verwacht. Het antwoord daarop was: exacte kwantificering van de budgettaire gevolgen van de stijging is niet mogelijk. Dat betekent dat de regeling een open eind heeft. Deze minister laat deze openeindregeling bestaan. Ik meen dat hier de ideoloog Zalm de rekenmeester Zalm bijt. Een gemiste kans!

Voorzitter. Ik rond af. De minister is niet aan zijn laatste jaar bezig, maar hij is wel de langst zittende minister. Daarom is dit een aardig moment voor evaluatie. Ongetwijfeld heeft hij die zelf ook uitgevoerd. Ik heb hem gevraagd waarop hij meest trots is. Dat zal hij ongetwijfeld kunnen zeggen. Ik heb ook een aantal suggesties gedaan en daarmee gezegd waarop hij het minst trots zou kunnen zijn. Ik ben heel benieuwd waarop hij het meest en het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minst trots is. Als hij dat zegt wordt toekomstige historici een mooi inkijkje geboden in het politiek gevoelen van deze minister.

Wij steunen de motie van de leden Essers, Terpstra en anderen. Het beleggingsadvies voor de minister en de staatssecretaris is met de huidige stand van de beantwoording nog niet mogelijk, maar ik heb goede hoop dat er in tweede termijn nog iets kan veranderen.

*N

De heer **Schuyer** (D66): Voorzitter. Ik wil de bewindspersonen hartelijk danken. Voor de verandering begin ik met een aantal opmerkingen die in eerste instantie de staatssecretaris raken. Ik concentreer mij daarbij in hoofdzaak op de landgoederen. Zelf loop ik daar bijna dagelijks. Ze zijn allemaal van vroegere scheepsmagnaten, zoals Kröller-Müller en Van Ommeren. Die landgoederen zijn allemaal opengesteld voor het publiek en vormen een uitmuntend recreatiegebied. Het is van belang voor de Nederlandse samenleving dat wij die landgoederen behouden. Dat kan alleen maar met een bepaalde faciliteit. De staatssecretaris is er al buitengewoon ver in gegaan; laat daar geen enkel misverstand over bestaan. Hij heeft zeer uitvoerig schriftelijk geantwoord. Het is een zeer technische kwestie. Ik heb al gezegd dat het er in de kern om gaat dat alle gebouwen op een landgoed economisch gezien kunnen worden verkocht met behoud van lopende en eerder genoten faciliteiten. Niemand wil terug naar de problematiek van de postzegellandgoederen. De staatssecretaris heeft volstrekt gelijk dat wij die met kracht hebben willen bestrijden.

Niettemin is uit de schriftelijke beantwoording niet te halen dat de staatssecretaris daarin wil bewegen. Ik zal op dit punt een motie indienen. Misschien kunnen wij die later intrekken, als de staatssecretaris er toezeggingen over doet. Anders moeten wij gelijk naar een derde termijn toe. Dat is lastig. Ik heb dan ook de eer om op dit punt een motie in te dienen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Schuyer, Rabbinge, Essers en Biermans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het vanuit het oogpunt van natuurbehoud van belang is dat landgoederen die bezwaard zijn met het recht van erfpacht, als geheel kunnen worden gehandhaafd;

verzoekt de regering, te regelen dat percelen kleiner dan 5 ha die in erfpacht worden uitgegeven de fiscale faciliteiten behouden,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. E (30306).

**

De heer **Schuyer** (D66): Voorzitter. Ook wij zullen de motie-Essers steunen. De overwegingen zijn vorig jaar gegeven. Gelijkheid van behandeling is van belang ten opzichte van hetgeen in die motie wordt verwoord. Daarom zal die onze steun krijgen.

De staatssecretaris heeft het curieus genoemd dat ook ik kritische kanttekeningen heb geplaatst bij de overdaad aan faciliteiten voor de film. Dat snap ik wel, maar ik ben hier niet gehouden aan het Paasakkoord. Het is van veel groter belang dat er een royaal gebaar is gemaakt: als wij daarvan afkomen, hevelen wij het budget over naar de staatssecretaris van Cultuur. Dan komt het aan de subsidiekant en kan het worden afgewogen tegen andere aspecten. Zo hoort het ook.

Ik krijg graag een tweetal overzichten naar aanleiding van de discussie die wij hebben gevoerd over wat er elders in Europa plaatsvindt. Ik heb in eerste termijn gevraagd naar de successiewetgeving, maar ik heb er geen antwoord op gekregen. Hoe zit dat precies in de EU-landen, in het bijzonder in de eurozone en wat zijn de wijzigingen? Ik ben op de hoogte van de positie van Italië, die het successierecht geheel heeft afgeschaft. Met de discussie in het kader van het Belastingplan van 2001 met de "race to the bottom" was dat voor mij een reden om eerder een vlucht van kapitaal uit dit land te verwachten door successie dan door de vermogensbelasting.

Eenzelfde overzicht, al was het alleen maar als voorschot op de discussie, wil ik graag over de ontwikkelingen rondom de dividendbelasting in de andere landen van de EU.

Over de biobrandstof heeft de heer Rabbinge een vrij uitvoerig betoog gehouden dat mij zeer aanspreekt. Helemaal los van die discussie en de inhoud verzoek ik de staatssecretaris om in de toekomst niet meer een faciliteit te creëren voor een jaar als voorloper op hetgeen in Europa plaatsvindt. Ik zie er het nut niet van in. Als het al gebeurt, dan zou dat toch met meer argumenten moeten worden omgeven. Nogmaals, het is een klein punt en ik doe er verder het zwijgen toe.

Ik heb een opmerking gemaakt voor de vlaktaks, maar de minister heeft er niet op gereageerd. Ik zou dat toch prettig vinden. Het is hier al eens vaker aan de orde geweest en het is echt niet morgen ingevoerd. De discussie heeft al in Duitsland plaatsgevonden en vindt ook elders plaats. Als wij ooit serieus naar de vlaktaks kijken, dan moeten wij totaal anders naar de hypotheekrenteaftrek en de pensioenfaciliteiten kijken. Ik bedoel niet dat wij de hypotheekrenteaftrek willen afschaffen. Als je vlaktaks invoert, dan kun je dat alleen maar serieus in discussie brengen als je bereid bent om dat systeem ingrijpend in te zetten.

Ik heb gevraagd hoe de minister aankijkt tegen de taxatie van het Centraal Planbureau, dat de dollar versus de euro op 1,20 zet in 2006. Dat komt mij laag voor. Dit is van belang, omdat onze energieprijzen, met name olie,

sterk is gekoppeld aan de dollar. Wij gaan akkoord met een behoedzaam scenario van begroten, maar ik wil wel weten of er in de Voorjaarsnota nog discussie kan plaatsvinden over compensatie van hoge energiekosten dan wel of dit uit de wereld is met het akkoord dat onlangs is bereikt. Ik zou het laatste betreuren. Ik vind dat de compensatie in het voorjaar zo nodig opnieuw op de agenda moet kunnen komen.

Ik kom bij Europa. Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van de heer Leijnse over de effecten op het binnenland. Ook ik had dat nadrukkelijk bedoeld. Ik heb volledig begrip voor de positie van de minister, die zegt: het is een hard gevecht in Europa; daar moet je niet met allerlei nuances en pourparlers komen. Ik snap dat en steun hem daarin. Vanochtend heeft in het hoofdartikel van de Volkskrant een zinvolle bijdrage gestaan over de positie van Engeland. Dat zal toch iets moeten schuiven en wij zouden niet al te lastig moeten zijn ten opzichte van die nettobetaler, omdat 700 mln. een heel goede stap in de goede richting is. De minister moet wel afwegen dat je, als je dat afwijst, jarenlang helemaal niks vangt. Deze overweging mag hij bij zijn oordeelsvorming betrekken, waarbij ik mij voorzichtig uitdruk.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor de gedegen wijze waarop zij de Kamer van antwoorden hebben voorzien. Veel politiek nieuws vloeide uit dit debat niet voort, maar dat hoeft je ook niet altijd te beogen. Ik noem wel de ook voor mijn oren wat zure en onverwacht harde kritiek van beide woordvoerders van de PvdA-fractie aan het adres van minister Zalm. De heer Terpstra heeft op zijn manier geprobeerd er een verklaring voor te geven. Misschien heeft de minister er zelf nog gedachten over. Ik had het zo niet verwacht. De heer Leijnse sprak een paar keer wat laatdunkend over de pepernoten van de heer Verhagen. Ik ben benieuwd wat de PvdA-fractie in de Tweede Kamer en later in de Eerste Kamer zal doen, als die pepernoten in wetgeving langskomen. Ik zal hem dan aan deze woorden herinneren.

Aan de staatssecretaris vraag ik hoe het verder gaat met het akkoord dat is bereikt na de controverse Verhagen/Zalm. Wij zullen volgende week wel stemmen over het Belastingplan en dat zal ook wel worden aanvaard. Ik neem aan dat er later nog een wetsvoorstel komt waarin dat akkoord wordt verwerkt. Kan de staatssecretaris er iets over vertellen?

Ik ga terug naar de minister. Ik constateer dat veel van zijn standpunten inmiddels in beton zijn gegoten. Dat mag hij halverwege een kabinetsperiode. Hij kan het zich ook permitteren, omdat de economische parameters goed staan en omdat hij kan voldoen aan de Europese disciplinaire eisen.

Ik dank hem voor hetgeen hij over de AOW heeft gezegd. Los van de vraag wat je intrinsiek vindt van de Duitse voorstellen, zijn ze de moeite van het bespreken waard, ook in de komende jaren. Nederland heeft op dit punt weliswaar de zaakjes op orde, maar het is toch

interessant om te kijken hoe de oosterburen dat gaan aanpakken.

Ik kom bij de hypotheekrenteaftrek. Ik kan het woord zo langzamerhand niet meer door de keel krijgen, zeker niet als minister Zalm in de buurt is. Hij heeft overigens de vrijheid om wat dit betreft zijn standpunten dubbel in beton te gieten. Hij heeft ook het recht om kortzichtig te zijn. Maar ik zou het toch op prijs stellen, als hij wilde reageren op het citaat dat ik gaf van de heer Brinkman. Niet alleen de inhoud is interessant, maar ook het feit dat juist de heer Brinkman erop heeft gewezen dat je de hypotheekrenteaftrek best kunt aftoppen, omdat je het geld dat je daardoor vrij krijgt kunt besteden ter verbetering van de woningvoorraad in de grote steden. Dat lijkt mij een heel toekomstgericht en verstandig voorstel. Misschien kan de minister uit de bescheiden bedding van Financiën weggomen en een bredere politieke benadering opbrengen om het voorstel van de heer Brinkman te beoordelen.

Ik dank de staatssecretaris voor hetgeen hij heeft gezegd over de film-cv. Hij heeft bepaalde verwachtingen gewekt. Wij wachten af, maar zijn koers is duidelijk.

Wat de biobrandstoffen betreft, heb ik goed geluisterd naar het college van collega Rabbinge. Hij heeft mijn eigen simpele opmerkingen bevestigd die ik eerder gisteravond heb gemaakt. Ik wil de staatssecretaris slechts voorhouden dat hij zich naar mijn volle overtuiging laat gebruiken om te verhullen dat de sector verkeert heel slecht scoort op de reductie van CO₂-emissie. Misschien wil hij dat erkennen. Dan zal ik verder ervoor stemmen.

Ik kom bij het successie- en schenkingsrecht en de vrijstelling voor algemeen nut beogende instellingen. Ik hoorde de staatssecretaris alle vragen heel kort samenvattend beantwoorden met de kreet: voor de kerken verandert er niets. Dat is een theologisch zeer aanvechtbare uitspraak, maar daarover zullen wij het niet hebben. Alle kerkvoogden in Nederland zullen hem zeer erkentelijk zijn voor deze nadere verduidelijking. Met deze dankwoorden wil ik afsluiten.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Ik wil graag mijn dank uitspreken voor de voortreffelijke mondelinge en schriftelijke beantwoording door de beide bewindspersonen. Het huiswerk was weer uitstekend gedaan. Daarvoor niets dan waardering.

Ik ga eerst in op de discussie die ik had met de minister. In feite heb ik alleen maar bij de aanhef opmerkingen gemaakt, maar ik heb hem kennelijk toch geraakt, want hij heeft daar zelfs drie keer over gesproken. Dat vond ik erg plezierig. Het is van belang om daar nog even op in te gaan.

Ik geef hier niet als decaan van een universiteit of als collega-wetenschapper een oordeel over de wetenschappelijke activiteiten van onze minister. Dat staat buiten kijf. Hij is een reus op technisch-economisch gebied. Hij heeft bij voortduring bewezen dat zijn begrotingsbeleid de toets der kritiek ruim kan doorstaan. Hij heeft een breuk met het verleden tot stand gebracht. De randvoorwaarden die gaandeweg zijn ontwikkeld, zowel

bij het uitgavenplafond als het lastenkader, zijn niet voor niks ontwikkeld. Die hebben heel goed gewerkt.

Hij heeft uiteengezet hoe het zat met de noodremprocedure. Daar doe ik niets aan af. Ik denk ook dat het goed is dat hij een systeem heeft waarbij hij een beetje hoog kan blijven vliegen, terwijl hij toch het idee heeft dat het allemaal wel goed komt. Daar zijn twee redenen voor. In het kabinet heeft hij niks te duchten, want met zijn ervaring en zijn intellectuele superioriteit kan hij de anderen heel goed de baas. Dat staat buiten kijf. Daarnaast heeft hij een staf, een directoraat-generaal rijksbegroting, die bijzonder goed functioneert en ook ex ante de zaken goed in beeld heeft. Hij zegt dat hij wel laconiek kan zijn, want hij weet dat hij een goede staf heeft die een en ander behoorlijk in de gaten heeft en de zaken ook ex post beoordeelt.

Daar ging het allemaal niet om! Dat hoef ik niet nog eens te beamen, maar ik doe het wel, omdat ik niet de indruk wil wekken dat ik dat niet onderken.

Wij zijn een politiek lichaam en wij moeten politiek naar deze zaak kijken. Het valt mij dan op dat wij te maken hebben met feiten en met percepties. De feiten zijn dat bezuinigingen en ingrijpende systeemveranderingen plaatsvinden en dat er een achterblijvende economische groei was. Een zwaluw maakt nog geen zomer en daarom ben ik er een beetje huiverig voor om nu al te roepen dat het allemaal zo geweldig goed gaat. Wellicht gaat de groei door de 2,5% heen naar boven, zoals het CPB heeft voorspeld. Dat kan, maar dan nog zijn wij in Europa niet echt een voorloper en nog steeds een achterblijver. De perceptie is dat er geen goed investeringsklimaat is. Op een aantal plekken is er geen vertrouwen in de sociale partners. Innovatie blijft achter. Bij de vorige algemene en financiële beschouwingen heb ik daar uitgebreid over gesproken. Ik breng nog even in herinnering dat de minister toen zei dat de overheid wel behoorlijk bijdraagt aan de innovatie, maar dat het bedrijfsleven enorm achterblijft. De private partijen investeren niet. Op de vraag wat daarvan de oorzaak is, zei de minister: ik kan het paard wel naar de trog brengen, maar ik kan het niet dwingen te drinken. Als je vervolgens ook nog wilt dat het paard het linkerbeen optilt en met zijn kop schudt, komt het niet voor elkaar. Je zult het innovatieve klimaat op een goed moment moeten stimuleren. Daar gaat het om. Dat was de aarzeling. Daar had ik mijn kritische kanttekeningen bij. Om die reden maakte ik in het begin zulke opmerkingen. Wat dit betreft, wil ik het hierbij laten.

Mij rest nog het maken van een groot aantal opmerkingen over de belastingen, waarover ik met staatssecretaris Wijn heb gediscussieerd.

1. Het debat over de biobrandstoffen was heel nuttig. De staatssecretaris spreekt over de tweede generatie biobrandstoffen. Daarmee doelt hij op de verwerking van hout en allerlei afval door middel van enzymatische of andere processen. Ik vind het prima dat dit gebeurt, maar wij moeten ons wel realiseren dat dit nooit meer dan 2% kan zijn. Die grens moeten wij heel duidelijk vermelden. Een groei naar 5% kan nooit uit dit soort afvalproducten worden gehaald omdat de hoeveelheden er gewoon niet zijn. De druk om een groei naar 5% te realiseren, heeft dan tot gevolg dat het realiseren van biobrandstoffen of

energiewinning naar de akker wordt verplaatst, met alle gevolgen van dien. Ik heb die al in mijn eerste termijn geschetst. Ik dring er daarom op aan, vast te houden aan die 2% en goed te evalueren of de zaken zich zo ontwikkelen als is voorzien. Het is te gemakkelijk om te zeggen dat wij er wel komen met de tweede generatie biobrandstoffen. Ik vind het prachtig dat het afval wordt verwerkt en dat daarbij energiewinning plaatsvindt, maar let wel, wij moeten geen vertrouwen wekken in energiewinning op de akker als hoofddoel van de primaire productie. Integendeel, dan kun je beter met organische zonnecellen gaan werken. Ik zal de staatssecretaris zo direct nog een artikeltje geven. Dan kan hij dat lezen. Misschien is dat behulpzaam.

2. De bpm. De staatssecretaris zegt dat de grenzen van de accijns zijn bereikt. Hij zegt ook dat hij het systeem dat Italië versus de Verenigde Staten in de jaren vijftig en zestig kenden, niet kan hanteren vanwege de grenzen met Duitsland en België. Dat zou niet lukken. Toch geef ik hem in overweging om dat wel goed in de gaten te houden. Waarschijnlijk is dat systeem veel attractiever en minder fraudegevoelig dan het systeem dat wij nu op schaal dreigen te gaan introduceren. Daarom hebben wij daar ook zoveel kanttekeningen bij gemaakt.

3. De motie over de Vpb wordt door ons ondersteund. De uitgangspunten die de staatssecretaris in het debat naar voren bracht steunen wij van harte, maar laten wij die uitgangspunten ook uitwerken in een aantal doelen, mogelijke opties en ontwikkelingsrichtingen. Dat wordt met deze motie beoogd. Ik stel het op prijs als zij op een behoorlijke wijze wordt uitgewerkt.

4. Ik heb ook met de staatssecretaris gediscussieerd over de filantropiewet. De staatssecretaris zegt dat wij de filantropiewetten niet in een ijltempo gaan introduceren. Dat kan. Ik wil hem ook aanraden om dat niet te doen en dat nog even te temporiseren. Tegelijkertijd wil ik een punt benadrukken dat in de beantwoording niet aan de orde is gekomen, namelijk de poging om meer dynamiek te krijgen in het "kapitaal in de dode hand". Als dat sterk groeit in de Nederlandse samenleving, is het van belang om dat te mobiliseren en te benutten. Naar ik meen heeft deze staatssecretaris vorige week samen met staatssecretaris Van Gennip de tante Agaathregeling weer van stal gehaald. Ik heb hem gevraagd, dan ook maar de opa Gerrit- en de oma Yvonneregeling in het leven te roepen. Dat zijn allemaal varianten op eenzelfde thema. Het gaat erom kapitaal in de dode hand, dat bij coöperaties, bij corporaties, bij stichtingen en bij allerlei organisaties aanwezig is, te mobiliseren voor een aantal goede activiteiten, hetzij op het gebied van milieu, hetzij op het gebied van de wetenschap. Het systeem dat het Innovatieplatform heeft geïntroduceerd, kan worden uitvergroet.

Het lijkt mij goed om mijn verzoek in herinnering te brengen om nauwkeuriger te bezien op welke wijze wij met regulerende heffingen dan wel met bestemmingsheffingen omgaan. Wij hebben daar wel eens eerder over gediscussieerd. In de Miljoenennota staat nu een bedrag van ongeveer 3,7 mld. ingeboekt voor de regulerende energieheffing. Als regulering het oogmerk is, moet dat geld weer teruggeleid worden, want het gaat om regulering. Is het bedoeld als een verbreding van de

belastinggrondslag, dan is er iets anders aan de orde. Ik denk dat wij daar zuiver in moeten zijn. Bestemmingsheffingen zijn voor bepaalde bestemmingen. Daar zit vaak ook iets van een regulerende component in, maar het gaat erom de bestemming te realiseren. Bij regulerende heffingen proberen wij gedrag te beïnvloeden. Wij zijn voor een verbreding van de belastinggrondslag, maar wees daar dan eerlijk in en laat dat ook merken. Dan wordt daar op een andere manier mee omgegaan dan nu in de begrotingsstukken wordt aangegeven. Ik stel het op prijs als hierop nog antwoord wordt gegeven.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Ik beloof de heer Leijnse dat ik ook eens langduriger de zegeningen van de Europese Unie zal bezingen, op straat of aan de overkant, maar dat doe ik niet nu.

Het probleem van gezinnen met kinderen met een perspectiefloos bestaan is niet alleen een kwestie van inkomenspolitiek. Dat is bijvoorbeeld ook een kwestie van voor- en vroegschoolse educatie, zeker als het daarbij om allochtone gezinnen gaat. Daarin hebben wij echt fors geïnvesteerd en wel zodanig fors dat het geld tot nu toe nog nooit is opgemaakt. Dat breiden wij overigens wel uit. Voor vmbo en mbo hebben wij aparte aandacht. Dat is ook heel belangrijk voor deze groep. Dat geldt natuurlijk ook voor de problematiek van praktijkstages enzovoort. Ik ben het met hem eens dat dit bijzondere aandacht verdient.

Inkomstenmeevallers gaan helemaal in het saldo. Dat ligt anders bij de uitgavenkant. Dat creëert in principe ruimte binnen het uitgavenkader. Komen wij echt in een hoogconjunctuur terecht, dan is het verstandig om het uitgavenkader niet helemaal op te vullen. Daar hebben wij ook afspraken over gemaakt. De conjunctuur stijgt weliswaar, maar in 2006 wij hebben nog geen hoogconjunctuur. Waarschijnlijk zitten wij nog onder het trendmatige niveau van het nationaal inkomen, maar wij trekken daar wel naartoe. Die clauseule speelt dus nog geen rol.

Dan de lastenverlichting. Wij hebben nu plotseling meer lastenverlichting dan wij dachten, bijvoorbeeld doordat de premies voor de ziektekostenverzekering lager zijn vastgesteld. Dat is iets wat het kabinet niet echt in de hand heeft. Volgend jaar kan dat wel eens anders uitpakken doordat de premies hoger worden vastgesteld. Dat noopt mij dan tot compensatie, niet alleen via de zorgtoeslag, maar ook via de belastingen in het algemeen. Dat is nog een onzekere factor, waarvan de omvang van de belastingverlaging mede afhankelijk zal zijn.

Als ik het mij goed herinner, is in de Miljoenennota 2004 voor het eerst geschetst wat de betekenis is van een flexibilisering van de AOW. In die zin hebben wij de discussie daarover in analytisch opzicht geopend. Dat leidde natuurlijk onmiddellijk tot een debat over de vraag of het kabinet de AOW-leeftijd gaat verhogen. Het antwoord daarop is "nee" geweest, maar wij hebben wel de problematiek en de bijdrage die een flexibilisering of een geleidelijke verhoging van de AOW-leeftijd kan geven, geschetst.

Wat vandaag tot mijn verrassing aan de orde kwam, is de kwestie van de AOW-financiering. Ik heb het nog eens even goed nagegaan. In de wet staat sinds 1997, dat was al Paars 1, een maximumpercentage van 18,25. In 2001 was dat 17,9% en sindsdien is het 17,9% gebleven. Er zit nog een piepklein gaatje tussen de actuele premie en de maximumpremie. Inmiddels is de rijksbijdrage aan de AOW -- dan spreek ik niet over het spaarfonds, maar over het echte AOW-fonds -- zo'n 4,9 mld. Op dit moment wordt dus 20% van de AOW-uitgaven gedekt uit rijksbijdragen. Als wij in 2006 hadden gekozen voor een helemaal dekkende omslagpremie, dan zou het AOW-premiepercentage 22,6 zijn in plaats van 17,9. Wat mij betreft, blijft dit ook de politiek voor de komende jaren. Dat is nog afgezien van de kleine 0,35 die er nog in zit.

Gelet op het verzoek van de voorzitter om deze termijn snel te houden, lijkt het mij niet vruchtbaar om uitgebreid te filosoferen over de hypotheekrenteaftrek. Misschien kunnen wij dat volgend jaar weer eens doen.

Ik maak een kleine correctie op de interpretatie van de heer Terpstra van de woorden van de heer Zijlstra. Uiteraard was Zijlstra de uitvinder van het trendmatig begrotingsbeleid, maar het is niet zo dat hij een uitgavenkader had. Zelfs niet voor de rijksuitgaven. Hij wilde namelijk elk jaar de mogelijkheid hebben om, als de ruimte voor uitgaven te groot was, daarmee de belastingen te verlagen, of als de ruimte te klein was, die ruimte aan te vullen door middel van een belastingverhoging. Het was dus geen vast uitgavenkader, maar dat is een professorale correctie. Overigens ben ik uiteraard veel "intellectuele erkentelijkheid" verschuldigd aan de heer Zijlstra. De heer Terpstra heeft helemaal gelijk met zijn opmerking over de uitbreiding tot de sociale verzekering.

De heer Biermans vroeg naar de merites van de negatieve inkomstenbelasting. Mijn opvatting is dat dat alleen maar interessant is als het als vervanging kan dienen van de sociale zekerheid. Dan is het een mooi systeem omdat je dan een vloeiende overgang hebt naar de arbeidsmarkt. Dat betekent dan wel dat de hoogte van het basisinkomen enorm belangrijk is voor een beoordeling van de economische merites. Als iedere Nederlander eerst een paar duizend euro krijgt en het wordt vervolgens via marginale tarieven teruggehaald, zullen die tarieven zeer hoog moeten zijn en zal de werkweek waarschijnlijk korter worden. Naarmate het basisinkomen lager is, wordt het economisch interessanter maar sociaal problematischer; naarmate het basisinkomen hoger is, zijn de economische gevolgen negatiever. Dat heeft in de tijd dat ik directeur was het CPB uitgewerkt in een van zijn langetermijnstudies.

Bij de VPB-revisie is budgetneutraliteit uitgangspunt. Ik zeg niet dat er helemaal geen geld bijgestoken kan worden, maar ik ben ervan overtuigd dat wij die operatie beter kunnen vergeten als wij twee grote bouwstenen van de dekking -- de afschrijving onroerend goed beperken tot de economische waarde en de carry back carry forward-problematiek -- niet meer hebben. Dan is er helemaal geen dekking meer en ik beschik niet over de miljarden die nodig zijn voor een forse tariefsverlaging.

Van pps-constructies in de zorg kan slechts op ad-hocbasis sprake zijn. Wij hebben al gekeken naar de mogelijkheid van een fonds. Dat lijkt heel simpel, maar het blijkt in de praktijk bij de gemeenten buitengewoon problematisch te zijn. Daarom moeten wij eerst maar eens bezien hoe projecten op ad-hocbasis uitpakken. Dan zal blijken of wij eventuele problemen op het gebied van de btw kunnen wegnemen. Het moeten dan wel substantiële projecten zijn.

De heer Thissen had het over spookbeelden en doemdenken. Als wij alle bestaande arrangementen intact hadden gelaten, zou er alle aanleiding zijn geweest om somber te zijn over de toekomst. Al de door ons aangebrachte veranderingen in de wetgeving waren nodig om Nederland toekomstbestendig te maken. Gelukkig hebben wij daar een parlementaire meerderheid voor. Op belangrijke onderdelen hebben wij zelfs overeenstemming met de vakbeweging bereikt; ik kan ook zelf de toekomst wat vrolijker en rustiger tegemoet zien.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat laatste gun ik u graag, ook al kan het kabinetsbeleid er nooit op gericht zijn om het welbevinden van een van de ministers te stimuleren. Het ging mij niet zozeer om de inhoud van de hervormingsagenda, maar het verhaal erachter. Dat was te somber en leidde tot doemdenken. De burgers werd de moed ontnomen om te investeren.

Minister **Zalm**: Dat geloof ik niet. Van pijnlijke hervormingen moet eerst de noodzaak worden aangetoond en vervolgens moet je die hervormingen zien te realiseren. In het derde stadium kan je dan optimistischer tegen de toekomst aankijken. Als mensen het gevoel hadden dat het slecht ging in hun portemonnee, hadden zij gelijk. Zij zijn immers drie jaar achtereen gemiddeld genomen in koopkracht achteruit gegaan. De lonen zijn gematigd en de belastingen en premies zijn verhoogd. Over de brede linie was sprake van een koopkrachtdaling. Dat gold zowel voor 2004 als voor 2005. Volgend jaar zal dat beeld kantelen. Wij zijn terecht gekomen in een betere vertrekpositie dan andere landen. De Duitsers worstelen nog steeds met het probleem van de budgettaire sanering die zij hebben vooruitgeschoven. Dat geldt ook voor de Italianen, de Fransen, de Portugezen en de Grieken. Wij hebben vrij drastische maatregelen genomen waardoor er nu sprake is van normale beleidsdiscussies. Dat is beter dan een ellenlange en halfslachtige operatie. Je wordt er niet populair van, maar uiteindelijk ben je toch beter af.

Het inkomensafhankelijk maken van de arbeidskorting is een klassiek punt van GroenLinks. Het heeft als bezwaar dat de marginale tarieven stijgen. Wij kennen al vrij veel inkomensafhankelijke regelingen: belastingen, premies, pensioenpremies, huursubsidie, zorgtoeslag enz. Als daar ook nog een arbeidskorting bij komt, kom je terecht bij marginale tarieven die wij vroeger voor rijke mensen asociaal vonden. Als je geld aan de onderkant erin stopt en je wilt het aan de bovenkant afbouwen – de vloek van de goede daad – zien mensen bij enige inkomensvoortgang het meerdere terugvloeien naar belastingen en premies. Bovendien is er dan sprake van afbouw van de arbeidskorting, de huursubsidie en de zorgtoeslag. Er zijn dan ook weinig impulsen meer om je

beter te scholen of om harder en langer te gaan werken. Dat is een bezwaar van het nog verder inkomensafhankelijk maken van onderdelen van ons systeem.

Het is belangrijk dat er weer aandacht komt voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Alle ontwikkelingen in de sfeer van de high technology maken laaggeschoolde arbeid bepaald niet overbodig. Iedereen heeft de industrie voor ogen met al haar hooggeschoolde ingenieurs, maar handel en horeca zijn qua werkgelegenheid veel omvangrijker. Ook daar zijn nog goede mogelijkheden voor lager geschoolden om ingeschakeld te worden. Dat geldt eveneens voor de schoonmaak- en de zorgsector. In die laatste sector is ook nog een groot werkgelegenheidspotentieel, mits bepaalde organisatorische wijzigingen ertoe leiden dat bepaalde relatief eenvoudige werkzaamheden niet alleen door hbo- en mbo-personeel hoeven te worden gedaan. Dat vereist de nodige creativiteit, maar dat komt vanzelf als de arbeidsmarkt weer wat krappere wordt en je het niet meer voor het uitkiezen hebt, zoals nu het geval is.

De heer Thissen vindt dat als de WMO een open einde wordt, het Rijk dat moet financieren. Macro gesproken ben ik dat met hem eens. Met de VNG heb ik afgesproken dat de WMO niet in het Gemeentefonds terecht komt en conform de oude systematiek wordt uitgevoerd. Er wordt daarentegen gekeken naar de groei van de voornaamste doelgroep, te weten de extramurale ouderen. Met het budget wordt daarmee op voorhand rekening gehouden. Verder heb ik al gezegd dat als alle inspanningen van de gemeenten tot meer leiden, het er ook bij kan en dat, als het tot minder leidt, het er ook af kan. Ik ben bereid de WWB-systematiek van toepassing te verklaren op de WMO. Gemeenten die er erg veel geld insteken, doen dat op eigen kosten en zuinige gemeenten krijgen een voordeeltje. Vaak wordt de flexibiliteit van de inkomstenkant aangeroepen. Ik denk dat je als gemeente buffers kunt vormen. Via eigen vermogen kan ook flexibiliteit worden gecreëerd. De afgelopen jaren is dat eigen vermogen behoorlijk gegroeid.

Wat betreft de faillissementsfraude werden de getallen 1100 en 55 herhaald. Ik weet niet of bij dat laatste getal ook de Belastingdienst is begrepen. Deze dienst is ook vrij actief op dit vlak, hoewel er op de deur niet het bordje "bestrijding van faillissementsfraude" hangt. De staatssecretaris heeft al gezegd dat dit onderwerp ons zeer bezighoudt.

De heer Van Raak had het over een politiek van kleine veranderingen. Dat is een ervaringsfeit. Het kan natuurlijk wel eens groot worden, maar over het algemeen is het nogal beperkt. Hij houdt vol dat de inkomensverschillen steeds groter worden. Ik wil hem wijzen op pagina 120 van de MEV waar de beroemde puntenwolken staan. Als hij gelijk heeft, zou de betreffende puntenwolk schuin omhoog lopen. Dat is echter niet het geval. Je ziet bij de gepensioneerden de puntenwolk zelfs schuin aflopen. De onderkant zit veel zwaarder in de plus dan de bovenkant. Uit de CPB-gegevens kan ik dus niet afleiden dat de inkomensverschillen worden vergroot.

Dat ik in 2003 moeilijker deed over de vergrijzing dan nu, komt omdat wij inmiddels de Wet werk en bijstand

hebben. Verder is de WW aangepast en komt er een vervanger van de WAO. Bovendien zijn er veranderingen aangebracht in het schattingsbesluit en in de vut en de prepensioenen. Daarnaast komt er per 1 januari een nieuw zorgstelsel dat ook elementen van kostenbeheersing in zich draagt. Bij de premiestelling is in ieder geval de concurrentie al zichtbaar en hopelijk zal dat ook het geval zijn in de kostensfeer.

Voorzitter. Ik ben het meest trots op het begrotingsbeleid en het minst trots op de tunnel door het Groene Hart.

Een belangrijk probleem bij de vlaktaks is het financieringsvraagstuk. Als je een vlaktaks ophooft met allerlei toeslagen, ontstaat er opnieuw een ongelukkig model. Bij de financiering van de vlaktaks kan natuurlijk ook worden gedacht aan de uitgaven. Als je die strak in de hand houdt, kunnen belastingen worden verlaagd. Je kunt ook denken aan andersoortige aftrekposten. Een dekking in de sfeer van de pensioenfaciliteiten vind ik in dit verband nogal bezwaarlijk omdat het een van de financieringsbronnen is van de toekomstige vergrijzingsproblematiek. Naarmate er minder pensioenpremies aftrekbaar worden gesteld, zal er later minder pensioen worden belast. Daarom vind ik dat niet zo'n plezierige dekking.

De heer Schuyer vroeg zich af of de huidige eurokoers niet veel te laag is. Als je de termijnmarkt voor 2006 bekijkt, kom je ook op 1.20. Als hij daarover andere ideeën heeft, kan ik hem aanraden te gaan speculeren op de financiële markten. Als hij gelijk krijgt, kan hij daar heel rijk mee worden.

Als in het voorjaar blijkt dat de koopkracht in plaats van plus 0,25% min 0,25% is, komt uiteraard de koopkrachtcompensatie aan de orde. Dat was ook de strekking van de motie-Verhagen. De minister-president heeft hierover al het nodige gezegd. Als het beeld van september negatief afwijkt, staat uiteraard de belofte van het kabinet.

Ik neem kennis van zijn opmerkingen over de onderhandelingen over de financiële perspectieven. Het lijkt mij verstandig daarop niet te reageren, gelet op het feit dat wij binnenkort afreizen naar Brussel.

Aan het adres van de heer Van Middelkoop merk ik op dat ik geen verklaring heb voor de zure toon van de eerste termijn van de fractie van de PvdA. De tweede termijn van beide sprekers vond ik voor de oppositie zelfs heel vriendelijk. Dank daarvoor!

De opmerkingen van de heer Brinkman over de hypotheekrente vind ik interessant, maar mijn verhaal is nooit geweest dat de bouw zal instorten als de hypotheekrenteaftrek wordt beperkt. Ik heb altijd gezegd dat Nederlanders er recht op hebben om geholpen te worden bij het verkrijgen van een eigen huis. Het kabinet ziet grote voordelen verbonden aan het feit dat mensen over een eigen huis beschikken.

De heer Rabbinge blijft somber over de ontwikkelingen. Het bedrijfsleven zou nog steeds te weinig vertrouwen hebben. In eerste termijn heb ik al gezegd dat het producentenvertrouwen het hoogste is sinds vijf jaar. Vanaf 2000 is het gaan glijden, in 2003 werd het dieptepunt bereikt en nu is het weer aan het stijgen. Ook het consumentenvertrouwen neemt gestaag toe. Alle CPB-

indicatoren zijn positief. Het planbureau is optimistisch en ik meen dat wij er verstandig aan hebben gedaan om aan het begin van de kabinetsperiode allerlei vervelende zaken voortvarend aan te pakken. Wij kunnen nu met meer vertrouwen de toekomst tegemoet zien.

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. De heer Essers heeft zich aangesloten bij de complimenten voor de Belastingdienst. Ik dank hem daarvoor en ik zal die complimenten zeker doorgeven. Ik blijf zeggen dat wij nog een paar spannende weken tegemoet gaan. Momenteel wordt er letterlijk dag en nacht gewerkt. Er zal ongetwijfeld wel eens iets fout gaan, maar tegelijkertijd weet ik dat de Belastingdienst daar ongetwijfeld een oplossing voor zal vinden.

Er is gesproken over het personeelsbeleid van de Belastingdienst. Op dit moment is er inderdaad nog sprake van een algemene vacaturestop. Daar wordt wel eens een enkele keer een uitzondering op gemaakt voor een specifieke functie. Ik weet niet of de gemiddelde leeftijd nu precies een jaar hoger is. Op dit moment vertrekken er nogal wat mensen met FPU en dit kan ertoe bijdragen dat de gemiddelde leeftijd niet sterk stijgt.

Na 2010 zal er sprake zijn van een grote uitval. Wij zullen de komende jaren bezien hoe wij daarmee omgaan en of er extra middelen nodig zijn. Er is al eens in een brainstormsessie geopperd om weer een soort belastingacademie op te zetten waar bijvoorbeeld mensen met een vmbo-opleiding binnen de Belastingdienst een opleiding kunnen krijgen. Er is dus wel perspectief op verjonging van het inspecteurbestand, maar vooralsnog staat alles in het teken van het behalen van de taakstelling die wij bij het regeerakkoord hebben meegekregen.

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris neemt de complimenten voor de Belastingdienst graag in ontvangst, maar hij heeft al twee keer gezegd dat er de komende maanden nog van alles kan misgaan. Het lijkt wel alsof hij hier met een wat bezwaard hart staat. Ik zou zeggen: gooi het eruit! Wat kan er naar zijn verwachting in de komende maanden misgaan?

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. Uit de banken wordt mij gevraagd: wil je erover praten. Ik heb niet gezegd "kan", maar "zal". Dit zijn majeure operaties en ik wil de dag niet prijzen voordat de avond is gevallen. Ik ben ontzettend trots op de dienst en tot nu toe gaat het prima. In die zin zijn de complimenten op zijn plaats. Aan de andere kant houd ik van realistisch verwachtingsmanagement.

De heer **Raak** (SP): Betreft de zorg van de staatssecretaris bijvoorbeeld de zorgtoeslag? Is zijn hart daardoor bezwaard?

Staatssecretaris **Wijn**: Nee, op dit moment niet. Ik ga er nog steeds vanuit dat de zorg- en de huurtoeslagen op 20 en 27 december worden uitbetaald. Daar zit het niet, maar wij hebben ook nog sub-Walvis, enz., en die uitbetalingen,

je weet maar nooit. Er kunnen de gekste dingen gebeuren die niemand heeft voorzien. Twee weken geleden bijvoorbeeld zijn er 200.000 brieven verkeerd verstuurd doordat de naam, het soft-nummer en de adresbestanden niet goed gekoppeld waren. Ik vind dit echter ook niet het moment om doemscenario's te schetsen.

Over de handhavingsconvenanten zijn nog enkele vragen gesteld, maar ik denk niet dat die nu tot een verdere bespiegeling noden. De convenanten worden eind 2006 geëvalueerd en de Kamer zal worden geïnformeerd over de uitkomsten daarvan.

De minister heeft zojuist al het een en ander gezegd over de negatieve inkomstenbelasting. Ik heb al gezegd dat wij naar aanleiding van de motie-Crone een notitie zullen opstellen over het uitbetalen van de kindertoeslag met ingang van 1 januari 2008. Inmiddels is er wel een verzilveringsregeling getroffen voor de buitengewone uitgavenregeling. Het is onze lijn om de heffingskorting om te zetten in een toeslag en over te gaan tot defiscalisering. Het uitbetalen van heffingskortingen is een verdergaande variant. Wij zijn van mening dat iemand die geen belasting betaalt, ook niet in aanmerking moet kunnen komen voor een belastingkorting. Bovendien beland je dan al snel in discussies over een basisinkomen. Dit heeft dus nogal wat effecten, ook in bredere zin.

Iedere politieke partij die hulp nodig heeft om deze zaak technisch te verkennen, kan vanzelfsprekend bij ons aankloppen. Als de heer Essers er behoefte aan heeft om de argumenten op een rijtje te krijgen, zijn wij altijd bereid om informatie verstrekken, maar niet bij wege van de regering.

Ik zit met de motie-Essers c.s. over de overheidsbedrijven in mijn maag. Al mijn voorgangers hebben hier niet een, twee, drie een mouw aan kunnen passen. Er is ooit een contourenschets opgesteld aan de hand waarvan de belastingplicht voor overheidsbedrijven is onderzocht. De Vereniging van de Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen en de onderwijsinstellingen waren hier alle tegen; alle overheden hebben toen negatief gereageerd.

Vervolgens is deze problematiek meegenomen in de Werkgroep markt en overheid. Die werkgroep zat ongeveer op de lijn van deze Kamer. Daarna is in een wetsvoorstel voorgesteld om de Vpb-vrijstelling voor gemeentelijke vervoerbedrijven af te schaffen. Dit wetsvoorstel is zonder meer van de hand gewezen en daarmee dus het eerste het beste praktijkvoorbeeld van een situatie waarin sprake was van concurrentie tussen gemeentelijke en niet-gemeentelijke bedrijven en tussen verschillende modaliteiten van vervoer. Iedereen was het eens met het algemene uitgangspunt, maar dit wetsvoorstel heeft de Tweede Kamer niet overleefd.

Dit kabinet heeft in februari 2004 besloten om het wetsvoorstel Markt en overheid in te trekken. Blijkbaar is het niet zo zwart wit. Met name het CDA heeft altijd een soort driewegenleer gevolgd, tussen markt en overheid staan vormen van maatschappelijke ondernemingen in de weg waardoor het niet zo gek is om het "case by case" te bekijken. Wij doen dit ook en inmiddels zijn de energiebedrijven, Schiphol, de Bank Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank Vpb-

plichtig geworden. Wij staan open voor iedere suggestie om andere ondernemingen Vpb-plichtig te maken.

Ik heb u deze historische schets gegeven, omdat ik zojuist niet voor niets zo'n hard punt heb gemaakt van enerzijds de inbreng van een hoogleraar die ik zeer waardeer en anderzijds de verschrikkelijk ingewikkelde politieke werkelijkheid waarin wij ons bevinden. Als ik een signaal krijg dat dit op prijs zou worden gesteld, zal ik het wetsvoorstel over de gemeentelijke vervoerbedrijven opnieuw indienen. Na zo'n lang traject van fundamentele afwegingen lijkt het mij echter niet goed om dit opnieuw op te rakelen als wij niet weten waar dit uiteindelijk toe moet leiden. Daarom vind ik dit een ingewikkelde motie.

Ik wil de Kamer niettemin tegemoet komen. Het ministerie van Economische Zaken heeft een wetsvoorstel in voorbereiding dat in het kader van de Mededingingswet nadere gedragsregels voor markt en overheid zal stellen. Dit wetsvoorstel wordt binnenkort voor advies aan de Raad van State voorgelegd. Ik zal bezien of wij in samenhang met dit wetsvoorstel van het ministerie van Economische Zaken een wetsvoorstel moeten voorbereiden voor de verruiming van de Vpb-plicht voor overheidslichamen. Ik hecht er wel aan om eerst de voorstellen van het ministerie van Economische Zaken af te wachten, zeker ook omdat in de overweging van de motie zo de nadruk wordt gelegd op het concurrentiemotief. Overigens vind ik dit persoonlijk een wat eenzijdige benadering.

De heer **Essers** (CDA): In de motie wordt om een notitie gevraagd. Mag ik de staatssecretaris vragen om aan de hand van het wetsvoorstel van het ministerie van Economische Zaken een notitie op te stellen over de vraag hoe zich dit verhoudt ten opzichte van de belastingheffing? Ik wil dit graag in een ander vaarwater krijgen, opdat wij hierover op een rustige manier kunnen discussiëren, los van een concreet voorbeeld. Dit is mijn inzet.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zal de Kamer zo'n notitie toesturen, maar het is nauwelijks mogelijk om dit los van elkaar te zien. Ik geloof niet dat wij deze discussie los van alle voorbeelden kunnen voeren. Wij hebben dit traject al een paar jaar geleden afgelegd. Voorzitter. De minister zegt nu: het komt goed. Hij zal u een notitie toesturen.

De **voorzitter**: Wij houden u aan uw woorden.

**

Staatssecretaris **Wijn**: De heer Essers heeft gevraagd of de levensloopregeling invloed heeft op de keuze voor een rechtspersoon. Dit zou kunnen, maar de keuze voor een rechtsvorm wordt op veel verschillende manieren beïnvloed. Ik zit niet zo zwaar in die rechtsvorm neutraliteit. Het is ook waar dat veel bv's bijdragen aan een verdere juridische professionalisering van het economisch verkeer. Ik vind dat wij in de gaten moeten houden dat er een globaal evenwicht blijft bestaan. Wellicht komen wij hier in het kader van tariefbox 2 nog eens over te spreken. Ik zeg in alle eerlijkheid dat ik niet weet of dit doorslaggevend is.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Ik zeg u toe dat wij bij de invoering van de openbare vennootschap nog eens goed zullen bezien of deze vorm evenwichtig uitpakt bij bedrijfsopvolgingen.

De heer Biermans heeft gevraagd naar het onderzoek van de Wereldbank naar administratieve lasten. Ik heb al schriftelijk laten weten dat wij anders meten; wij zijn heel "sophisticated" met het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf en Actal die een en ander in de gaten houdt. Wij zullen hier niettemin grondig naar kijken, want ik vond dit wel een opvallend signaal al is het onderzoek tot stand gekomen met behulp van een adviseur bij een accountantsbureau. Het was erg kort door de bocht, maar dit signaal is toch serieus genoeg om op te pakken.

De heer **Biermans** (VVD): Ik wil er graag op wijzen dat wij ook maar een staatssecretaris van Financiën hebben.

Staatssecretaris **Wijn**: Ja, gelukkig wel.

De heer Biermans heeft verder gevraagd naar de beroepsregelingen en de Wet VPL. Het is waar dat een pensioenregeling "tout court" onzuiver is als niet aan het nieuwe kader wordt voldaan. Wij zullen hier nog eens naar kijken. Overigens voeren wij hierover overleg met de Unie van Beroepspensioenregelingen. Die regelingen kennen natuurlijk wel wat bijzondere karaktereigenschappen. Zo is de premie soms afhankelijk van de omzet en ontbreekt een werknemer-werkgeverrelatie. Wij zullen bezien of hier in de praktijk nog een aanpassing nodig is.

Ook is er gevraagd naar de administratieve lasten in verband met de jaarrekeningen. Wij willen voor kleinere ondernemingen de eisen voor de commerciële en fiscale jaarrekening volledig gelijk maken. In het eindplaatje mag het dan niet uitmaken of de fiscale jaarrekening commercieel is gemaakt of andersom, als de jaarrekening maar wel een goede grondslag biedt om belasting te heffen en om inzicht te krijgen in de situatie van de onderneming. Dit is ingewikkeld en wij zijn hierover in overleg met het ministerie van Justitie.

De heer Biermans stelde, voortbordurend op het initiatief van de heer Schuyer van twee jaar geleden, een vraag over de stadsherstellingswerken. De vragen zijn onlangs bij Brussel ingediend. Wij verwachten dat die in de loop van het jaar beantwoord zullen worden. Zonder goedkeuring van Brussel kan de maatregel voor monumenten niet in werking treden. Ik hoop dan ook dat Brussel snel zal antwoorden.

De bpm en de Luxemburgroute. De bpm is niet geharmoniseerd in de Europese Unie. Nederland kan hierover dus binnen de grenzen van het verdrag zelf beslissen. Dat betekent dat er geen wetstechnische belemmeringen zijn. Het is allerminst eenvoudig, maar dat neemt niet weg dat wij de Kamer een wetsvoorstel zullen voorleggen. Voor een aanpassing van de constructie is geen wetswijziging nodig.

Hoe om te gaan met de VPB-plicht voor woningbouwcorporaties? Woningbouwcorporaties hebben een maatschappelijke taak, maar ontplooiën tegelijkertijd ook commerciële activiteiten. Als uit de discussie met minister Dekker over de precieze taakafbakening van woningbouwcorporaties blijkt dat de VPB-plicht te ver gaat, kunnen wij, binnen de fiscale randvoorwaarden voor

staatssteun, bezien of de regeling versoepeld moet worden. Wij kunnen niet één op één aansluiten bij de definitie van het ministerie van VROM, omdat het binnen de fiscale regels moet passen. Als een woningbouwcorporatie -- ik gebruik nu lekentaal -- onder de vrije-marktgrens aan studenten verhuurt, dan valt dat niet onder de definitie van tijdelijke verhuur. Bij tijdelijke verhuur moet worden gedacht aan een verhuurder die een appartement verhuurt om het na korte tijd met winst te kunnen verkopen. De 80/20-grens werkt hierbij ook mitigerend, want bijvoorbeeld wijkgebouwen vallen daardoor ook onder de regeling. Volgens mij wordt de soep dus niet zo heet gegeten als hij wordt opgediend.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De soep wordt misschien niet zo heet gegeten als hij wordt opgediend, maar het antwoord van de staatssecretaris neemt mijn aarzeling toch niet helemaal weg. Moet je hiermee wel beginnen als het risico bestaat dat je de regeling later moet terugdraaien? Wij moeten nu de keuze maken tussen "nee, tenzij" en "ja, mits". Ik denk dat wij moeten kiezen voor "nee, tenzij" om te voorkomen dat er later problemen ontstaan. Is de staatssecretaris bereid om de regeling te temporiseren? Het is overigens mogelijk om de regeling pas over een jaar in te voeren en tegelijkertijd de wet onverkort te handhaven.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat gaan wij niet doen. De regeling zou al twee jaar geleden worden ingevoerd. In het Regeerakkoord was hieraan bovendien een budgettaire taakstelling verbonden. Twee rondes overleg met de woningbouwcorporaties heeft niets opgeleverd en daarom hebben wij dit voorstel ingediend. Ik ga ervan uit dat mijn inspecteurs op basis van het afwegingskader uit de wet heel goed kunnen bepalen of het wel of niet een commerciële activiteit is.

Ik begrijp heel goed dat de woningbouwcorporaties er alles aan doen om het te rekken, maar: al te wijs is nooit begonnen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dat is natuurlijk helemaal waar. Daarom is het ook zo verstandig dat de staatssecretaris een notitie heeft toegezegd.

Staatssecretaris **Wijn**: Laat ik er nog iets aan toevoegen: al te wijs is nooit begonnen; al te dwaas is onbezonnen. Al te dwaas zijn wij zeker niet.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ook dat is helemaal waar. Ik blijf er echter bij dat het aanbeveling verdient om te bezien of het mogelijk is om de invoering uit te stellen tot 1 juli, het moment dat de notitie naar de Kamer gestuurd moet zijn. Wij kunnen dan op dat moment een definitieve beslissing nemen.

Staatssecretaris **Wijn**: De beslissing om belasting te gaan heffen wordt vanavond genomen. Dat laat onverlet dat wij in het eerste halfjaar gaan onderzoeken wat de praktische gevolgen zijn.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Wij zijn het eens over de belastingheffing. Over commerciële activiteiten moet natuurlijk btw worden geheven. Wij spreken nu over de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

manier waarop wij de belastingheffing introduceren. Dat is ook de reden dat ik de staatssecretaris vraag om een halfjaar respijt. Daardoor kunnen wij het op een goede manier implementeren.

Staatssecretaris **Wijn**: Prima.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De staatssecretaris zegt "prima". Ik ga ervan uit dat hij daarmee instemt met mijn voorstel.

Staatssecretaris **Wijn**: Voor de stenograaf merk ik eerst maar op dat de heer Rabbinge VPB bedoelt en niet btw. Wij spreken hierover verder in het eerste halfjaar na de invoering.

Als de motie-Schuyer c.s. wordt aangenomen, zal ik het kabinet adviseren om haar niet uit te voeren. In de motie staat namelijk dat alle in erfpacht gegeven percelen kleiner dan de gemiddelde omvang recht geven op vrijstelling van de overdrachtsbelasting, de Successiewet enzovoort. Heel Amsterdam bestaat uit dat soort percelen! Dat zijn vaak erfpachten die heel lang duren, soms 50 jaar of eeuwigdurend, en in dat geval ligt het economisch eigendom de facto bij de erfpachter. Juist op het moment dat het economisch eigendom is overgedragen, komen wij terecht in de postzegelproblematiek. Dat betekent dat er de facto kleine stukjes van landgoederen zullen worden verkocht. Verhuur en tijdelijke erfpacht worden in dit wetsvoorstel overigens wel toegestaan. Als de erfpachtconstructie zo is vormgegeven dat het bijna verkoop is, gebeurt juist wat de heer Schuyer en ik willen voorkomen, namelijk afbrokkeling van de landgoederen.

Ik wil de heer Schuyer tegemoetkomen, want het kabinet is er zeker niet bij voorbaat op tegen om de landgoedbezittende klasse deze fiscale mogelijkheid toe te staan. Wij zijn er niet op tegen om de bezitters van een landgoed een fiscaal voordeel te geven, want wij beseffen ook hoe groot de natuurwaarde en de cultuurhistorische waarde van landgoederen is. Aan dit wetsvoorstel is echter een hele geschiedenis verbonden. In het verleden hebben sommige landgoedbezitters immers op een oneigenlijke manier gebruikgemaakt van fiscale faciliteiten. In 2000 is daarom besloten om de regelgeving aan te scherpen. In dit wetsvoorstel wordt het weer versoepeld.

Ik bied de heer Schuyer aan om de Kamer een brief te sturen waarin ik nogmaals de techniek uitwerk. Aan de hand van die brief kunnen wij deze discussie eventueel voortzetten.

De heer **Schuyer** (D66): Het voorbeeld van Amsterdam is natuurlijk ongelukkig, want daar bevinden zich geen landgoederen. In tweede termijn heb ik al gezegd dat ik het een ingewikkeld technisch voorstel vind. In de briefing is het punt van de landgoederen en natuurbeheer overigens helemaal niet aan de orde geweest. Verder zijn de betrokken organisaties rijkelijk laat met hun vragen en opmerkingen bij ons gekomen. Met het oog daarop neem ik het aanbod van de staatssecretaris aan. Ik wacht de brief af en houd mij motie aan. Ik wijs de staatssecretaris er nog wel op dat in de motie de intentie wordt verwoord die ligt achter punt 1 op blz. 6 van de schriftelijke beantwoording. Dat is de kern en ik kan mij dan ook niet goed voorstellen

dat deze kwestie de staatssecretaris zo zwaar op de maag ligt dat ze moet leiden tot crisisberaad in de ministerraad van aanstaande vrijdag.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Schuyer stel ik voor, zijn motie (30306, E) van de agenda af te voeren. **

Daartoe wordt besloten.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik gebruikte juist het voorbeeld van Amsterdam, omdat wij niet zouden moeten willen dat het bij de landgoederen straks net zo gaat als in Amsterdam.

Ik heb twee keer met de betrokken organisatie gesproken. Zij heeft daarmee bij mij ruimere toegang gekregen dan menig andere organisatie. Ik erken onmiddellijk dat het voorstel voor gebouwen ouder dan 25 jaar enigszins willekeurig is. Als een erfpachtconstructie de facto neer kan komen op verkoop, bevordert je eigenlijk verbrokkeling. Het wordt dan namelijk de vraag in hoeverre het hoofdhuis nog invloed heeft op dat kleine stukje perceel.

Ik zal de Kamer hierover een brief sturen aan de hand waarvan wij verder kunnen discussiëren. Ik stel het verder zeer op prijs dat de heer Schuyer zijn motie aanhoudt.

Voorzitter. De heer Biermans vroeg naar de positie van een zwembad voordat dat door de gemeente wordt geprivatiseerd. Bij een geprivatiseerd zwembad kan natuurlijk niet langer sprake zijn van overheidshandelen. Als een gemeente van een geprivatiseerd zwembad diensten afneemt, kan daarover dus btw verschuldigd zijn. De betaling is dan immers een vergoeding voor een geleverde prestatie. Of je die vergoeding een subsidie noemt, doet daar niets aan af. Hierover is veel jurisprudentie, aangezien hierover tot en met de Hoge Raad is geprocedeerd. Op dit moment wordt met de VNG overlegd over de vraag in hoeverre de betalingsvoorwaarden die aan die subsidie of bijdrage worden gesteld, hierbij een rol kunnen spelen.

De minister fluistert mij in dat het btw-compensatiefonds hierbij wellicht ook een rol kan spelen. Ik kan dat op dit moment niet overzien, maar ook dat punt zal in de brief worden meegenomen.

De heer **Biermans** (VVD): Wat bedoelt de staatssecretaris precies met: zal in de brief worden meegenomen? Mijn vragen hierover richtten zich namelijk op het recht van de gemeente op een bijdrage uit het btw-compensatiefonds. Een gemeente heeft dat recht als zij beschikt over een niet-geprivatiseerd zwembad. Als een zwembad wordt geprivatiseerd, loopt een gemeente tegen die verhoging van de btw aan. Kan de gemeente de btw verrekenen omdat het als ondernemer optreedt of is het btw-compensatiefonds van toepassing?

Staatssecretaris **Wijn**: In het algemeen handelt een gemeente dan niet meer als overheidsorgaan. Het is dan dus geen overheidshandelen meer, omdat de gemeente handelt als een privaatrechtelijke klant. Wij zullen over dit voorbeeld van schuring tussen markt en overheid met de VNG verder spreken.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Biermans** (VVD): De brief van de VNG dateert van juni 2005. Wanneer zal die brief worden beantwoord?

Staatssecretaris **Wijn**: In het eerste kwartaal van 2006.

De heer **Biermans** (VVD): Ik maak van de gelegenheid gebruik om enkele vragen te herhalen die niet door de staatssecretaris zijn beantwoord.

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel voor de omzetting afgewaardeerde vorderingen en hybride vorderingen in aandelenkapitaal heeft de staatssecretaris mij een brief toegezegd. Ik zou die brief voor vandaag ontvangen, maar ik heb hem nog niet gezien. Wij komen hier ongetwijfeld later nogmaals over te spreken, maar ik wil de staatssecretaris toch vragen om die brief spoedig naar de Kamer te sturen.

De tweede vraag betrof de stadsherstellingskader. In het kader van het Belastingplan 2006 heb ik gevraagd of alle activiteiten onder de vrijstelling vallen -- daar heb je hem al weer.

Dan heb ik als nabrander nog een laatste vraag, namelijk of de staatssecretaris een concept van een handhavingsconvenant kan overleggen.

Staatssecretaris **Wijn**: Als het goed is, is de brief over de budgetneutraliteit van Werken aan Winst vanochtend bij u aangekomen. Ik heb hem zelf ergens zien liggen. Het ging u om de vraag of het bedrag dat wij hebben vermeden als budgettaire derving door het wetsvoorstel inzake afgewaardeerde vorderingen, mag worden gebruikt als financiering voor een verlaging van het vpb-tarief.

De heer **Biermans** (VVD): Ik begrijp dat de brief er nog niet is. In de Handelingen staat precies wat ik heb gevraagd, dus het is misschien handig om die nog even in te zien en dan de brief op te stellen.

Staatssecretaris **Wijn**: De brief ligt bij de Kamer.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb geen brief gezien, en de collega's volgens mij ook niet.

Staatssecretaris **Wijn**: De brief is er; ik heb hem zelf ook zien liggen, met mijn handtekening er onder.

Over het wetsvoorstel inzake de afgewaardeerde vorderingen merk ik op dat wij voor het tussentijdse regime, waarin niet beide afwaarderingmethodieken mochten gelden, hebben vermeden geld uit te geven. De minister van Financiën vindt dat dit geld niet mag worden gebruikt voor tariefverlaging. Dat staat ook in het regeerakkoord. Wat betreft de stadsherstellingskader kan men, zolang Brussel een en ander nog niet heeft goedgekeurd, voor activiteiten als monumentenherstel nog geen gebruik maken van de vrijstelling. Er is nog geen standaard uitontwikkeld op het gebied van de standaardconvenanten. Ik weet niet in hoeverre ik de geheimhoudingsplicht van artikel 67 van de Algemene wet inzake rijksbelastingen zou schenden door aan het verzoek van de heer Biermans te voldoen. Ik moet even op mij laten inwerken of dit wel of niet kan, maar ik kom er graag op terug.

De heer **Biermans** (VVD): Ik vind dit antwoord wel heel bijzonder. Wij hebben vandaag besproken dat handhavingsconvenanten er zijn om gelijkheid te creëren. Ik denk dan dat openheid over die convenanten al helemaal op zijn plaats is, zodat wij in elk geval kunnen toetsen hoe het met de gelijkheid staat.

Staatssecretaris **Wijn**: Alles wat in openheid kan, zullen wij in openheid doen, maar ik kan nu niet overzien of in sommige handhavingsconvenanten individuele informatie over de onderneming staat, die niet openbaar mag worden. Ik kan mij voorstellen dat u er meer over wilt weten, dus ik laat mij even juridisch-ambtelijk adviseren over de vraag op welke wijze dit mogelijk is. Ik kan het niet meteen toezeggen, maar ik zeg wel toe dat wij transparant zullen zijn waar wij kunnen.

De heer **Biermans** (VVD): Daar kan ik goed mee leven, want ik zou absoluut niet willen dat u de geheimhoudingsplicht zou schenden.

Staatssecretaris **Wijn**: De heer Van Raak heeft een beschouwing gehouden over concurrentie binnen Europa. Wij kwamen beiden tot dezelfde conclusie: er is concurrentie, en die is hard.

De heer Schuyer heeft gevraagd naar de inventarisatie van de successiewetgeving in andere landen van de Europese Unie. Welnu, wij gaan de successiewet niet herzien. Men heeft mij ambtelijk gemeld dat wij niet stelselmatig bijhouden wat er in andere EU-landen gebeurt, dus dat zou via het IBFD moeten gebeuren. Dat kost wat geld, maar als de heer Schuyer het graag wil, zeg ik het hem graag toe.

De heer **Schuyer** (D66): Ik wil het graag.

Staatssecretaris **Wijn**: Dan krijgt u die inventarisatie, en ook voor de dividendbelasting. Wij doen dan niet moeilijk.

De heer Van Middelkoop vroeg hoe de kinderkorting precies wetgevingstechnisch wordt geregeld. Welnu, ik wil het via een fiscale wet regelen. Het kon niet meer door middel van een novelle, omdat die formeel langs de Raad van State moet, maar de eerstvolgende wetgevingsmogelijkheid zullen wij gebruiken om met ingang van 1 januari 2006 de kinderkorting te verhogen, met terugwerkende kracht.

Alle woordvoerders hebben iets gezegd over de termijn van één jaar wat betreft de biobrandstoffen. Ik kan niet anders dan daarvan akte nemen. Van de heer Rabbinge heb ik een interessant artikel gekregen uit de Wageningen Update over bio-ethanol en het halen van brandstof uit stro. Het las als een Kijk, en ik ben er meteen lekker in gaan zitten lezen. De discussie over het bijmengen moet worden gevoerd met staatssecretaris Van Geel. Ik vind het heel moeilijk om daar iets over te zeggen. Thans staat het percentage op 2. De accijns blijft onze aandacht houden. De VVD-fractie in de Tweede Kamer heeft ooit het plan geopperd om binnen het rekeningrijden te differentiëren naar milieubelasting en veiligheid van de auto. Wellicht zijn dat modaliteiten die op termijn in het rekeningrijden kunnen worden meegenomen.

Dan kom ik op het punt van het "kapitaal in de dode hand" Een aantal aanbevelingen van het Innovatieplatform hebben wij al gematerialiseerd. Wij willen andere ideeën altijd bezien. Ik vind het heel moeilijk om kapitaal dat dood is, te activeren. Wij kunnen moeilijk een soort vermogensbelasting in het leven roepen voor het algemeen nut beogende stichtingen en instellingen, met een soort strafheffing indien men het vermogen niet uitgeeft. Tegelijkertijd is er sprake van vrijstelling, dus je kunt bijna alleen maar fiscale zaken in negatieve zin bedenken om het algemene nut beogende instellingen te prikkelen tot bepaald gedrag. Zeker nu wij de schenkingstarieven tot nul hebben teruggebracht, geven wij een bepaalde mate van fiscale sturing uit handen. Dat geef ik onmiddellijk toe.

De heer **Rabbinge** (PvdA): U hebt met uw opmerking over de tante Agaathregeling wel iets uitgelokt. Het is een betrekkelijk succesvolle activiteit geweest. Er zijn meer van dergelijke modaliteiten mogelijk. U vindt het knap lastig, maar op het moment dat je zien dat het "kapitaal in de dode hand" groeit, zou het voor onze economische ontwikkeling bijzonder plezierig zijn om een en ander te realiseren, met name voor de activiteiten waar het gaat om maatschappelijke doelen. Het Innovatieplatform is met wat ideetjes gekomen. Er zijn tal van ideeën binnen de desbetreffende gremia. Als u een positieve grondhouding heeft ten opzichte van die gedachten, ben ik bereid om u een stuk of tien van die ideeën toe te sturen.

Staatssecretaris **Wijn**: Ideeën zijn altijd welkom, dus dat is prima!

De heer Rabbinge heeft ook enkele opmerkingen gemaakt over de regulerende energiebelastingen. Wij moeten geen woordspelletjes spelen, maar wij spreken niet meer van regulerende energiebelasting, maar van energiebelasting, juist om de reden waarop zijn opmerking betrekking had. Het doel van de energiebelasting is formeel, mede naast de gedragseffecten, de schatkist te vullen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het ging inderdaad om verbreding van de belastinggrondslag, maar in de notities staat nog letterlijk: regulerende energiebelasting.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat is dan de macht der gewoonte, want wij spreken niet meer over de REB, maar over de EB.

Ik geef de dank die is uitgesproken jegens de ambtenaren van Financiën graag door. Tegen de heer Biermans zeg ik: vanzelfsprekend zijn dit fiscale beschouwingen, want dat klinkt iets chiquer dan gewoon de behandeling van het Belastingplan.

De heer **Essers** (CDA): Ik wil graag precies van de staatssecretaris weten wat hij vindt van de motie-Essers. Gaat hij deze uitvoeren? Dan breng ik haar niet in stemming. Of wil hij dat de Kamer er een uitspraak over doet?

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zal de motie uitvoeren. U weet hoe ik erover denk, en u krijgt er een keurige notitie over.

Dan kunnen wij ordentelijk verder spreken over de zaak. Ik zeg dus toe, te voldoen aan het dictum van de motie.

De heer **Essers** (CDA): U weet ook hoe wij erover denken. Ik trek de motie in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Essers c.s. (30306/30307, D) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.
**

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de SP en GroenLinks wordt conform artikel 121 Reglement van Orde aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden zich niet met de wetsvoorstellen te hebben kunnen verenigen.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Bodemsaneringen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet bodembescherming en enkele andere wetten in verband met wijzigingen in het beleid inzake bodemsaneringen (29462).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Van Geel**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor het feit dat er ondanks een aantal kritische vragen en opmerkingen toch brede steun lijkt te zijn voor dit wetsvoorstel, dat past in een bredere en al langer geleden ingezette lijn tot modernisering van alles wat met bodembeleid en bodemsanering te maken heeft. Laat ik een paar karakterisering en noemen die hier naar voren zijn gebracht. Ik word gevraagd of hier een visie achter zit, waar de sturingsfilosofie is, of het niet wat al te decentralistisch en vrijblijvend is. Deze noties heb ik duidelijk gehoord in de bijdragen in eerste termijn. Daarom wil ik eerst eens aangeven dat het laatste in mijn ogen absoluut niet het geval is.

Ik ga even terug naar het beeld dat door velen gevoed is, naar mijn mening ook door de Algemene Rekenkamer. Ik kom daar straks nog op terug. Er bestaat een beeld als zou bodemsanering en de wijze waarop wij dat aanpakken, kunnen voldoen aan de klassieke manier om problemen aan te pakken. Daar is op zichzelf niets mis mee, maar in dit geval is die manier niet toepasbaar. Bij een dergelijke aanpak wordt geïnventariseerd wat de problemen zijn. Vervolgens worden er prioriteiten aangebracht in de aanpak, want de middelen zijn maar beperkt. Dan worden de plannen keurig uitgevoerd, waarbij er een koppeling tot stand wordt gebracht tussen

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

het beleid en de financiële middelen. Dat gebeurt natuurlijk met een goede evaluatie en die wordt weer teruggekoppeld naar het beleid.

Dat is typisch een beleidscyclus die heel gezond is en die in een heleboel gevallen effectief kan zijn. Het is ook de aanpak die wij altijd hebben gehad, maar het is een aanpak die op het gebied van bodemsanering niet werkt. Hij werkt niet, omdat het staande praktijk is dat bodemsaneringen plaatsvinden in samenhang met ruimtelijke ingrepen. Er wordt gesaneerd wanneer er gebouwd wordt, bij het aanleggen van industrieterreinen of wegen. Die ingrepen worden vaak met bodemsanering gecombineerd.

Wat wij nu getracht hebben te formuleren als beleid is een zo efficiënt mogelijke uitvoering met zoveel mogelijk milieurendement voor zo min mogelijk geld. Dat betekent dus heel veel koppelen aan de realisatie van woonwijken, industrieterreinen en dergelijke. Het betekent in het kort dat je op momenten waarop je ingrijpt in de ruimte, tevens de bodemsanering regelt. Meekoppelende belangen. Daarbij is echter wat wij een spijkerharde randvoorwaarde noemen dat de prioriteitsstelling dusdanig dient te zijn dat er absoluut geen gevaar voor mens en milieu aanwezig is. Je gaat in samenhang met de ruimtelijke ontwikkeling en sanering immers geen dingen uitstellen als dat gevaar zou betekenen voor mens en milieu.

Naar mijn mening betekent dat ook dat het geformuleerde en vastgelegde beleid veel meer dan tot nu toe is toegespitst op juist het tegengaan van gevaar voor mens en milieu vanuit het huidige gebruik. Onze ambitie is immers, zoals mevrouw Slagter al aangaf, niet zozeer om de zaken in 2030 of 2040 op te schuiven. Onze ambitie, mijn ambitie is dat wij in 2015 alle problemen onder de knie hebben die samenhangen met mens en milieu uitgaande van het huidige gebruik. Ik kom straks nog op de financiële middelen en de aanpak, maar daar moet het op gericht zijn. Dan is ook pas die andere systematiek aan de orde, namelijk het vervolgens opruimen in samenhang met ruimtelijke ontwikkeling.

Daarna, na 2015, wordt degene die een ander ruimtelijk gebruik wenst of een andere bestemming, verantwoordelijk voor het realiseren van die bestemming, maar ook voor de daarmee samenhangende extra sanering. Met andere woorden: in mijn ogen heeft de rijksoverheid dan geen verantwoordelijkheid meer. Ik overdrijf nu, maar als een bodem op een industrieterrein een moestuin moet worden en vervolgens een volkstuinje, is de daarbij behorende bodemsanering de verantwoordelijkheid van degene die de functiewijziging wil. Er zijn dus cruciale keuzes gemaakt. Efficiëntie wordt gecombineerd met de eis dat er na 2015 geen gevaren meer zijn vanuit bestaand gebruik. Ik kom er later op terug, maar ik wilde dit alvast neerzetten om aan te tonen dat het beeld onjuist is dat lastenverlichting en beleidsvrijheid een dominante lijn zouden zijn.

Voorzitter. Ik kom op de sturingsfilosofie. Er behoort cruciale invloed te liggen bij de andere overheden, omdat zij vaak degenen zijn die actief ingrijpen in de ruimte en deze ontwikkelen. Wij gaan uit van wat wij een getrapte benadering noemen. Laat ik even duidelijk zijn over de normstelling. Het Rijk bepaalt wanneer er sprake

is van een risico. Het Rijk legt de norm vast. Het Rijk legt ook vast, hoe risico's worden beperkt. Dat wordt vastgelegd in regelgeving. De lokale overheden voegen daar de locatiespecifieke gegevens aan toe. Ik kom later terug op het beleidsondersteunende instrumentarium dat daarbij aangereikt gaat worden. De andere overheden, het bevoegd gezag, geven ook aan, wanneer welke maatregelen nodig zijn. Dat kunnen gebruikbeperkingen zijn, dat kan verwijdering van bodemmateriaal zijn, maar het uitgangspunt is steeds dat problemen die voortkomen uit het huidige gebruik voor 2015 opgelost worden.

Hebben wij er de middelen voor om die doelstelling in 2015 te bereiken? Dat vroeg bijvoorbeeld mevrouw Slagter. Als alles gesaneerd zou worden en niet doorgeschoven via beheersmaatregelen, dan komen wij nog 900 mln. tekort. Geraamd is dat daarvan 250 mln. van de zijde van de gebruikers beschikbaar komt, dus in principe van het bedrijfsleven. Is dit onoverkombaar in de komende tien jaar? Ik denk het niet. In mijn ogen kan het bedrag alleen maar lager worden. Er kunnen immers beheersmaatregelen getroffen worden, waarmee problemen opgelost kunnen worden en wij hebben nog tien jaar te gaan. Ik wijs er bij voorbeeld op dat dit jaar in de FES-ronde ook weer 50 mln. gevonden is als extra bijdrage aan bodemsanering. Het moet gebeuren en er is druk op de ketel, maar het is geen probleem dat onoplosbaar is, als wij met zijn allen prioriteit willen geven aan deze aanpak.

In deze benadering is een grote rol weggelegd voor de gemeenten, omdat de besluitvorming over functiewijziging en de realisering van projecten daar ligt. Wij hebben een budgetperiode van vijf jaar. Je kunt niet per jaar bekijken waar de prioriteiten liggen. Wij weten allemaal hoe vaak voorgenomen saneringsplannen op een woonlocatie in de binnenstad niet doorgaan, omdat er bijvoorbeeld een fijnstofprobleem is. Pats, dan gaat het plan niet door. Het is dus buitengewoon lastig om op jaarbasis te sturen. Dat moet je in een langere periode doen, met verantwoording afleggen achteraf. Het is volstrekt onmogelijk om dat op een andere wijze op lokaal niveau aan te pakken.

Wat de sturingsfilosofie betreft, ben ik het dan ook niet eens met de ARK die hier bedenkingen bij heeft. Net zo goed als zij bedenkingen heeft bij een aantal ISV-projecten. De ARK houdt niet van vijfjarige periodes met achteraf verantwoording afleggen. Dat moet van de ARK bij het jaar. Met woensdag gehaktdag is dat ook de lijn hier. Wat zijn de prestaties van dit jaar met het geld dat nu in de begroting staat? Op dat punt ben ik het niet eens met de ARK. Wij hebben daar ook goed over gediscussieerd. Waar ik het wel mee eens ben -- laat ik dat spoortje ook meteen pakken -- is dat er buitengewoon verstandige dingen zijn gezegd over de verantwoordingslijn en de wijze waarop dat moet. Dat moet beter, dat heb ik ook gezegd. Tegen de heer Putters zeg ik dus dat het beeld geleed is dat ik daar niets mee te maken heb. Wat de sturingsfilosofie betreft, ben ik het niet eens met de ARK. Ik denk dat het anders kan. Dat sluit trouwens ook aan bij het advies van de commissie-Brinkman, dus daar voelen wij ons door gesterkt. Wat het afleggen van verantwoording betreft, zijn aanzienlijke slagen al gemaakt en het moet nog beter. Daar ben ik het ook mee eens. Wij zijn blij dat er bij de ARK, nadat wij aangekondigd hebben

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wat er nog gaat gebeuren, toch ook weer een grote mate van tevredenheid blijkt over onze aanpak.

Waarborgen zijn nodig. De Kamer vraagt aan mij wat in dit decentrale proces de waarborgen zijn. De eerste waarborg -- het is misschien bijzonder dat ik dat noem -- is de volle overtuiging van het Rijk, de departementen, IPO en VNG dat wij dit samen zo moeten doen. Als je die gezamenlijke overtuiging niet hebt, kun je welk verantwoordingsmechanisme ook maken zonder dat het zal werken. Als je het inhoudelijk met elkaar eens bent dat dit de juiste weg is, is dat een heel belangrijke basis.

Is er voldoende capaciteit voor toegezegd? Wij hebben niet voor niets de uitvoeringsorganisatie Bodem+ in het leven geroepen. De analyse dat kennis en kunde op dit terrein buitengewoon specialistisch en beperkt zijn en dat daar ook problemen mee kunnen ontstaan, is volstrekt duidelijk. Vandaar dat dit ook bedoeld is voor kennisvergroting, de vinger aan de pols houden. Dat is een belangrijk punt. Wij zitten nu uiteraard in de huidige budgetperiode, maar ook de bewindspersoon die hier na 2010 voor verantwoordelijk zal zijn, zal bij het maken van keuzes omtrent de besteding van het budget rekening houden met de wijze waarop dat beleid door specifieke overheden is uitgevoerd. Wij hebben ook het horizontale toezicht. Vergeet niet dat de raden en de staten in de decentrale structuur die wij kennen in Nederland niet lui gemaakt mogen worden. Dat gebeurt wellicht als altijd maar weer het Rijk gaat over de budgetten die zij zelf hebben. Zij moeten daar zelf ook een prominente rol in kunnen vervullen, mede omdat de gemeenten voor de beschikbare budgetten het maximale mogen doen. Er is een grote vrijheid om dat budget in projecten maximaal te benutten, dus efficiëntie op dat terrein en toezicht daarop kan ook tot meer sanering leiden.

Wij hebben ook nog het tweedelijnstoezicht van de inspectie van VROM. Dat wordt ook daadwerkelijk uitgevoerd. Wij houden wel degelijk de vinger aan de pols. Laten wij de gemeenten in de steek door de decentralisatie, door de wijze waarop het toezicht is georganiseerd en door het sturen met geld en met overtuiging? Sommigen denken dat, maar ik zeg nee. In heel bijzondere gevallen -- en dan kom ik automatisch op het asbestvraagstuk -- zeggen wij ook: dat kan zo niet, er moet iets extra's komen van de rijksoverheid. Wij kunnen dit niet overlaten aan in dit geval de Provincie Overijssel, omdat zij anders de komende 15 jaar zo ongeveer heel haar budget kwijt zou zijn aan asbest. De redelijkheid zit er ook in om dat op een goede manier met elkaar te doen. Ik wil straks nog een aantal aspecten van deze sturingsfilosofie uitdiepen, maar het leek mij goed om even de basisfilosofie neer te zetten die wij hanteren in het bodembeleid en waar toch continue ontwikkeling in zit.

Asbest is door de heer Putters en mevrouw Slagter genoemd als voorbeeld. De heer Putters stelt dat dit een voorbeeld is van oogluikend gedogen en van niet tijdig signaleren van de noodzakelijke aanpak. Ik had liever dat hij een ander voorbeeld had genoemd. Misschien zijn die voorbeelden er wel, maar dit is niet het voorbeeld van gedogen en tijdig signaleren. Ik heb het niet over de algemene gevolgen van blootstelling aan asbest, maar specifiek over asbest dat in het milieu is gebracht. Er zijn door mijn voorgangers al adequate maatregelen getroffen

om te verbieden dat die wegen en paden er nog langer zijn. Mijn voorgangers en ik hebben de bewoners en gemeenten niet in de steek gelaten en tot twee keer toe een saneringsregeling in het leven geroepen. Het tweede gedeelte, dat ik heb mogen doen, ging uit van 100% vergoeding van het totaal verwijderen van het asbest. Dus wij hebben wel degelijk adequaat ingegrepen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Zou de staatssecretaris even kunnen toelichten waarom die wegen er dan nog wel zijn? Dat is namelijk het hele punt. Die plannen zijn er wel en die regeling is er wel, maar die wegen zijn er ook nog steeds.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ja. Als u mij mijn verhaal laat afmaken, dan hoort u mij aangeven dat wij nog wel wat te doen hebben, maar dat dit niets te maken heeft met de categorie niet-gedogen en noodzakelijke aanpak. Die wegen zijn geloof ik sinds 2001 verboden en wij hebben een saneringsregeling gemaakt waarin er wordt aangeboden dat de sanering voor 100% vergoed wordt. Ik zou bijna zeggen: wat moet een overheid nog meer doen? Wij constateren dat niet iedereen zich aangemeld heeft en dat er misschien plekken zijn waarvan wij niet wisten dat zij er waren. Soms weet het collectieve geheugen niet meer dat er dertig of veertig jaar geleden asbest is gebruikt.

Wij hebben dus de saneringsregeling gehad. Vervolgens heeft de Tweede Kamer gevraagd of het mogelijk is om toch eens te kijken of er vanuit gezondheidsoptiek een relatie gelegd kan worden naar dit voorkomen van asbest in het milieu en mesothelioom. Dat was de vraag. Ik heb toegezegd dat ik zou kijken of dat kan. Ik heb het RIVM gevraagd om de mogelijkheid van een dergelijk onderzoek te bezien, want wij praten over aantallen die niet zo heel erg groot zijn, gelukkig, zeg ik daarbij, vanuit milieu- en gezondheidsoptiek. Het moet dus statistisch allemaal kunnen. Het RIVM heeft gezegd dat het kan. Ik heb onmiddellijk opdracht gegeven om dat onderzoek uit te voeren en daaruit blijkt dat de voorzorg die wij betrachten hebben door die wegen te saneren, buitengewoon verstandig is geweest. Wij wisten het nooit zeker. Er waren wel geruchten onder de mensen in de streek, maar er was nooit statistisch bewijs en dat is er nu wel: er was zeer zeker reden om uit voorzorg die wegen te saneren, al dachten de mensen 10 of 15 jaar geleden nog dat die wegen nooit een probleem konden zijn. Een beetje asfalt erover en dan is het wel goed. Dat is dus gelogenstraft.

De volgende stap is dan dat je duidelijk aangeeft dat het Rijk zijn verantwoordelijkheid neemt om ook de rest te saneren. Daarna moet je er veel werk van maken om na te gaan waarom sommigen zich niet aanmelden en of er locaties zijn die je zelf zou moeten opsporen. Dat gaan wij dan ook doen, in samenwerking met de gemeente en de provincie, dus ook dit is een impuls. Bovendien heb ik, ondanks alle kennis die wij hiervan hebben, nog aan de Gezondheidsraad gevraagd of het ooit vastgestelde saneringscriterium wel juist is. Ik heb dus aan alle fronten actie ondernomen en het sluitstuk van het geheel is dat ik ben gaan praten met de directie van Eternit, zowel die van de Nederlandse vestiging als die van het Belgische moederbedrijf. Het ging daarbij niet zozeer om de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

juridische kant, want dat is nog een verhaal apart, als wel om de maatschappelijke verantwoordelijkheid van het bedrijf voor de milieuschltoffers. Er was al een regeling voor de beroepsgebonden ziektegevallen, het ging nu om de slachtoffers die mesotheliom hebben gekregen door invloeden uit het milieu. Dit gesprek heeft gisteren plaatsgevonden en het resultaat is dat het bedrijf erkent dat het medeverantwoordelijk is voor de slachtoffers van asbest in het milieu. Het gaat om een medeverantwoordelijkheid, want Eternit stelt dat het niet het enige bedrijf is dat asbest heeft verwerkt. Ik heb expliciet gevraagd of men bereid is om nu al iets te doen voor slachtoffers in de regio wier ziekte direct gerelateerd kan worden aan de fabriek. Men heeft beloofd, hierop vóór 20 december te zullen reageren. Met dit alles hoop ik te hebben aangetoond waarom ik dit geen goed voorbeeld van gedogen en niet tijdig signaleren vind.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Overigens bewijst deze aanpak ook wel hoe ingewikkeld het allemaal is; ik denk dat wij hier allen van kunnen leren. Maar wij moeten hieruit ook concluderen dat er nog steeds wegen zijn waarover wij ons zorgen moeten maken. U zegt dat de rijksoverheid samen met de gemeente alles op alles zet en dat het in ieder geval geen kwestie van geld is, maar hoe staat het met het spoedeisende karakter van sanering? Spoed is geboden, maar komt die spoed dan ook tot uiting in de maximale termijn voor sanering?

Daarnaast heb ik begrepen dat Eternit gaat betalen voor een compensatieregeling – dat staat in ieder geval in de krant – maar niet voor het saneren zelf. Klopt dit?

Staatssecretaris **Van Geel**: Daarover hebben wij nog geen discussie gevoerd, ik vond dat er in de gesprekken met het bedrijf allereerst bekeken zou moeten worden of er een regeling voor de slachtoffers zou kunnen worden getroffen, opdat er zo snel mogelijk duidelijkheid zou zijn. Daar heb ik absolute prioriteit aan gegeven. Voor het overige is het belangrijk om te constateren dat wij uit voorzorg een regeling hebben getroffen voor de sanering, die ons iets meer dan 70 mln. heeft gekost. Het blijkt dat deze voorzorg meer dan terecht was, omdat er nu wel degelijk een relatie blijkt te zijn tussen met asbest verharde wegen en paden en de gezondheidsproblemen van mesotheliom. Dit was een aanleiding om nog eens met de stofkam de gebieden te behandelen waar gemeenten of particulieren geen wegen hebben aangemeld. Wij hebben dus een verbod op het gebruik van asbest gemaakt, wij hebben een 100%-saneringsregeling getroffen en toch gaan wij bekijken of wij nog meer kunnen vinden om het probleem op te lossen. De gemeenten zullen dit inventariseren en ik geef dus aan dat er bij nieuwe informatie adequaat gehandeld zal moeten worden, maar ik vind dat je in redelijkheid niet kunt zeggen dat het asbestdossier in de afgelopen tien, vijftien jaar in de categorie oogluikend gedogen en niet tijdig signaleren thuishoorde.

De heer **Putters** (PvdA): Dit wil ik wel toegeven, maar het gaat mij vooral om wat u zojuist zei, namelijk dat u niet weet waarom sommige particulieren, bedrijven en gemeenten zich niet gemeld hebben. Ik ben het met u eens

dat er budgettair en organisatorisch niet gesproken kan worden van een saneringsbeleid dat gekenmerkt wordt door gedogen. Maar het ging mij vooral om het moment waarop er gesignaleerd wordt dat sanering noodzakelijk is. In het gebied rondom Goor wisten de mensen heel goed dat er asbest in wegen en paden was verwerkt. En wij weten allemaal al veel langer dat asbest slecht is voor de gezondheid. Ik heb dit als voorbeeld genoemd omdat het mij om het signaleren gaat. Als je weet dat er rotzooi de grond in gaat, is dat ook een vorm van gedogen. Het was dus niet zozeer tegen u gericht, als wel tegen alle mensen die wisten wat er de grond in ging. Mijn vraag is dan ook of wij er zeker genoeg van zijn dat dit soort zaken tijdig gesignaleerd worden.

Staatssecretaris **Van Geel**: In het afgelopen jaar hebben wij hard gewerkt aan een inventarisatie over het hele land waaruit de gigantische aantallen potentiële locaties naar voren zijn gekomen die u noemde. Dat was nodig, de Rekenkamer heeft ook een keer gevraagd om welke orde van grootte het ging. Dit is het algemene beeld, maar of er sprake is van een locatie die uiteindelijk gesaneerd moet worden, wordt bepaald door de vraag of er een interventiewaarde voor een bepaalde stof overschreden is. In het geval van asbest is hier een hele discussie over gevoerd. De norm hebben wij niet zelf verzonnen, die is aangegeven door de Gezondheidsraad en andere instanties, net als bij mijn andere favoriete dossiers, zoals fijn stof en NO_x.

De volgende stap is de vraag of sanering spoedeisend is. Dit vergt een generieke functiegerichte risicoafweging, dus die is bij een moestuin anders dan bij een bedrijventerrein. Het gaat om een toetsing op drie gebieden, namelijk het effect op de mens, het effect op het ecosysteem en de risico's van verspreiding van de stof. Als het risico van verspreiding gering is, kan er met ingrijpen gewacht worden tot er een sanering mogelijk is die uit financieel oogpunt het meest logisch is. Het belangrijkste criterium is dus de interventiewaarde van de betrokken stof en ik heb dan ook aan de Gezondheidsraad gevraagd of er inmiddels niet van een andere waarde zou moeten worden uitgegaan. Het is dus geen politiek bepaalde, maar een door deskundigen vastgestelde waarde. Daar begint het mee.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Nog niet zo lang geleden was er in Zembla een reportage over iemand die een asbestweggetje op zijn land bleek te hebben. Dat weggetje was afgedekt, daar had hij ook subsidie voor gekregen. Maar het weggetje liep nog verder op land dat niet van hem was, dus gaat u er nog druk op uitoefenen om de rest aan te pakken? Is het bijvoorbeeld mogelijk om zulke wegen af te sluiten om de urgentie echt duidelijk te maken?

Staatssecretaris **Van Geel**: Wij zijn alles met een tamelijk hoge snelheid aan het bekijken om de problemen daadwerkelijk op te lossen binnen de randvoorwaarden die ik zojuist aangaf. Maar daarbij zullen wij toch prioriteiten moeten stellen en het zal duidelijk zijn dat de situaties die de meeste risico's opleveren, het eerst aangepakt zullen worden. Achteraf blijkt afdichting van met asbest verharde

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wegen en paden niet de beste oplossing te zijn, dus hebben wij bij de tweede saneringsronde gezegd: 100% saneren, het asbest weghalen, het wordt gewoon vergoed. Met andere woorden, er is geen reden meer om het te laten liggen. Het is een opheffing; de Kamer houdt daar niet van, maar in dit geval is het toch mooi meegenomen, zou ik bijna zeggen. Het betekent immers dat elk stuk weg of pad met asbest aangepakt zal worden. In de tweede fase van de regeling hebben 1300 mensen de saneringskosten vergoed gekregen. Iedereen weet dat asbest afdekken met asfalt voor de korte termijn wel een goede oplossing is, maar dat het geen structurele oplossing is. Dit bepaalt voor een deel de prioriteiten; ik denk dat het bevoegd gezag, in dit geval de provincie, die hierin een grote rol speelt, een verstandige afweging moet maken. Maar er is dus geen reden om niet snel te beginnen, er zijn geen financiële randvoorwaarden die een snelle oplossing belemmeren. Dit zal men de regering overigens niet vaak horen zeggen. Ik voel mij af en toe de Olivier B. Bommel van het kabinet: "Geld speelt geen rol, mijn waarde." Of misschien af en toe wel...

De heer **Putters** (PvdA): Dit signaal is overduidelijk en mijn fractie onderstreept het belang hiervan, maar u noemde zojuist de Gezondheidsraad. Heb ik het goed begrepen, moet een advies van de Gezondheidsraad mede de basis voor het saneringscriterium vormen?

Staatssecretaris **Van Geel**: Het gaat om de interventiewaarde.

De heer **Putters** (PvdA): En heeft u enig idee wanneer de Gezondheidsraad dat advies zal geven?

Staatssecretaris **Van Geel**: Het is met prioriteit in het werkprogramma van de raad opgenomen.

Asbest vormt dus een voorbeeld van hoeveel er met bodemsanering mogelijk is, maar natuurlijk ook een voorbeeld van hoe het eigenlijk niet moet. Er zijn veel problemen in Nederland, maar gelukkig niet veel op deze schaal. Een betrekkelijk groot probleem is vooral nog de diffuse verontreiniging met cadmium in de Kempen; wij hebben gebruik kunnen maken van ICRE-gelden om een extra impuls te geven aan de aanpak van dit weerbarstige probleem, want zware metalen hopen zich op in het lichaam en vormen zo een steeds groter gezondheidsprobleem. Het is misschien een gezondheidsprobleem van een andere orde, maar het is wel degelijk ook een probleem.

De heer **Putters** heeft ook nog gevraagd, de AMvB met het saneringscriterium aan de Eerste Kamer voor te leggen. De minister en ik hebben een brief met onze zienswijze op het toekomstige beleid inzake voorhangprocedures aan de Tweede Kamer gestuurd. Het is toch wel bijzonder voor het milieubeleid dat er veel voorhang- en nahangprocedures voorkomen, dus wij hebben eens bekeken of dit wel nodig is. Er moet nog een debat over gevoerd worden, maar als het saneringscriterium in een AMvB wordt uitgewerkt, wat een bevoegdheid van de regering is, dan wordt die overeenkomstig de wet voorgehangen.

De heer **Putters** (PvdA): Dank voor deze toezegging, maar wij hebben in deze Kamer ook uitgebreide debatten gevoerd met de Algemene Rekenkamer en de Raad van State over hoe je met AMvB's zou moeten omgaan. Wij zouden dan ook graag met u van gedachten wisselen over wat dit op milieugebied betekent. Wij zouden dus graag meedenken bij de afweging van wat er al dan niet toe doet.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik neem aan dat dit punt na bespreking in de Tweede Kamer ook in deze Kamer aan de orde kan komen. U heeft natuurlijk alle gelegenheid om dit aan de regering te vragen. Het lijkt mij ook nuttig, want fundamentele zaken die in AMvB's aan de orde komen, willen wij uiteraard met het parlement bespreken, maar daarnaast zijn er ook vele "kruimelgevallen", technische correcties en dergelijke. Je vraagt je af of wij het elkaar moeten aandoen om ook die zaken te bespreken, vandaar dat wij een onderscheid hebben willen maken.

Het saneringscriterium is nog niet bepaald, het systeem is nog niet tot in details uitgewerkt. Wij hopen dat er medio 2006 een proeve beschikbaar zal zijn. Dit betekent dat wij tot die tijd zullen werken met de nu geldende systematiek voor het bepalen van de urgentie. Wij hopen het nieuwe criterium in de huidige systematiek te kunnen sluisen.

Op vragen van mevrouw Slagter en de heer **Putters** heb ik al geantwoord dat ik in het in algemene zin niet eens ben met de opmerkingen van de Rekenkamer over de sturingsfilosofie, maar wel over een aantal zaken die te maken hebben met verbetering van de verantwoording. De verantwoording van de prestaties moet beter. Dat hebben wij zelf ook wel erkend.

Voorzitter: Timmerman-Buck

De heer **Putters** (PvdA): De staatssecretaris spreekt over medio 2006. Heeft hij de indruk dat dit bij de gemeenten het effect heeft dat zij afwachten? De oude systematiek geldt, maar er komt iets nieuws. Welke gevolgen heeft dat op dit moment voor de inschattingen die lokaal en regionaal worden gemaakt?

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik heb niet de indruk dat dit gevolgen zal hebben. Aangezien de meeste saneringsoperaties zijn gekoppeld aan ruimtelijke opgaven, zullen gelet op de grote druk de gemeenten niet wachten op het saneringscriterium. Het omgekeerde is het geval. Er is veel druk vanuit de ontwikkeling. Mijn stellige overtuiging is dus dat het niet het geval zal zijn.

De stelling dat ik doelbewust en structureel kort op het terrein van volksgezondheid en leefkwaliteit, werp ik verre van mij. Wij proberen juist optimaal efficiënt en doelmatig te saneren, gebruikmakend van meekoppelende belangen. Intussen geven wij heel scherp en duidelijk aan dat wij in 2015 de problematiek van sanering, vanuit het huidige gebruik, voor gezondheid en milieu-effecten ervan, onder de knie moeten hebben. Dat is overzienbaar.

De heer **Putters** vraagt of er ruimte is voor experimenten en nieuwe technieken. Wij stellen middelen

ter beschikking aan de stichting Kennisontwikkeling en Kennistransfer. Er is veel ruimte, onder andere bij mobiele verontreinigingen, voor nieuwe technieken om veel langduriger sanering tot stand te brengen. Ook op het punt van de biologische bepaalde aanpak kan de toepassing van dit soort nieuwe technieken bij ons op zeer veel sympathie rekenen. Er zijn voldoende prikkels en mogelijkheden. Ik zal in het beleid zeker de decentrale overheden stimuleren om die zoveel mogelijk te benutten. Er is namelijk een verschil tussen kennis die er is en het benutten van die kennis. Bodemplus en andere kennis moet goed getransfereerd worden.

Met het onderwerp toezicht VROM-inspectie en uit elkaar trekken van signalerende, uitvoerende en controlerende rollen kom ik een beetje bij de vragen van mevrouw Slagter op dat terrein. In algemene zin proberen wij het uit elkaar te trekken. De VROM-inspectie en de sanerende, uitvoerende en controlerende taken willen wij uit elkaar halen. Op lokaal niveau zullen wij de gemeenten er ook op aanspreken. Wij merken ook dat het werkt. Bij het bevoegd gezag zullen wij er ook op aandringen om verbeteringen aan te brengen in het tweedelijns toezicht van de inspectie. Dit soort verbeteringen worden door een uitvoeringsorganisatie als Bodemplus geïmplementeerd. Wij proberen veel kennis en kunde toe te passen.

Mevrouw Slagter en de heer Putters vroegen naar de dubbele petten. Dit probleem speelt vooral bij gemeenten die zelf projecten uitvoeren en tevens bevoegd gezag zijn voor bodemsanering. Wij hebben het punt gesignaleerd en aan gemeenten gevraagd om de taken naar behoren uit te voeren. Het tegengaan van rolvermenging behoort zeker daartoe. Wij hebben daar ook heel uitdrukkelijk op gewezen. De gemeenten zijn er uiteraard zelf verantwoordelijk voor. Wij vinden dat de rollen zover mogelijk uit elkaar moet liggen bij organisaties. In voortgangsgesprekken komt dit aan de orde. Wij spreken gemeenten er ook op aan als het in organisaties niet goed gescheiden is. Dit geldt dus zowel de scheiding van de taken, de rol van de uitvoerder en de projecten tussen een uitvoerder en bevoegd gezag voor bodemsanering en ook tussen toezicht en handhaving. Wij proberen zoveel mogelijk te stimuleren dat het uit elkaar wordt gehouden. Ik zie geen andere mogelijkheden om dit te doen, omdat de gemeente niet alleen bevoegd gezag is, maar ook projecten doet.

Het is misschien wat overdreven om te zeggen dat wij al een deltaplan voor bodemsanering hebben, maar zo langzamerhand hebben wij het lek boven water. De uitvoeringsorganisatie is veel beter; het toezicht is veel beter. Wij hebben nu een landelijk dekkend overzicht van het probleem. Wij kunnen nu goede prioriteiten stellen vanuit dat landelijk dekkend beeld. De overheid trekt zich gezondheid en leefomgeving aan, waarbij het eindpunt 2015 is. Dat is een scherp doel. De middelen ervoor zijn in zicht. Ik zeg niet dat elke euro voor die periode er is, maar dat kan ook niet. Ik heb zelf al meer politiek getinte uitspraken gedaan. Ik heb wel eens gezegd dat ik mij niet kan voorstellen, nu het wat beter gaat met de economie, dat een volgend verstandig kabinet een milieuschuld uit het verleden niet zal corrigeren. Dat betreft dan met name geluid en bodemsanering, omdat deze staatssecretaris de uitvoering daarvan helaas naar achter heeft moeten

schuiven vanwege de bezuinigingsoperatie. Dus; het beeld is er, de prioriteitsstelling is er, de organisatiestructuren beginnen helder te worden en er is een perspectief op financiële middelen voor de oplossing. Het is misschien wel geen deltaplan, maar het is wel een structuur die volgens mij werkt.

Mevrouw **Slagter-Roukema**(SP): Een begin van een deltaplan! Het gaat nu niet over openeindfinanciering. De vraag is wel hoe u de kans schat dat het bedrijfsleven meer bijdraagt dan het nu doet. Ik doel op het verhaal van de multiplier waarover de Algemene Rekenkamer vragen heeft gesteld. Ik las dat u nog overleg met het bedrijfsleven zult hebben en daarover mogelijk een convenant zult sluiten. Een inventarisatie is mooi en maakt de inzichtelijkheid wel groter, maar de uitvoering is belangrijk.

Staatssecretaris **Van Geel**: De inzet van extra financiering van de oude verontreinigingen door bedrijfsleven is zeker een punt. U noemt het terecht. Druk van uw kant erop is meegenomen. Op ambtelijk niveau heeft een gesprek plaatsgevonden. Binnenkort vindt het gesprek op mijn niveau plaats. Het is zeker nodig om dit af te ronden.

Ik sprak meer over de ICRE-middelen, de FES-middelen en de normale VROM-begroting. Dat gedeelte is redelijk verzekerd. Het blijft echter nodig om die 250 mln. ook boven tafel te krijgen. Daarin hebt u gelijk. Ik zal mijn uiterste best doen om het uiteindelijk te realiseren.

Mevrouw **Slagter-Roukema**(SP): Uw verwachting was dat op den duur zeker 75% door het bedrijfsleven gedekt zou worden, maar 250 mln. van 900 mln. is lang geen 75%. Hebt u uw verwachting bijgesteld of begrijp ik het verkeerd?

Staatssecretaris **Van Geel**: Nee, dit is specifiek gericht op de sanering van risico's die voor gezondheid en milieu aan de orde zijn voor 2015. Dat wil ik gewoon geregeld hebben op deze manier. Die 900 mln. en nog 250 mln. is het beste. Met de overige saneringsoperatie, waarbij functiewijzigingen plaatsvinden in de wijze waarop het gaat, heb ik minder directe betrokkenheid. De rol van de overheid daar is anders, omdat het geen locaties zijn die vanuit het huidige gebruik problemen opleveren voor gezondheid en milieu.

De heer Ketting zal gemerkt hebben dat ik een aantal onderwerpen die hij heeft aangestipt, al heb beantwoord. Hij had ze zo gestructureerd in zes stappen opgeschreven, dat ik nog een paar opmerkingen wil maken. Ik heb geprobeerd in mijn inleiding op de vraag wat er moet gebeuren en waarom een antwoord te geven, met als kenmerken sturen op risico's, 2015 en meekoppelende belangen meenemen om het kosteneffectief te doen. De kosten heb ik ook aangegeven.

In het vijf jaar te kort heeft de heer Ketting gelijk. Daarom hebben wij in april al in een brief geschreven dat wij voor deze aanpak de periode tot en met 2015 moeten nemen.

De heer Ketting had een interessante vraag over het geld voor bodembeleid. Hij stelde ook de veel meer fundamentele vraag of een financiële prioriteitsstelling

binnen het hele milieubeleid zou kunnen plaatsvinden. De vraag is het op zich waard om er een apart debat over te voeren. Wij hebben naar aanleiding van vragen van een met hem bevriende fractie in de Tweede Kamer geconstateerd dat er veel belangstelling is om risicobeleid en risico-analyses eens goed op een rij te zetten. Op verzoek van zijn fractiegenoten in de Tweede Kamer heb ik dat ook gedaan en de vraag voorgelegd aan het RIVM. Misschien biedt het rapport een aardige basis om de discussie te voeren. Ik zeg bij voorbaat dat na soortgelijke onderzoeken uit de Verenigde Staten mijn conclusie is dat een heel aardige discussie is gevoerd. Je zou dan aan bepaalde risico's die wij nu als ernstig ervaren, niets moeten doen en aan andere veel meer moeten doen. Je zou niets meer aan BSE moeten doen, want de kans dat je daaraan doodgaat is veel kleiner dan de kans dat je doodgaat aan radon in huizen. Het is een heel pijnlijke discussie waarin emoties een grote rol spelen. In de Verenigde Staten vindt het debat nu plaats in relatie tot terrorismebestrijding. De kans dat je door terrorisme overlijdt, is veel geringer dan de kans om te overlijden aan andere oorzaken. Het is een heel gevaarlijke, maar buitengewoon boeiende discussie, want je moet ratio combineren met emoties. Volgens mij is dat de kern van politiek.

De heer **Ketting**(VVD): Wij zullen dit in stappen moeten doen. Wij moeten eerst goed de werkelijke kosten die ergens aan verbonden zijn, goed in beeld krijgen. Vervolgens moeten wij bepalen welke criteria bij de betreffende activiteit valide zijn om te kunnen meten of de effectiviteit groot is. Pas daarna kunnen wij aan de hand van een politiek-beleidsmatig criterium een prioriteitsstelling aangeven. Daar spelen natuurlijk emoties bij. Er zit gevaar bij. Het regeerakkoord of wat dan ook kan een rol spelen. Het gaat mij erom dat het een structuur gaat kennen die een concrete bodem geeft aan de beoordeling of wij voldoen aan de wens van de burger, of er een voldoende rechtvaardiging is voor de investering die wordt gedaan en of het op correcte wijze gebeurt.

Staatssecretaris **Van Geel**: Die lijstjes zijn beschikbaar, ook via het RIVM. Het zijn in de kern heel simpele lijstjes, omdat je kunt aangeven wat de kans is dat je overlijdt aan een bepaalde ziekte, ongeval of dergelijke. Er zijn lijstjes die uitgaan van een relatieve kans en er zijn lijstjes die uitgaan van hoeveelheden in Nederland. Dan blijkt bijvoorbeeld dat de eerste drie hoofdrisico's voor gezondheid en dergelijke te maken hebben met gedrag van het individu zelf, zoals roken, te weinig bewegen en dergelijke. De lijstjes zijn dus beschikbaar. U moet het mij niet kwalijk nemen dat ik met dossiers bezig ben die helemaal niet voorkomen in deze lijstjes, zoals UMTS of hoogspanningsleidingen of straling. Daarbij gaat het om gelukkig heel beperkte gevallen van een half leukemiegeval per jaar in Nederland bij kinderen. Hoe emotioneel ook, die komen totaal niet op de lijstjes voor. Het is zeer emotioneel, zoals laatst ook in Amsterdam. Naast de harde feiten die uit de ratio komen, zoek ik ernaar wat je beslissingstechnisch, bestuurlijk en politiek moet doen en hoe je dat moet managen, ook wat emoties betreft. Dat is een buitenwonen complexe zaak, waarbij uiteindelijk

een groep in de samenleving -- aan deze kant zitten er een aantal en aan de overkant nog 150 -- de enig aangewezen groep is in dit land om appels en peren met elkaar te vergelijken.

Dat is immers wat je met dit soort dossiers moet doen. Het gaat dan bij uitstek om alles wat je aan eigen normen, waarden, gevoel en politieke inschatting meebrengt om op basis daarvan de keuzen te maken. Dat proces wil ik zoveel mogelijk faciliteren en rationaliseren, maar ik ben er wel achter gekomen dat een simpel lijstje van risico's waarmee bijvoorbeeld een verzekeringsagent zijn berekeningen maakt, helaas niet zal werken in het domein van volksgezondheid en milieu.

De heer **Ketting** (VVD): Daar ben ik het wel mee eens, want de grootste risicofactor is leven: iedereen gaat van leven dood. Dat is, meen ik, een uitspraak van Robert Long. Ik denk dat de voorbeelden die de staatssecretaris zo-even noemde, zoals de masten voor UMTS en dergelijke, precies de voorbeelden zijn ten aanzien waarvan wij de bestuurlijke moed moeten opbrengen om te zeggen dat daar geen geld heen gaat. Dat brengt misschien een stukje extra benodigde discipline in, zeker aan de andere kant van het Binnenhof, want hier is dat natuurlijk in veel mindere mate nodig.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik heb u aangegeven dat ik hier graag mee kom in het kader van de tweede fase van de nota Nuchter omgaan met risico's en naar aanleiding ook van een onderzoek dat mede wordt uitgevoerd op verzoek van een u bevriende fractie in de Tweede Kamer. Ik ken het resultaat van dit onderzoek nog niet.

Ten aanzien van kosten en dergelijke op het terrein van bodemsanering wil ik nog het volgende opmerken. Op verzoek van de Tweede Kamer heb ik mij graag bereid verklaard -- ik meen dat ik het zelfs ongevraagd heb toegezegd -- om een maatschappelijke kosten-batenanalyse voor bodemsanering te maken. Het lijkt mij ook in dit kader heel aantrekkelijk om aldus rondom de bodemsanering de discussie met elkaar te voeren over de vraag wat de maatschappelijke kosten en baten ervan zijn. Wij hopen in het begin van volgend jaar een tussenrapportage van de opdrachtnemers te krijgen en direct na de zomer de hoofdrapportage, zodat er de mogelijkheid is een goed debat te voeren. Ik hoor nu veel verhalen in de trant van: moet dit nu? Daarom is het goed om op het gebied van bodemsanering de maatschappelijke kosten en baten tegenover elkaar te zetten, waarbij wij ook een completering van het masterplan of deltaplan waar mevrouw Slagter op doelde, onder de loep kunnen nemen, want ik denk dat dit erbij hoort.

Ik ben ervan overtuigd dat de maatschappelijke baten heel groot zijn en op vele fronten zullen liggen. Ik mag daarvan misschien kort het volgende voorbeeld geven: als wij ons concentreren op de bodemsanering in binnensteden, hoeven wij niet zoveel in de uitleggebieden te bouwen. Dat zijn immers ook maatschappelijke kosten en baten. Als wij de bodemsanering niet goed organiseren in de binnensteden, zal er een neiging zijn om die locaties te laten liggen. Wij komen dan meer in een Angelsaksisch systeem terecht, waarbij er verrotte kiezen in onze binnensteden zijn omdat het daar te duur is om te saneren

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

en wij het niet goed geregeld hebben, terwijl er aan de buitenranden wordt bijgebouwd. Dat zijn maatschappelijke kosten en baten die erbij betrokken horen te worden. Ik heb daar alle vrouwen in en ga er graag met uw Kamer over in discussie.

Hoe komen wij aan méér? Ik heb al aangegeven dat, naast de bijdragen van het bedrijfsleven die ik heb genoemd, ook innovatieve technieken, zoals de biologische afbraak, kunnen bijdragen aan de kostenvermindering. Dat is dus zeker ook aan de orde. De afspraken met het bedrijfsleven moeten verantwoord zijn.

De punten van de heer Ketting betreffende prioriteitsstelling en kwaliteitscontrole hoop ik naar genoeg te hebben beantwoord. Ik heb aangegeven dat de inspectie een belangrijke rol blijft spelen in het bodemdossier.

Over de integriteit van degenen die bij het stelsel van bodemsanering zijn betrokken, heeft de heer Ketting met mij gediscussieerd, daar waar het betref het wetsvoorstel Kwalibo.

Wat betreft de bok op de haverkist en de beide kanten van de vraagstelling van de heer Ketting merk ik op dat ik zijn beeldspraak graag wil overnemen. De geit zal het niet zijn; het gaat dus om de bok. Ik zal dit graag zo doen. Het is een kwetsbare sector en het is net als met afval: bodemsanering en afval zijn sectoren waar je geld krijgt als je iets kwijtraakt. Dat is heel bijzonder en als je dit doordenkt, zie je dat heel veel mensen er voordeel bij hebben om dingen kwijt te raken. Dat is toch heel bijzonder als economisch proces en vandaar onze grote aandacht ervoor.

Ik zou graag via het jaarverslag op het verzoek van de heer Ketting ingaan, daar waar hij vraagt om evaluaties. Ik kan hem toezeggen dat ons jaarverslag een meer evaluatief karakter kan krijgen, waarbij wij terugkijken naar maatschappelijke baten en maatschappelijke indicatoren, naar wat er gesaneerd raakt en naar wat het heeft opgeleverd. Als wij in die sfeer ons jaarverslag eens wat veranderen, dan hoop ik dat het, zonder een nieuw product te maken, in de richting gaat zoals de heer Ketting dit bedoelt.

Mevrouw de voorzitter. Ik hoop dat ik hiermede de belangrijkste punten van de zijde van uw Kamer heb beantwoord.

De **voorzitter**: Ik vrees dat dit nog niet helemaal het geval is, want ik zie dat de heer Ketting nog een interruptie wil plegen.
**

De heer **Ketting** (VVD): Het betreft een tweetal punten. In de eerste plaats krijg ik nog graag antwoord op mijn vraag hoe het staat met de bodemprestatie-eenheden.

Voorts vraag ik de staatssecretaris om bij de evaluatie de vraag te betrekken of met name de gemeenten in staat zijn gebleken de rol te spelen die de staatssecretaris en de Kamer van hen verwachten. Wij hebben daarover bij de discussie over het handhaven van gedachten gewisseld, waarbij er aandacht was voor de nogal deplorabele resultaten van de evaluatie van de stand van zaken op dat moment. Ik kreeg laatst signalen van de zijde van bijvoorbeeld de voorzitter van MKB-Nederland dat in de

milieuhoek de gemeenten nog maar matig zijn toegerust om in het kader van de decentralisatie de rol te spelen die wij van hen verwachten. Als de staatssecretaris bij de evaluatie wil nagaan of de spelers in het spel werkelijk de rollen spelen zoals dat verwacht mag worden, ben ik erg tevreden.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik wil graag toezeggen om er in de jaarverslagen in het bijzonder aandacht aan te besteden hoe dit feitelijk uitpakt.

Wat betreft de prestatie-eenheid en de ervaring daarmee wil ik niet spreken in termen van "dubbelzinnig" of "dubbelhartig", want dat zijn verkeerde woorden. Laat ik echter het volgende zeggen over het toepassen van die norm op de feitelijke saneringen. Daarbij blijkt dat de eenvoudige saneringen die plaatsvinden, leiden tot een hogere, gemakkelijkere norm dan de meer complexe saneringen. Dat zijn wij nog aan het bekijken. Het betekent dat het toepassen van een dergelijke norm waarbij een aantal zaken met elkaar worden gecombineerd -- de oppervlakte, het grondwater en de onderlinge verhoudingen -- verschillend kan uitpakken. Het geeft aan dat normen vaak prima zijn om grip te krijgen op de situatie, maar dat voor complexe zaken vaak maatwerk nodig is om tot een echte oplossing te komen. Dat is wel de ervaring tot nu toe.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de staatssecretaris aan het einde van zijn beantwoording in eerste termijn is gekomen.
**

*N

De heer **Putters** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de gegeven antwoorden.

De staatssecretaris heeft vorige week de klimaatop bijgewoond en vanmorgen heb ik hem nog op de radio gehoord. Ik wil hem wat dat betreft complimenteren met een succes, want wij moeten elkaar tegenwoordig complimenteren met het feit dat wij weer verder praten met elkaar in de wereld -- gelukkig doen wij dit hier elke week. De staatssecretaris maakte in dat verband de vergelijking met twee egeltjes die met elkaar wat aan het vrijen zijn en iedere keer elkaar weer opzoeken. Toen dacht ik: je zou net een stap verder willen dan egeltjes. Dat wil de staatssecretaris en dat willen wij. Wij willen eigenlijk toe naar een soort van paringsdans, misschien wel van struisvogels in plaats van egeltjes. Die struisvogels zijn dan de overheid, de Staten-Generaal en het bedrijfsleven, die met elkaar eens wat grotere stappen moeten zetten.

Je kunt dan twee dingen doen als struisvogel: je kop in het zand steken -- gezien het onderwerp van vandaag heeft dit niet mijn grootste voorkeur -- of proberen elkaar in die paringsdans wat scherper te verleiden, af en toe wat harder naar elkaar te roepen of elkaar misschien zelfs een schop onder de kont te geven. Ik denk dat wij daar wel aan toe zijn, ook als het gaat om grote milieuproblemen. Daarom ben ik met een aantal antwoorden van de staatssecretaris wel blij, want ik denk

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

dat wij die paringsdans maar eens moeten gaan doen. Ik zal aangeven waarom ik dit denk.

De staatssecretaris is ingegaan op het decentraliseren en op de vraag wat het Rijk doet. Het was een stevig betoog, waarin hij nog eens uiteenzette dat het niet zomaar gaat om het overlaten van de bodemsanering aan de lagere overheden. Ik wil hier markeren dat mijn fractie vindt dat decentraliseren niet iets amoreels is of moet zijn. Het is niet een technische of technocratische exercitie. Het is iets waarbij je doelbewust politieke keuzen maakt over wat je vindt dat er lokaal en centraal geregeld moet worden. Ondanks het feit dat het betoog van de staatssecretaris te dien aanzien stevig in elkaar zit, zijn wij bezorgd op twee punten en die zorg wil ik hier nog even voorleggen.

In de eerste plaats betreft dit het moment van signaleren. Wanneer signaleer je de noodzakelijkheid van bodemsaneringen en borg je tevens dat er wordt ingegrepen? In dat opzicht zijn wij verheugd over de toezegging dat de algemene maatregel van bestuur hier ook voorgelegd wordt en dat de staatssecretaris aangeeft dat medio volgend jaar de Gezondheidsraad met een advies over de interventieraden komt. Ik denk dat dit allemaal zaken zijn die kunnen helpen om het signaleren beter te doen en een impasse te voorkomen. Ik beluisterde er bij de staatssecretaris weinig bezorgdheid over of er lokaal of provinciaal niet wordt afgewacht wat er gaat komen. Nu, onze fractie hoort ook andere geluiden. Ik denk dat de hoogste spoed nodig is om ervoor te zorgen dat het criterium en het signaleren goed vorm wordt gegeven en dat dit in de AMvB goed wordt geregeld.

Het tweede punt betreft de uitvoering en het toezicht. Wij denken dat daar het vermengen van rollen zoveel mogelijk vermeden moet worden, vooral bij gemeenten. De staatssecretaris gaf zonet aan dat er ook toezicht op is. Mijn vraag is wat ik mij precies moet voorstellen bij het toezicht op de rolvermenging: hoe vindt dat plaats? Wat gebeurt als de rolvermenging er wel zou zijn of -- dat was zo-even aan de orde bij de interruptie van de heer Ketting -- als aan die rollen geen passende invulling wordt gegeven? Ik vraag derhalve naar de vervolgstap: wat doet dan de inspectie van VROM?

Ten slotte heb ik nog een punt over kennis en technologie en de toepassing daarvan. Ik heb in eerste termijn de vraag gesteld hoe je het toepassen en gebruikmaken van kennis en technieken over sectoren heen kunt bevorderen. Ik denk dat wij ook op dit dossier van de bodemsanering te maken hebben met kokers van Ruimtelijke Ordening, Economische Zaken, Volksgezondheid en Milieu, beleidsterreinen die ook lokaal sterk verkokerd zijn en lang niet altijd met elkaar in goed gesprek zijn. Dan is het juist van belang dat beschikbare informatie op al die velden en beschikbare technieken die te gebruiken zijn om de bodemsaneringen sneller en effectiever te laten plaatsvinden, gebundeld worden. Ik denk dat dit aansluit bij een vraag die mevrouw Slagter in eerste termijn gesteld heeft: is er lokaal voldoende kennis, kunde en kracht om door de kokers heen te breken en die kennis daadwerkelijk voor effectieve bodemsaneringen te benutten?

Mijn fractie steunt deze wijziging van de Wet bodembescherming voluit. Wij willen de staatssecretaris

daarin bij wijze van spreken nog een extra duw geven. Wij steunen hem in zijn ambities en wachten nu zijn antwoorden op onze vragen af.

*N

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. Toen ik de openingsfrasen van mijn collega Putters aanhoorde, over liefdesleven en paringsdansen, zakte mij, gezien mijn leeftijd, de moed wat in de schoenen om nu een uitgebreide tweede termijn te houden. Ik zal het dan ook maar kort houden, want ik denk dat dit past bij de situatie waarin ik mij helaas, ten opzichte van hem, bevind.

Mijn fractie heeft, gehoord het antwoord van de staatssecretaris, haar waardering voor zijn beleidsmatige aanpak alleen maar zien toenemen. Wij achten de antwoorden die hij heeft gegeven op onze vragen, dusdanig positief dat wij groot vertrouwen hebben in de wijze waarop hij dit beleid vorm heeft gegeven. Evenals de staatssecretaris zijn wij ons ervan bewust dat het nodig is dat dit beleid een innovatief karakter heeft, met alle risico's van dien. Wij wensen de staatssecretaris alle succes bij de verdere uitvoering van dit beleid en wij verheugen ons op de discussies die hier op zijn minst jaarlijks zullen plaatsvinden naar aanleiding van de evaluatie. Mijn fractie zal die evaluatie constructief in aanmerking nemen, want wij steunen de staatssecretaris geheel bij het nastreven van zijn doel.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ook ik wil de staatssecretaris bedanken voor zijn betoog. Het heeft mij een aantal duidelijkheden opgeleverd; ik heb ook vandaag weer veel geleerd.

De staatssecretaris sprak over het managen van emoties. Zojuist merkte ik bij de betogen van mijn collega's dat dit dossier voor aardig wat emoties zorgt. De een wordt misschien meer met zijn eindigheid geconfronteerd dan de ander, maar daar zijn pillen voor. Echter, zelfs pillen schijnen een probleem te zijn voor het milieu en voor reële vervuiling te kunnen zorgen. Dan gaat het meer om Prozac en Proxetine. Dat zijn antidepressiva. Zelf voel ik er wel voor om nuchter om te gaan met risico's. Als Grunninger spreekt mij dat natuurlijk heel erg aan, meer dan struisvogels, geiten en bokken. Het gaat natuurlijk om ons nageslacht en daarom zetten wij ons allen erg in. Wij willen onze verantwoordelijkheid nemen en dan legt de een de accenten anders dan de ander.

Voor mij is nog niet helemaal duidelijk hoe de risico's precies in kaart worden gebracht. In eerste termijn heb ik gezegd dat het gemeenten vaak aan kennis ontbeert. Dat hebben zij zelf ook aangegeven. Vaak is het moeilijk om alles te integreren. Uit het asbestdossier blijkt bovendien dat wat je in eerste instantie niet als een risico ziet, later een onaanvaardbaar risico blijkt te zijn. Dat brengt doet bij mij de vraag rijzen: welke instantie kan helderheid verschaffen en zeggen wat ontoelaatbare risico's zijn? Wie bepaalt wat de relaties met de gezondheid zijn? Ik begrijp dat de Gezondheidsraad in

dezen een positie heeft, maar heeft hij die in alle gevallen? Of is de RIVM de bepalende instantie?

Kennelijk zijn er urgente situaties waarin niet onmiddellijk kan worden opgetreden, omdat er dan toch te veel schijven zijn waarlangs gewerkt moet worden. Wat is precies het punt waarop de overheid echt dwang gaat uitoefenen? Ik denk in dit verband aan het asbestdossier. Wanneer breekt het moment aan waarop echt wegen worden afgesloten?

Ik ben zeer tevreden over de uitkomst van het gesprek over de gevolgen van asbest. Ik wil graag weten of die uitkomst nog schriftelijk wordt vastgelegd. Misschien zal de staatssecretaris ons hierover een brief sturen. Als hij dat doet, kunnen wij zien wat er precies is afgesproken.

Ik heb begrepen dat er een compensatieregeling voor de asbestslachtoffers komt. Ik geef de staatssecretaris groot gelijk als hij zegt dat die compensatie het allerbelangrijkste is: mensen die buiten hun schuld schade hebben ondervonden, moet compensatie worden geboden. Daarnaast is preventie minstens zo belangrijk. Ik vraag mij dan ook af of Eternit meewerkt aan het in kaart brengen van locaties en hoe het zit met de saneringskosten.

Verder zou ik graag zien dat aan de hand van een evaluatie wordt aangegeven hoe dit allemaal heeft kunnen gebeuren. Daaruit kunnen wij dan lering trekken, zodat wij eventueel volgende vervuilers kunnen aanpakken. Zojuist is gesproken over cadmium. Aan de ene kant gaat het om de vraag hoe schadelijk dat is en aan de andere kant om de vraag of wij de betrokken vervuiler kunnen aanpakken. Mijn partij heeft veel aandacht besteed aan de Stort van Troost. Ik wil graag weten of de oplossingen daarvoor in het verschiep liggen. Ik zie uit naar een eventuele schriftelijke beantwoording van deze vragen.

*N

Staatssecretaris **Van Geel**: Mevrouw de voorzitter. Tegen de heer Putters zeg ik: ik zal niet meer meedoen aan een vergelijking met egels en andere diersoorten. Meestal komen wij niet goed over, merkte ik vandaag.

De heer Putters zei niets tegen decentralisatie als zodanig te hebben. Dat geldt ook voor mij. Je moet echter kiezen en aangeven wat je wel en wat je niet centraal doet. Bij bodemsanering is in volle overtuiging een keus gemaakt. Die keus houdt verband met de ruimtelijke ontwikkeling en de prioriteitsstelling bij de vormgeving van een gemeentelijk gebied. Zij moet bij uitstek door provincies en gemeenten worden gemaakt en vergt integraliteit op het punt van kennis en kunde. Daarom kun je die keus niet op rijksniveau maken. Daarmee zou je er een puinhoop van maken. Hier "beperven" wij ons tot de rol van het scherp aangeven van wat de risicofactoren zijn en het uitoefenen van toezicht.

Een groot deel van het milieubeleid kunnen wij niet decentraliseren. Ik kan moeilijk in Europa zeggen dat ik het bepalen van normen voor verzurende stoffen, voor ammoniak en organische stoffen aan de gemeente overlaat en dat ik over vijf jaar wel zal zien wat het resultaat is. Misschien zou ik later in Europa moeten rapporteren dat er niets van het beleid terecht is gekomen. Daardoor zouden wij een boete kunnen krijgen. Sommige taken kunnen

echter decentraal worden gedaan. Dat brengt genuanceerd en verstandig handelen met zich mee. Andere taken moet je centraal doen. Ik ben ervan overtuigd dat het heel goed is om met betrekking tot de bodemsanering gebiedsgericht te werken en daarbij de integraliteit in aanmerking te nemen.

Ik versta de opmerking van mevrouw Slagter zo dat er behoefte is aan duidelijkheid en dat de leden willen weten bij welke instantie wat bekend is. Dat zal ik nog in een brief aan deze Kamer verwoorden, maar ik wil er nu ook al enkele opmerkingen over maken.

Er doen zich op dit gebied enkele ontwikkelingen voor. Binnenkort worden bijvoorbeeld alle bodemgegevens die wij hebben openbaar. Zij verschijnen dan op internet. Dat betekent geweldig veel transparantie voor de samenleving. Op deze manier wordt aangegeven waar wat aan de orde is. De site is te vinden op bodemloket.nl. De informatie die daar wordt verstrekt, maakt het debat helder en scherp en geeft antwoord op vragen als: waar zit de verontreiniging en wat betekent het als je op die plek een huis koopt? Kortom, hiermee wordt een begin gemaakt met de informatieverstrekking.

Er is gesproken over de risico's en de afwegingen die nog gemaakt worden. Ik heb al aangegeven dat er een taakverdeling is en dat wij ons richten op de vragen welke stoffen worden verwerkt, op welke manier daarvan gebruik wordt gemaakt en welke mate van blootstelling daaraan verantwoord is. Wij geven de kaders en de normen aan. Wij bieden ook beslisondersteunende systemen aan en zeggen hoe je tot besluitvorming kunt komen. Wij proberen op die manier de gemeenten te ondersteunen en ervoor te zorgen dat zij over de nodige informatie beschikken. Wij zoeken zo naar verstandige oplossingen.

Door het RIVM wordt en onderbouwing gegeven voor de normen. Ik heb specifiek gesproken over het oordeel van de Gezondheidsraad over asbest. In het algemeen ontwikkelt het RIVM de normen en de Gezondheidsraad adviseert. Uiteindelijk verwerken wij de normen in de regels die vervolgens toegepast worden. De taakverdeling voor de normstelling is helder, maar in de brief zal ik hierop nog ingaan, zodat voor de Kamer de lijn duidelijk wordt.

Er is gesproken over ongewenste functievermenging en de vraag was wat er gebeurt als die vermenging zich voordoet. Het antwoord is simpel. Zoals in het Nederlandse overlegcircuit gebruikelijk is, vindt eerst bestuurlijk overleg plaats. Vervolgens ontstaat publiciteit, want het rapport van de VROM-inspectie is openbaar. De laatste stap is het ontnemen van de status van bevoegd gezag. Er kan niet altijd vrijblijvend worden gehandeld. Wij hopen allemaal dat het niet zover komt, maar wij vinden dit een serieuze zaak. Wij moeten echter niet in detail regelen hoe de gemeenten tewerk moeten gaan. Wij moeten aan het bevoegd gezag vragen om het nodige te regelen, omdat dit zo hoort. Ik meen dat dit de goede lijn is.

Over kennistechnologie heb ik al iets gezegd. Ik zal dat nader toelichten.

De heer Ketting sprak over het innovatieve karakter. Ik dank hem voor zijn positieve houding ten opzichte van de wijze waarop wij deze discussie gaan voeren, inclusief nuchter omgaan met risico's.

Dan wil ik nog iets zeggen over het gesprek met Eternit. Ik weet niet precies wat er in de publiciteit is geweest, maar ik heb helder aangegeven dat wij een algemeen kader van een besluit voor de twintigste zullen aangeven. Voor kerstmis zal ik een brief naar de Kamer -- en als u wenst: naar de Kamers -- sturen over de uitkomst en de stand van zaken op de verschillende terreinen.

Mevrouw Slagter sprak over de Stort van Troost. Door de uitspraken van de Hoge Raad is aan vervuilingen die voor 1975 tot stand zijn gebracht juridisch heel weinig tot niets te doen, tenzij wij kunnen aantonen dat men voor die tijd al had kunnen weten dat de stof giftig was. Die discussie vindt steeds plaats. Wij hebben veel procedures lopen, bijvoorbeeld met Akzo. Wij hebben heel veel procedures verloren. Het is buitengewoon lastig om het proces juridisch goed af te hechten. Wij zijn nu in gesprek met bedrijven over de vraag of niet op basis van juridische argumenten, maar op basis van maatschappelijk verantwoord ondernemen ook van hun kant een bijdrage kan worden geleverd voor het wegnemen van deze historische schuld, zodat niet alleen de overheid daarop wordt aangesproken. Voor deze mogelijkheid heb ik gekozen, maar ik weet nog niet wat het resultaat van deze gesprekken zal zijn. Nogmaals, juridische procedures op dit terrein hebben tot nu toe bijna niets opgeleverd. Helaas, want wij hebben er echt moeite voor gedaan. Wij proberen nu op een andere wijze ons doel te bereiken. Wij vinden nog steeds dat, ook al is er geen sprake van schuld, er wel sprake is van medeverantwoordelijkheid. Dat is de invalshoek waarmee ik dit dossier bekijk.

Voorzitter. Ik dank uw Kamer voor de positieve grondhouding ten opzichte van het wetsvoorstel. Die houding werd mij althans duidelijk bij het voeren van dit debat.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Sluiting 18.35 uur.